

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÜRT SORUNU
(1920-1938): BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüsna TAŞ YETİM

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuncay KARDAŞ

MAYIS-2015

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

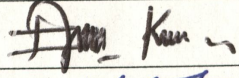
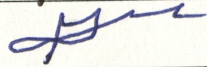
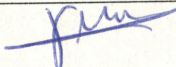
ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE KÜRT SORUNU
(1920-1938): BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hüsna TAŞ YETİM

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 03/04/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. T. KARDAŞ	BAŞARILI	
Doç. Dr. İrfan HASLAK	BAŞARILI	
Yrd. Doç. Dr. Yıldırım TURAN	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığı beyan ederim.

Hüsna TAŞ YETİM

25. 05. 2015

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: GÜVENLİK ÇALIŞMALARI: ORTAYA ÇIKIŞI VE DÖNÜŞEN TANIMLAMALARI	6
1.1 Güvenlik Çalışmaları.....	6
1.2 Güvenlik nedir? Güvenlik Siyaseti.....	6
1.3 Güvenlik Çalışmalarının Gelişmesi: Değişen Tanımlamaları.....	10
1.3.1 Güvenlik Kavramının Çeşitlenme Nedenleri.....	10
BÖLÜM 2: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ: TANIM VE UNSURLARI	14
2.1 Güvenikleştirme Teorisi: Siyasal Olanın Güvenlik Alanına Dâhil Edilmesi.....	14
2.1.1 Güvenlikdışılaştırma (Desecuritization):.....	15
2.2 Başarılı Bir Güvenikleştirmenin Koşulları.....	16
2.2.1 Güvenlik Aktörleri	17
2.2.2 Varoluşsal Tehdit.....	19
2.2.3 Referans Nesnesi	22
2.2.4 Söz Edimi	23
2.2.5 Alımlayıcı Kitle	26
2.2.6 Olağanüstü Önlemler	28
2.2.7 Meşruiyet Sağlama.....	30
2.3 Güvenikleştirmeyi Kolaylaştırıcı Koşullar.....	30

2.4 Güvenlikleştirme Teorisinin Sağladığı Kolaylıklar	32
2.4.1 Güvenlik Sektörleri	32
2.5 Güvenlikleştirme Teorisine Yapılan Eleştiriler	34
2.6 Güvenlikleştirme Teorisinin Demokratik Olmayan Ülkelere Uygulduğu	36

BÖLÜM 3: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KÜRT SORUNU (1920-1938): BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ.....38

3.1 Kürt Sorunu'nun Ortaya Çıkışı: Bir Güvenlik(leştirme) Analizi	38
3.1.1 Realist Bir Güvenlik Anlayışının Hâkimiyeti	39
3.1.2 Kürtlerin Osmanlı Devleti'ndeki Konumu: Güvenlik Meselesi mi?	40
3.2 Miras Alınan Güvenlik Endişeleri	41
3.3 Ulus-Devlet İnşasında İzlenen Politikalar Ve Kürtler	43
3.4 Cumhuriyet Döneminde Kürt Sorunu: Bir Güvenlikleştirme Analizi	45
3.5 Kürt Sorunu'nun İnşası: Toplumsal ve Askeri Bir Güvenlikleştirme	47
3.6 Kürt Sorunu'nun Güvenlikleştirilmesi	49
3.6.1 Güvenlik Aktörleri: Devlet, Asker, Siyasi Elitler	49
3.6.2 Varoluşsal Tehditler	52
3.6.2.1 Etnik-Kültürel Farklılıklar: Kürt Kimliği-Kültürü-Dili	53
3.6.2.2 Talepler: Özerklik	57
3.6.2.3 İsyânlar: Şeyh Sait İsyânı, Ağrı İsyânları, Dersim İsyânı	59
3.6.3 Güvenliğine Kast edilen Objeler	64
3.6.3.1 Devletin Hayatta Kalması: Ulusal Güvenlik	64
3.6.3.2 Kemalizm İdeolojisi	66
3.6.4 Kolaylaştırıcı Koşullar	73
3.6.4.1 Sevr Antlaşması	73
3.6.4.2 Dış Mihraklar-Tarihsel Güvensizlik Kaynakları	75

3.6.5 Alımlayıcı Kitle: Kamuoyu (Türkiye halkı)-Siyasi Figürler-Parlamento	78
3.6.6 Fonksiyonel Aktörler: Yazılı basın	79
3.6.7 Olağanüstü Önlemler	81
3.6.7.1 Askeri Güç Kullanımı	83
3.6.7.2 Göç Ettirme-Yeniden Yerleştirme	84
3.6.7.3 Toplumunu Homojenleştirme Çabaları: Eğitim-Dil Politikaları.....	85
3.7 Başarılı Bir Güvenlikleştirme mi?	88
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	89
KAYNAKÇA	94
ÖZGEÇMİŞ.....	105

KISALTMALAR LİSTESİ

BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
GÇ	: Güvenlik Çalışmaları
İDS	: İkinci Dünya Savaşı
KO	: Kopenhag Okulu
KS	: Kürt Sorunu
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SS	: Soğuk Savaş
T.B.M.M	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Tezin Başlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kürt Sorunu (1920-1938): Bir Güvenlikleştirme Analizi

Tezin Yazarı: Hüsna TAŞ YETİM **Danışman:** Doç. Dr. Tuncay KARDAŞ

Kabul Tarihi: 25 Mayıs 2015 **Sayfa Sayısı:** v1 (ön kısım) + 105 (tez)

Anabilimdalı: Uluslararası İlişkiler **Bilimdalı:** Uluslararası İlişkiler

Mevcut tezin temel amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda (1920-1938) Kürt Sorunu'nun Türkiye'nin güvenlik politikalarındaki etkisini araştırmaktır. Bu bağlamda bu tez devletin sorunu nasıl güvenlik meselesi haline getirdiğini tartışmaktadır. Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesi Türk ordusuna devlet aygıtı içerisinde başat bir rol sağlamış ve bu soruna yönelik askeri yöntemlerin ön plana çıkmasına yol açmıştır. Bu tartışmalar güvenlikleştirme teorisi çerçevesinde analiz edilecektir. Bu çalışma bahsi geçen tarihler arasında Kürt Sorunu'nu güvenlikleştirme yaklaşımı bağlamında değerlendirmek için öncelikle bu teorinin temel varsayımlarını açıklamaktadır. Bu bağlamda, bu tez güvenlikleştirme teorisinin temeli olan güvenlik çalışmalarının nasıl ortaya çıktığına ilişkin bazı bilgiler vermektedir. Sonrasında ise bir konuyu güvenlikleştirmek için gerekli olan faktörlere odaklanacaktır.

Bu teorik tartışmalar sonrasında bu tez, 1920-1938 arası dönemde büyük oranda Türkiye'nin izlediği sert politikalar sonucu etkisi artan Kürt Sorunun ortaya çıkışını inceleyecektir. Kürt sorununu güvenlikleştirme politikalarında merkezi bir duruma dönüştüren adımları kavramak amacı ile özellikle ulus devlet inşası süreci dikkate alınacaktır. Bu bağlamda, bu teze göre Kürt Sorununun bir güvenlik meselesi olmasına yeni ortaya çıkan Türkiye devletinin attığı adımlar ya da aldığı önlemler yol açmıştır.

Söz konusu olan bu amaçlar altında Kürt Sorununun bir güvenlikleştirme meselesi olduğunu göstermek amacıyla dönem itibariyle izlenen politikaların içeriğine değinilecek ve ayrıca liderlerin sorunla ilgili söylemlerine ve yazılı basının sorun ile ilgili haberlerine değinilecektir. Sonuç olarak liderlerin ve askerlerin söylemlerinin ve yazılı basının haberlerinin içeriğinin ve bunların yanı sıra, Sevr anlaşması gibi kolaylaştırıcı koşulların Kürt Sorununun bir güvenlikleştirme meselesine getirmesi anlamında önemli roller oynadığına varılacaktır.

Bu tartışmaları göz önüne alarak Kürt Sorunu'nun Türkiye Cumhuriyeti'nin erken döneminde en önemli güvenlikleştirme meselesi olduğunu göstermekteyiz. Bu bağlamda bu çalışma şu gibi dökümanları incelemektedir; 1920-1938 yılları arasında izlenen politikalar, Türk liderlerin bu soruna yönelik söylemleri ve son olarak 1920-1938 yılları arasında bu sorun ile ilgili bazı gazetelerde çıkan haberler. Son olarak bu dökümanların yanı sıra bu çalışma, Sevr Anlaşması ve sonrasında ortaya çıkan olayların Kürt Sorununun güvenlikleştirme meselesi olmasında merkezi rol oynadığını savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Güvenlikleştirme Teorisi, Kürt Sorunu, 1920-1938 Dönemi

Title of the Thesis: The Kurdish Question in the Early Years of Republican Era (1920-1938): A Securitization Analysis

Author: Hüsna TAŞ YETİM

Supervisor: Assc. Prof. Tuncay Kardeş

Date: 25 May 2015

Nu. of pages: vi (pre text) + 105 (main body)

Department: International Relations **Subfield:** International Relations

The main idea of this thesis is to seek the impact of Kurdish Question over the Turkey's security policies especially by focusing between 1920-1938 period, namely the foundation years of Turkish Republic. In this sense, this thesis debates that how Turkish state formed the Kurdish Question as security problem. Securitization of Kurdish Question provided Turkish army with prominent role in the state apparatus thus causing the dominance of military means towards this question.

These debates will be examined in terms of securitization theory. In order to evaluate the Kurdish question in the context of securitization approach between the dates in question, this study, firstly, explains the main assumptions of the this theory. In this context, this thesis gives some information on how the security studies emerged, which are cornerstone of securitization theory. Afterward, it will be focusing which factors are necessary for the securitization of a subject.

After these theoretical debates, this thesis will study the emergence of Kurdish Question prompted largely by the harsh policies of Turkey especially between 1920-1938. The process of the construction of nation state will be especially touched upon to comprehend the steps that put the Kurdish Question over the center of securitization policies. In this context, this thesis claims that the steps or means taken by newly born Turkish state caused the emergence of Kurdish Quesiton as a security matter.

In wiew of these debates we try to show that the Kurdish Quesiton is a primary securitization matter in the early times of Turkish Republic. In this respect, this study analyzes the documents such as; the policies pursued by Turkey between 1920-1938, Turkish leader's discourses on this question and last but not least news published on some newspapers between 1920-1938 related to this question. As a last word, besides these documents, this study claims that the Sevr aggrement and the internal issues following this event played a certain role in the emergence of Kurdish Question as a securitization matter.

Keywords: Security, Securitization Theory, Kurdish Question, 1920-1938 Era

GİRİŞ

Kürt meselesi, Türkiye'nin yüzyıllık meselelerinden bir tanesi olmuştur. Kökleri, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanan bu mesele, Cumhuriyet'in ilanından bugüne kadar kurulan tüm hükümetlerin ve ara dönemlerin gündeminde olmuş ve her geçen gün giderek büyüyen bir soruna dönüşmüştür. Kürt Sorun'un her dönemde ele nasıl alındığını anlamak için Türkiye'nin tüm dönemlerindeki siyasi ve yasal düzeninin yapısını anlamak gerekmektedir. Söz konusu sorun Türkiye için kuruluşundan bugüne kadar sadece bir iç politika meselesi olmamış aynı zamanda dış politikasını da önemli ölçüde etkilemiştir. Kürtlerin nüfus olarak özellikle Türkiye'nin doğu kesimlerinde yoğun olmasının yanı sıra İran, Irak ve Suriye'ye de yayılmış olması ve Avrupa'nın Almanya, Fransa ve diğer ülkelerinde Kürt diasporasının bulunması Kürt Sorunu'nun aynı zamanda dış politikası üzerine de etki yaparak söz konusu ülkelerle olan ilişkilerinin gidişatını önemli ölçüde belirdeği söylenebilir (Robins, 1993: 678-670: Casier ve diğ, 2011: 103). Bu bağlamda, özellikle Kürtlerin Irak'ta silahlı olarak örgütlenmeleri Türkiye'nin Irak'ı ulusal bütünlüğüne karşı bir tehdit olarak tanımlamasına yol açmıştır (Çelik ve Blum, 2007: 573).

Kürt Sorunu'nun ortaya çıkışı Osmanlı Dönemi'nin son dönemlerine kadar uzanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında merkezileşme çabaları ve ıslahat çalışmaları Kürtler tarafından karşı çıkışlar şeklinde karşılanmıştır. Bu dönemde de yerel çaplı Kürt isyanları baş göstermiş ve devlet tarafından askeri önlemlerle engellenmeye çalışılmıştır. Ancak çalışmamızın temel araştırma dönemi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarını kapsadığı için Kürt Sorunu temelde ulus-devlet oluşum süreci içerisinde düşünülmüştür (Özhan ve Ete, 2009: 98-99). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kürt Sorunu genel olarak iki farklı şekilde ele alınmıştır. İlk yaklaşımda İsmet İnönü'nün öncülüğünde bir asayiş sorunu olarak ele alınırken ikinci yaklaşımda Celal Bayar'ın temsil ettiği sivil bir açıdan ele alınmıştır. Sorunun bu dönemde ilk yaklaşımla yani güvenlikçi bir perspektiften bir asayiş meselesi olarak ele alındığını söylemek mümkündür (Yayman, 2011: 11-14; Gürbey, 1996: 10). Çünkü yeni devlet yöneticilerine göre Kürt Sorunu Osmanlı İmparatorluğundan kalan bir iç güvenlik meselesidir. Bu nedenle geçmiş sistemin sorunlarını ve düzenini ortadan kaldırmak üzere dönem koşulları içerisinde izlenen politikalar, geliştirilen projeler ve ayrıca

Kürtlerin söz konusu politikalara karşı verdiği reaksiyonlar nedeniyle sorunun bir güvenlikleştirme meselesine dönüştüğünü söylemek mümkündür.

Güvenlikleştirme teorisinin temel unsurları olan güvenlik aktörleri, referans objeleri, varoluşsal tehditler, kolaylaştırıcı koşullar, alımlayıcı kitle, kolaylaştırıcı koşullar ve olağanüstü önlemler Kürt Meselesi'nin ortaya çıkışını açıklama aşamasında önem arz etmektedir. Kürt Meselesi söz konusu her bir unsuru içerisinde taşıma özelliği gösterdiği için bir güvenlikleştirme meselesi olarak belirmeye başlamıştır. Çalışmanın temel amacı, Kürt Sorunu'nun çıkışının Osmanlı'nın son dönemlerine dayandığını ancak bir güvenlikleştirme meselesi olarak ele alınmasının daha çok ulus devlete geçiş aşamasında gerçekleştiğini ortaya koymaya çalışmaktır. Bu nedenle temel çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü güvenlikleştirme teorisinin ortaya nasıl çıktığını anlamak için genel olarak güvenlik çalışmalarına değinmektedir. Güvenlik çalışmaları 'güvenlik' nedir sorusuna cevaplar aramaya çalışmasıyla başlamıştır. Ayrıca güvenlik çalışmaları güvenliğin klasik anlamlarının dışında tanımlamaya ihtiyaç duyulması sonucunda gelişip çeşitlenmeye başlamıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın son bulması, yenedünya düzeninde meydana gelen bir takım yeni gelişmeler, savaşların boyut değiştirmesi ve uluslararası ilişkiler teorilerinin de gelişmesiyle birlikte güvenlik çalışmalarının kapsamı genişlemiştir. Güvenlikleştirme teorisi de bütün bu gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve güvenlik çalışmalarına farklı bir bakış açısı getirmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde de güvenlikleştirme teorisi ve içeriği detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. Güvenlikleştirme teorisinin ilk olarak ortaya nasıl çıktığı, temel unsurlarının neler olduğu, güvenliği çevre, toplum, askeri, ekonomik sektörlerde ayrı incelemeyi olanak tanıdığı için güvenlik alanına önemli bir katkı yaptığına değinilecektir. Güvenlikleştirme teorisi güvenliği sektörlerde bazında ayrı olarak ele almayı sağlamaktadır. Ayrıca teori güvenliğin geleneksel anlamının dışında yani sadece devlet odaklı ve askeri temelli olmadığını göstermekte ve Kürt Sorunu'nun güvenlik alanına nasıl dâhil edildiğini açıklamada bizlere bir alan sağlamaktadır. Çünkü güvenlikleştirme tanım itibariyle herhangi bir sorunun özellikle konuşma edimleri yoluyla güvenlik aktörleri tarafından referans objesinin varlığına karşı nasıl varoluşsal tehditler olarak sunulduğunu ve olağanüstü önlemler alınması konusunda alımlayıcı kitlenin rızasının önemini kapsamaktadır. Bu özellikler bağlamında temel çalışma Kürt

Sorunu'nun bir güvenlikleştirme meselesi olarak ortaya nasıl çıktığını açıklamaya çalışacaktır. Üçüncü bölümde, Kürt Sorunu'nun hangi açılardan varoluşsal tehditler sunduğu, temel güvenlik aktörlerin kimler olduğu, hangi referans objelerin varlığına karşı tehdit oluşturduğu, dönemde sorununun güvenlik alanına dâhil edilmesini kolaylaştıran koşullara ve sonuç olarak hangi tür önlemlerin alındığına değinilecektir.

Çalışma sonuç olarak, Kürt Sorunu'nun bir güvenlikleştirme meselesi olarak ortaya çıkışının temel nedenlerinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında ulus devlet inşa etmeye yönelik geliştirilen bir takım politikalara Kürtlerin verdiği dirençlerin olduğuna varacaktır. Aslında Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında Kürtler devlet açısından bir sorun olarak görülmemişlerdir. Ancak geliştirilen politikalar, yeni devletin içinde bulunduğu temel iç-dış güvenlik endişeleri ve Kürtlerin yeni oluşturulmak istenen devlet sistemine uyum sağlayamaması Kürt Sorunu'nun güvenlik alanına dâhil edilmesini sağlamıştır. Yani sonuçta, geliştirilen politikalar ve bunlara Kürtler tarafından gösterilen dirençler Kürtlerin de kendi farkındalıklarına varmalarını yani bir nevi siyasallaşmalarını da sağlamıştır. Temel olarak toplumu homojenleştirme çabalarına karşın Kürtler kendi kültürel ve aşiret ilişkilerini sürdürmeyi istemişlerdir ve böylece Kürt kimliği ve kültürü daha da siyasallaşan bir hal almaya başlamıştır (Yavuz, 2001: 3). Böylece ortaya Kürtlerin dirençleri bağlamında bir takım yerel isyanlar çıkmış ve isyanlar olağanüstü önlemler alınarak bastırılmışlardır. Söz konusu sorunun bir güvenlik meselesi olarak ele alınmasını özellikle isyanlar sonrası başlayan süreç daha fazla hızlandırmıştır. İsyânların temelinde ise sadece etnik bir sebep yatmamış din, aşiretsel ilişkiler, kültürel ve siyasi talepler de yer almıştır. İsyânların ortaya çıkmasında rol oynayan bu sebepler ise ve askeri kesim tarafından ülkenin varlığına ve Kemalizm ideolojisinin unsurlarına karşı birer tehdit olarak söz edimleri yoluyla inşa edilmiştir. Sonuçta, Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirme alanına dâhil edilmesi için kullanılan söz edimleri daha çok 'geri kalmışlık, aşiret dirençleri, geliştirilen politikaları karşı gösterilen karşı çıkışlar, ülkeyi bölmek-zayıflatmak, ulusal güvenliğe karşı tehdit yaratma' sözleriyle ifade edilmiştir. Bu söylemler dönem içerisinde özellikle yazılı basın (Cumhuriyet Gazetesi) tarafından gündemde tutulmuştur. Yazılı basının işlevsel rolü yanında Sevr Antlaşması, dış mihraklar söylemleri ve Musul Sorunu'nun da oynadığı kolaylaştırıcı roller Kürt Sorunu'nun bir güvenlikleştirme meselesi olarak inşa edilmesine daha fazla olanak sağlamıştır. Kürt Sorunu ile mücadele etme aşamasında ise askeri seçenekler, yerinden göç ettirme-yeniden yerleştirme ve toplumu

homjenleştirmek için ortak dil, kültür ve eğitim politikaları olağanüstü önlemler olarak devreye sokulmuştur. Mevcut tez, Sorun'un çözümü aşamasında güvenlik perspektifinin seçilmesinin Sorunu çözemediğini aksine bugüne kadar uzanacak olan meseleyi derinleştirdiği sonucuna varacaktır.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın temel amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında Kürt Sorunu'nun Türkiye tarihine bir güvenlik meselesi olarak çıkıp çıkmadığını araştırmaktır. Kürt Sorunu'nun dönemde ülkenin güvenlik politikalarını nasıl etkilediğini anlamak açısından ulus-devlete geçiş amacıyla iç ve dış politika alanlarında yapılan temel uygulamalar açıklanacaktır. Çalışmada temel olarak Kürt Sorunu'nun tarih sahnesine nasıl bir güvenikleştirme meselesi olarak çıktığını anlamak açısından güvenikleştirme teorisinden yararlanılacaktır. Güvenikleştirme teorisinin ortaya nasıl çıktığını anlamak açısından ilk bölümde güvenlik çalışmalarının tarihsel arka planına ve gelişimine değinilecek, ikinci bölümde de güvenikleştirme teorisinin temel unsurları ve güvenlik çalışmalarına yaptığı katkılar aktarılacaktır. Böylece güvenikleştirme teorisinin katkısıyla Kürt Sorunu'nun Türkiye'nin ilk yıllarında devletin geliştirdiği politikalar ve bu politikalara toplumda yaşayan diğer farklı grupların özellikle Kürtlerin verdiği karşı çıkışlar sonucunda bir güvenikleştirme meselesine dönüştüğü irdelenecektir. Çalışmada temel olarak, Kürt Sorunu'nu ve güvenikleştirme teorisini ele alan diğer çalışmalardan faydalanılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın temel konusunu, bugünde Türkiye'nin iç ve dış politikasını ve güvenlik algılamalarını önemli derecede etkileyen Kürt Sorunu'nun Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında nasıl ortaya çıktığını anlamak açısından sorun güvenikleştirme teorisi ile ilişkilendirilerek aktarılması oluşturmaktadır. Söz konusu sorunu güvenlik perspektifinden daha iyi anlayabilmek açısından, ilk bölümde güvenlik kavramı geniş bir şekilde irdelenecek ikinci bölümde de güvenikleştirme teorisi açıklanacak ve üçüncü bölümde ise Kürt Sorunu güvenikleştirme bağlamında ele alınarak detaylandırılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmanın güvenilir bir zeminde olabilmesi ve doğru sonuçlara ulaşılabilmesi için kaynak ve fikir çeşitliliğine önem verildiği söylenebilir. Öncelikle birinci ve ikinci bölümde güvenlik çalışmalarının ortaya nasıl çıktığını anlamak, güvenliğin çok farklı tanımlamalarının yapılmasının nedenini anlamak ve güvenlikleştirme teorisinin temel unsurlarını detaylı bir Şekilde anlayabilmek için bu alanda çalışan birçok yerli ve yabancı yazarların çalışmaları aktarılmıştır. Çalışmanın özellikle son bölümünde birincil elden tarihsel kaynaklardan ve gazete arşivlerinden belli sınırlamalar dâhilinde yararlanılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: GÜVENLİK ÇALIŞMALARI: ORTAYA ÇIKIŞI VE DÖNÜŞEN TANIMLAMALARI

1.1 Güvenlik Çalışmaları

Güvenlik çalışmalarının (GÇ) gelişmesi sonucu ortaya çıkan güvenlikleştirme teorisini daha iyi anlayabilmek açısından güvenlik çalışmalarının ortaya çıkışı, güvenlik kavramının klasik anlamı ve ayrıca bugüne kadar geçen süre içerisinde kavramın içeriğinin farklı kesimlerce nasıl tanımlanmadığına değinmek bu bölümün temel amacı olacaktır.

Güvenlik çalışmaları aslında çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Güvenlik alanına katkı yapanların genel olarak çıkış noktası “Güvenlik nedir? Nasıl tanımlanır? Kim tanımlar? (Buzan and Waever, 2003: 394; Kardaş, 2006: 76). Bir şeyi tehdit olarak sunan kimdir veya nedir? Neden bir obje veya nesne tehdit olarak inşa edilir? Tehdit ne zaman başlar ve ne zaman son bulur?” gibi sorulara yanıt bulmaya çalışmaları ile başlamıştır (D. Lipschutz, 1995: 1). GÇ’na katkı yapanların söz konusu sorulara verdikleri cevaplar ise birbirinden farklı özellikler taşımaktadır.

Uzun bir tarihe sahip olan güvenlik çalışmalarının ilk olarak klasik realist çizgide tamamen savaş sorununu çözmek (solving problem of war) ve dünya politikasındaki istikrarsızlığı gidermek amacıyla geliştirilmeye başlandığı söylenebilir. Yani klasik güvenlik tanımlamasında temel aktör devlet ve ulaşılması gereken amaçta savaşı durdurma üzerine dayalı sınırlı bir tanımlama öngörmüştür (Peoples ve Williams, 2010: 19; Haftendorn, 1991: 16). Klasik-realist çerçevede yapılan güvenlik tanımlamaları taşıdığı sınırlar nedeniyle yeni tanımlamaların yapılmasını beraberinde getirmiş ve GÇ’nın kapsamı genişlemeye başlamıştır.

1.2 Güvenlik nedir? Güvenlik Siyaseti

Bugünkü devlet yapısının belirlendiği 17. yüzyıldan Soğuk Savaş’ın (SS) son bulmasına kadar geçen dönemde güvenlik tanımlaması insan odaklı yapılmaktan ziyade geleneksel olarak daha çok devletin ihtiyaç ve çıkarlarını temel alarak yapılmıştır. Söz konusu dönemlerde vatandaşlarının ve ülkesinin güvenliğini sağlayan tek güvenlik aktörü ise devlet olmuştur (Bilgin, 2003: 203). Diğer taraftan, devlet odaklı güvenlik anlayışından

insan, çevre, kimlik, toplum, bireyi de kapsayan güvenlik çalışmalarının ele alınması ile güvenlik siyaseti de oluşmaya ve değişim göstermeye başlamıştır.

Güvenlik siyaseti olarak adlandırılan kavram sadece sivil-asker tabanında ve güvenlik ajandasınının boyutuna göre ele alınmamalıdır. Temel amacı hangi konuların neden, nasıl ve niçin güvenlik ajandasına dâhil edilmesi gerektiğine yönelik yanıtlar aramak olmalıdır. Örneğin, eğer Kıbrıs Türkiye için bir güvenlik meselesidir deniyorsa, neden-nasil, deniz kirliliği yaratıyor mu, insan hakları açısından etkileri ne gibi birçok soruya cevap aranmalıdır (Bilgin, 2007: 567). Güvenlik siyaseti oluşmaya başladığı dönemlerde aşağıda değineceğimiz üzere güvenlik kavramı temelde klasik anlamlarda tanımlanmış ve çeşitliliğinin artması ise ancak 19. yüzyılın ortaları sonrasına denk gelmiştir.

“Güvenlik” nedir sorusuna verilen ortak bir görüş ve tanımlama söz konusu olmamıştır. Ortak bir tanımın yapılamamasının en temel nedenlerinden bir tanesi güvenlik kavramının göreceli olmasıdır (Booth, 2007: 110). Çoğu zaman ‘bir güvensizlik durumu’ olarak tanımlanan güvenlik kavramını bu açıdan kısaca değerlendirmek gerekmektedir. Güvensizlik yaratan kaynaklar zaman ve mekâna göre çeşitlenebilmektedir (Peoples ve Williams, 2010: 27). Örneğin, mekân anlamında, Afganistan’da mezhepler arası dinsel savaşlar yapılırken Kafkaslarda devletlerarası savaşlar boy göstermeye başlamıştır. Bu tür örnekler de güvenliğin tek bir tanımlanmasının yapılamayacağını anlaşılmaya katkı sağlamıştır (D. Lipschutz, 1995: 3). Söz konusu kavramın taşıdığı anlamın ülke, mekân, zaman ve kişilere göre farklılıklar taşıdığı ancak uzun süre geçtikten sonra anlaşılmıştır. Bu açıdan değerlendirmek gerekirse, güvenliğin en basit tanımlamasından klasik tanımlamasına ve diğer farklı tanımlamalarına değinmek yerinde olacaktır.

Literatürde ortak bir güvenlik tanımlaması olmamasına rağmen güvenlik en basit anlamıyla “*askeri bir tehdidin olmadığı (absence of a military threat) ve/ya devletin dış saldırılara karşı korunduğu ve güvende olduğu*” bir durum olarak yapılmaktadır. Ayrıca güvenlik herhangi bir güvenlik sorununun var olması ve ona karşı alınan önlemler durumunu da kapsayan bir kavramdır (Waeber, 1998: 45; Haftendorn, 1991: 4). Güvenlik nedir sorusuna verilen ortak bir tanımlamanın olmaması kavram üzerine birbirinden farklı birçok tanımlamanın yapılmasına yol açmıştır.

Güvenlik kavramı “*Bir devletin iç ve dış saldırılara karşı korunması*” durumu olarak tanımlandığı zaman klasik anlamda arkadaş ve düşman yaratma mantığına dayanmış olur (Haftendorn, 1991: 4; Neocleous, 2010: 186; D. Lipschutz, 1995: 4). En basit tanımlamasıyla tehditlerin olmadığı durum olarak ele alınan ve her zaman birileri ve belirli amaçlar için var olan güvenlik kavramının ne olduğu konusunda ortak bir tanımlamaya varılamaması durumu (Booth, 2007: 108-110) aşağıda aktarılacağı üzere zamanla kavram üzerine uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında değişik tanımlamaların yapılmasının yolunu açmıştır. Teoriler bağlamında yapılan tanımlamalara değinmeden önce kavramın tarihsel süreçteki klasik anlamına ve klasik anlamının dışında kullanılması üzerinde kısaca durulacaktır.

Güvenliğin Tarihsel Arka Planı: Klasik Tanımlamalar

Güvenliğin tarihsel sosyolojik bir tanımının yapılabilmesi için hem devletlerin kendi sınırları dâhilinde hem de dışsal çevrenin (devletlerin birbirileri ile karşılıklı ilişkiler bulunarak oluşturdukları ortamı ve geçirdikleri değişimleri iyi anlamak gerekir (Buzan, 1995: 2).

Çıkar temelinden koruyucu güvenliğe: Monarşik devletlerde temel güvenlik kaygısı tamamen yönetici ailenin çıkarları çevresinde şekillenmiş ve halk vatandaş olmaktan ziyade sadece subje olarak görülmüştür. Ancak modern devlete geçiş aşamaları ile birlikte halk vatandaş olarak kabul edilmiş ve devletlerin de temel güvenlik kaygıları ülkelerinin ve vatandaşlarının bağımsızlığını, bütünlüğünü, refahını, ekonomisini, kültürünü, sağlığını, çevresini, eğitimini ve yasalarını korumak olmuştur (Buzan, 1995: 3). Yani bu anlamda güvenlik daha çok devlet merkezli, dış kaynaklı tehditler ve askeri odaklı ve ‘*koruyucu mekanizma (conservative mechanism)*’ hizmeti sunan bir kavram üzerinden tanımlanmaya başlamıştır ve devlet güvenliği sağlayan tek aktör olmuştur (Bilgin, 2003: 216; Bilgin, 2007: 557; Krause ve Williams, 1996: 232).

Dış-iç kaynaklı güven(siz)lik: Tüm devletler için güvenlik problemleri ülke içerisinden ve ülke dışından olmak üzere ikiye ayrılır. Dış güvenlikte, ülke sınırı dışında yaşayanlar tehdit yaratanlar iken iç güvenlikte tehdit ülke içerisinden kaynaklanmaktadır (Krause ve Williams, 1996: 232; Bigo, 2001: 91-116; Buzan, 1995: 2). Tarihsel anlamda da kavram genelde ülkelerin birbirilerini tehdit ettikleri durumları, egemenlik için verilen mücadeleleri ve kendi bağımsızlıklarını savunma anlamlarını kapsamıştır (Waeber, 1998: 41).

Ulusal-Uluslararası-Küresel Güvenlik: Soğuk Savaş dönemi sonrasında güvenliğin küresel, ulusal ve uluslararası boyutları da tartışmaya başlanmıştır. Haftendorn bu kavramların her birinin kendine has fiziksel ve tarihsel özellikler taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca söz konusu kavramların birbirileri ile etkileşim ve farklılıklarının güçlü ve zayıf yönlerinin bulunduğunu da aktarmaktadır. Ulusal güvenliğin diğer devletlerin güvenlik konularını hesaba katmadan sadece ulus-devlet anlayışı üzerinden açıklanmasının ve aynı şekilde küresel güvenliğin tüm dünya devletleri tarafından ortak değerler, kurallar ve prensipler etrafında tanımlanmış gibi kabul edilmesinin problemli olduğunu belirtmektedir (Haftendorn, 1991: 4). Ulusal güvenliğe tehdit oluşturan kavramaların tanımlanması 11 Eylül saldırıları sonrası Amerika için değiştiği (Varadarajan, 2004: 319) gibi aslında genel olarak tüm dünyada klasik tanımlamaların dışına çıkıldığını söylemek mümkündür.

Kolektif Güvenlik: Birinci Dünya Savaşı'nın etkisi altında kurulan Devletler Ligi (The League of Nations) kolektif güvenlik anlayışını benimsemişlerdir. Şöyle ki, lige dâhil olan devletlerden herhangi birisine karşı yapılacak bir saldırıyı durdurma aşamasında tüm devletler bunu kendisine yapılmış sayarak toplu bir biçimde karşılık verecekler düşüncesi üzerine dayandırılmıştır. Aynı mantıkla 2. Dünya Savaşı sonrası kurulan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'de toplu güvenlik anlayışını benimsemiştir. Fakat her iki oluşumda toplu olarak güvenliği sağlamaktansa büyük devletlerin kararları doğrultusunda hareket ettikleri için başarısız olmuşlardır (Haftendorn, 1991: 7).

SS dönemi boyunca Amerika ve SB arasındaki siyasi çatışmadan dolayı klasik güvenlik tanımlaması nükleer silahlardan kaynaklı tehditler ve devletlerin kendi güvenliklerini sağlama anlayışına dayalı olmuştur (Peoples ve Williams, 2010: 22). Bu dönemde güvenlik çalışmaları daha çok nükleer caydırıcılık, süper güçlerin askeri kontrolleri vb. özellikler ile durağan ve realist bir çizgide kolektif güvenlik anlayışı ile tanımlanmıştır (Bigo, 2001: 106; Booth, 2007: 109-110). Ortak güvenliğin oluşturulmasının temeli güvenlik ikilemini (security dilemma) devletlerin birbirleriyle ortaklaşa olarak hazırladıkları güvenlik politikalarıyla azaltma üzerine dayandırılmıştır (Bilgin, 2003: 4).

SS döneminin sonlarına kadar Avrupa'da güvenlik tanımı ayrıca Batı'ya ve Doğu'ya göre iki farklı şekilde de tanımlanmıştır. Batı Avrupa için güvenlik, NATO etrafında kolektif bir güvenlik ve savunma anlayışına dayalı iken, Doğu Avrupa'da ise daha çok

yerel gelişmeleri kontrol etme üzerinden tanımlanmıştır. 1989'dan sonra ise bu tanımlamalar zayıflamaya başlamıştır (Waever, 1998: 55). Çünkü hem uluslararası alanda hem de uluslararası ilişkiler teorilerinde yaşanan bir takım gelişme ve ilerlemeler güvenlik üzerine yeni tanımlamaları getirmiştir.

1.3 Güvenlik Çalışmalarının Gelişmesi: Değişen Tanımlamaları

GC'nin alanının genişlemesi kim, neden ve neye karşı korunmalı ve güvene alınmalı gibi soruların ve cevapların çeşitliliğinin özellikle SS dönemi sonrası artmaya başlamasıyla birlikte bir hayli genişlemiştir (D. Lipschutz, 1995: 3). Çeşitliliğin artmasının temelinde yatan itici güç ise klasik güvenlik çalışmalarının devleti temel aktör alan, devletlerarası savaşların uluslararası alanın doğasında olduğunu ve uluslararası alanın anarşik yapıda olduğunu savunan görüşlerin sorgulanmaya başlanmasıdır (Peoples ve Williams: 2010: 20; Haftendorn, 1991: 4; Bigo, 2001: 92-105; Kardaş, 2006: 96-97). Özetle güvenlik kavramının birçok alana yayılmaya başlamasının temel sebepleri uluslararası alanda meydana gelen bir takım gelişmeler (yenidünya düzeni) ve uluslararası ilişkiler teorilerinde yaşanan değişimlerdir.

1.3.1 Güvenlik Kavramının Çeşitlenme Nedenleri

Güvenlik kavramı genel olarak realist-liberal çizgide klasik anlamda tanımlanmaya gelmiştir. Kavramın klasik anlam dışında tanımlanmaya çalışılmasına her ne kadar İkinci Dünya Savaşı (İDS) sonrası başlanılmış olsa da klasik anlamının dışında yeni anlamlar kazanması ancak uluslararası ilişkiler teorilerinin çeşitlenmeye başladığı dönemlerde gerçekleşmiştir.

Söz konusu dönemde savaş alanına nükleer silahların kullanımının dâhil edilmeye başlanması, Amerika'nın SB'nin komünist tehdidine karşı kullandığı ekonomik, ideolojik ve askeri araçlar ve savaş boyunca hem doğa hem de sosyal bilimler alanında yeni savaş araçlarının geliştirilmesi güvenlik alanına ayrı bir yönelimi beraberinde getirmiştir. Nükleer silahların varlığını gösterdiği İDS sonu askeri (military) ve askeri olmayan (non-military) seçeneklerin kombine edilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Diğer bir ifadeyle, savaş deneyimi ekonomik, politik ve askeri seçeneklerin kombinasyonundan oluşan güvenlik tanımlamalarına duyulan ihtiyacı göstermiştir. Bu gelişmeler sonucu, güvenlik çalışmaları klasik askeri seçenek yöntemlerinin kullanımı dışında da askeri olmayan seçenekler ile de 1940'larda özellikle Amerika'da ortaya

çıkmaya başlamıştır (Waever and Buzan, 2003: 386-387). Ancak klasik anlamının dışında ele alınması için 1980'lerin sonunu beklemek gerekecektir.

1980'lerde güvenlik kavramı üzerine çalışmalar genel olarak ne kadar güvenlik olmalı ve nasıl güçlü bir şekilde kullanılmalı şeklinde sınırlamalar ile kalmıştır. Ancak kavramın içeriğini genişletme ve yeniden kavramsallaştırma 1990'larda başlamıştır (Waever, 1998: 39; Kardaş, 2006: 76). Güvenlik tanımlamalarının daha geniş spektrumlarda yapılması hem SS'in sona ermesi hem de teknolojik alanda kaydedilen gelişmeler ile beraber düşünülmelidir (Bigo, 2001: 106).

SS sonrası dönemde güvenliğin sadece askeri ve devlet merkezli tanımlamasına yönelik eleştiriler artış göstermeye başlamıştır. Özellikle 1990'lar itibariyle savaşların sadece devletlerarası olmadığı yerel, etnik ve dini boyutlarda da olduğunun görülmeye başlanması kimin güvenliği ve niçin güvenlik gibi soruların daha kapsamlı şekilde ele alınmasını beraberinde getirmiştir (Booth, 2007: 97; Krause ve Williams, 1996: 239; Birdisli, 2014: 2).

GÇ'nin kapsamının geleneksel alandan sosyal ve bireysel alana doğru bu dönemde genişlemeye başlaması Sovyet tehdidinin kaybolmasına da dayandırılır. Çünkü SB birçok ülke açısından tehdit olarak tanımlanmıştır. Böylesi bir tehdidin ortadan kalkması, güvenlik tanımlamasının hem devlet bazlı hem de devlet dışı aktörler bazında insanı da geniş bir şekilde içine alacak tartışılmasını sağlamıştır (Bilgin, 2003: 207; Krause ve Williams, 1996: 233-235). Devlet dışı aktörlerin de güvenlik alanına dâhil edilmeye başlanmıştır. Örneğin, El-Kaide bir devlet veya bir süper güç olmadığı halde güvenlik alanına önemli etkilerde bulunmaya başlamıştır (Barkawi ve Laffey, 2006: 229).

Güvenlik çalışmalarında bulunanlar en temelde "Herhangi bir şeyi gerçektende güvenlik problemi yapan şey nedir? sorusunu sorarlar. Bu soruya cevap verme aşamasında klasik konstruktivist, post kolonyal, eleştirel (critical), feminist, realist, liberalist, Kopenhag, Fransız ve İngiliz okulları vb. farklı yorumlar getirmektedirler (Waever and Buzan, 395-398; Waever, 1998: 50). Bütün farklı yaklaşımlar ise güvenlik kavramının alanının genişlemesinin önünü açmıştır.

Güvenlik hakkında ana akım uluslararası ilişkiler teorileri bağlamında pek çok akademik çalışma yapılmasına rağmen tek bir tanımının yapılması mümkün olmamıştır.

Ortak bir tanıma varılamamasının temel nedenlerinden bir tanesi güvenlik kavramının göreceli olmasıdır (Booth, 2007: 97-110). Böylece her bir teori güvenliğin değişik versiyonlarını tanımlanmaya başlamış ve tanımlama çalışmaları klasik teoriler ve eleştirel teoriler arasındaki tartışmayla başlamıştır. Başlayan bu süreç sayesinde güvenlik çalışmaları önemli derecede aşama kaydetmiştir (Krause ve Williams, 1996: 229; Peoples ve Williams, 2010: 20-21).

Realist-Neorealist Akımlar: Güvenlik ile ilgili tartışmalar temelde realist akımları eleştirmekle başlamıştır. Uluslararası alanda ortaya çıkmaya başlayan uluslararası ilişkiler teorileri güvenliğin realist çizgide sadece sert güç ve askeri odaklı olarak klasik tanımlanmasının yapılmasının doğru olmadığını tartışmışlardır. Realist ve neorealist akımlar güvenliği herhangi bir tehdidin askeri güç kullanımı ile kontrol edilebileceğini savunmaktadırlar. Yani herhangi bir devlet var olan tehdidi yok etmek için bir takım politikalar geliştirir ve tehlikeleri askeri güç ile önler (Kause ve Williams, 1996: 230; Buzan ve Waeaver, 2003: 6; Kardaş, 2006: 77). Realist akımların sadece askeri odaklı güvenlik tanımlamalarının yetersiz olduğunu düşünen diğer teoriler güvenliğin farklı alanlarda da var olduğu konusunda görüşler öne sürmüşlerdir.

Küreselci ve yapısalcı teoriler: Küreselci ve yapısalcı bakışlar da realist teorilerin statik bakışlarına eleştiriler yönelmişler ve uluslararası alanın sınır ötesi ve ekonomik boyutları üzerinde durmuşlardır. Devlet dışında uluslararası aktörleri, örgütleri ve devlet dışı oluşumları da aktör olarak ele almışlardır. Küreselleşmenin de güvenlik karmaşasını ve ortak güvenlik kavramını birçok alanda geliştirdiğini öne sürmüşlerdir. Ekonomi, terör, göç ve finans gibi konuların da güvenlik alanına dâhil edilmesini sağlayan çalışmalar geliştirmişlerdir (Buzan ve Waeaver, 2003: 7-8; Varadarajan, 2004: 320-326; Kardaş, 2006: 84-85).

Eleştirel teoriler: Eleştiriler teoriler de güvenliğin durağan bir biçimde ele alınmasına eleştirmişler ve bunun içinde güvenliğin kapsamına insan aydınlanmasının ve askeri olmayan seçeneklerin de dâhil edilmesini savunmuştur. Onlara göre, güvenlik savaş, yoksulluk, baskı gibi tehditlerden uzak olma ve aydınlanma durumudur (Peoples ve Williams, 2010: 25-29; Booth, 2007: 109). İnşacı ve eleştiriler teoriler genel olarak güvenliğin nesnesinin değişken olduğunu, güvenliğe konu olan sorunların tarihsel olarak konuşma edimleri ile inşa edildiğini ve güvenliğin kim tarafından nasıl konuşulduğu konusu üzerine yoğunlaşırlar (Krause ve Williams, 1996: 243).

Post-kolonyal teoriler: Post-kolonyal teorisyenleri güvenliğin sadece Avrupa merkezli yapılmasına karşı çıkarlar ve Avrupa dışında da bir güvenlik tanımlaması yaparlar. Bu bağlamda, çevresel ülkeleri, güney ve kuzey ülkelerini, terör savaşlarını ve özellikle El-Kaide'yi güvenlik çalışmalarına dâhil ederler. Çünkü Avrupa merkezli güvenlik çalışmaları genel olarak büyük güçleri merkezine alan realist akımlar, daha barışçıl bir ortamı sağlamak için Devletler Ligi gibi oluşumlara ihtiyaç olduğunu belirten liberal görüşler, sosyal inşacı görüşler ve realist-liberal akımları eleştiren eleştirel teoriler olmuştur (Barkawi ve Laffey, 2006: 229-232). Üçüncü Dünya Güvenlik Yaklaşımları (Third World Security Approaches) da güvenliğin sadece doğu-batı yönelimli ve devlet merkezli tanımlamalarının bütün devletlerin ve devlet-dışı aktörlerin güvenlik ihtiyaçlarını ve ilgilerini tanımlama noktasında yetersiz kaldığını savunurlar (Bilgin, 2003: 205; Kardeş, 2006: 78-84).

Kopenhag Okulu (Güvenlikleştirme-Güvenlikdışlaştırma): 1990'lardan bugüne güvenlik çalışmaları alanına en önemli ve tartışmalı katkılardan birisini de güvenlikleştirme teorisi yapmıştır (Stritzel, 2007: 357). Bu nedenle teori detaylı bir şekilde ele alınacaktır. Teori göç, uluslararası suç ve devlet içi çatışmalar gibi yeni sorunları da güvenlik alanına dâhil etmeye çalışmıştır (Wilkinson, 2007: 6). Böylece, güvenlik çalışmasına katkı yapanlar güncel güvenlik çalışmaları alanında giderek artan bir şekilde güvenlikleştirme teorisi kavramına yönelmeye başlamışlardır (McDonald, 2008: 563).

Kopenhag Okulu'nun Waver ve Buzan gibi önde gelen öncülerine göre güvenliği yeniden tanımlamak için kavramın sosyal ve devlet açısından ikililiğini anlamak ve ayrımını yapmak gerekmektedir. Yani onlara göre, devlet güvenliği egemenliği kapsarken sosyal güvenlik ise kimlikle ilişkilidir (Krause ve Williams, 1996: 243). Kopenhag Okuluna "herhangi bir şeyi güvenlik sorununa dönüştüren durumun güvenlik politikasının söylemi (discursive politics of security) ile gerçekleştiğini belirtir (Balzacq, 2005: 177). Güvenlikleştirme Teorisi 11 Eylül saldırılarında olduğu gibi konuşma edimi yolu ile siyasi liderler vasıtasıyla bir durumun güvenlik alanına nasıl dâhil edilebileceğini daha iyi anlamamız açısından bizlere bir alan sağlar (McDonald, 2008: 581). Ayrıca güvenliğin askeri sektör dışında sosyal, ekonomik, çevresel ve siyasal alanlarda da ele alınmasını sağlar. Güvenlikleştirme ikinci bölümde analiz edilecektir.

BÖLÜM 2: GÜVENLİKLEŞTİRME TEORİSİ: TANIM VE UNSURLARI

2.1 Güvenlikleştirme Teorisi: Siyasal Olanın Güvenlik Alanına Dâhil Edilmesi

Güvenlikleştirme teorisi, SS sonrası dönemde güvenlik kavramını genişletmeye yönelik olarak Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen yapısalcı bir yaklaşım sunmaktadır (Birdisli, 2014: 1). Kopenhag Okulu (KO) güvenlik anlayışını temelde güvenlikleştirme teorisine dayandırmaktadır. KO güvenlikleştirme teorisini siyaset teorisinden ve sosyal inşacılık kuramlarından yararlanarak söz edimi (speech act) yaklaşımı üzerine inşa etmiştir (Miş, 2011: 347). Teori uluslararası ilişkiler disiplinine ilk olarak 1990'ların ortasında dâhil olmuş ve 1998'de Security: A New Framework for Analysis kitabı ile de tamamlanmıştır (McDonald, 2008: 566). Güvenlikleştirme teorisi temel iddiasını güvenlik kavramının açıklanmasında devlete yönelik özel bir tehdidin varlığına dayandırır (Balzacq, 2005: 171).

Güvenlik çalışmalarına yeni bir boyut kazandıran teori, KO'nun önde gelen isimlerinden Barry Buzan ve Ole Waever gibi yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Buzan ve Waever güvenlikleştirme kavramını temel de güvenlik nedir ve ne değildir sorularını daha geniş bir şekilde tanımlamak için geliştirmişlerdir (Peoples ve Williams, 2010: 75). Güvenlikleştirme teorisi sonuç olarak, tercihler ve pratikler ışığında güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler alanında nasıl inşa edildiğini anlamamızı sağlar. Güvenlikleştirme genel bir tanımlamayla herhangi bir güvenlik aktörü tarafından referans objesinin varlığına karşı tehdit(ler)in var olduğunu söz edimi yoluyla aktararak acil ve olağan üstü önlemler alınması konusunda alımlayıcı kitlenin de rızasının alınarak herhangi bir konunun politik alandan politik olmayan alana taşınmasıdır (McDonald, 2008: 566-567).

Güvenlikleştirme nasıl başlar? sorusuna klasik anlamda güvenlik dile getirildiği zaman başlar şeklinde cevap verilir. Diğer bir ifadeyle, herhangi bir güvenlik aktörü tarafından güvenlik kavramı dile getirildiği zaman söz konusu tehditle mücadele edilebilmesi için aslında söz konusu soruna yönelik bir öncelik ve aciliyet doğmuş olur (Peoples ve Williams, 2010: 78; Booth, 2005: 34). Yani, güvenlikleştirme teorisi hâlihazırda kullanılan dil ile herhangi bir öznenin veya nesnenin nasıl tehdit alanına dâhil edildiğini açıklamaya çalışır (Balzacq, 2008: 75-93). Özetle, KO güvenlikleştirmeyi iki aşamada açıklamaktadır. İlk aşama güvenliğine kast edilen nesneye (referent object) tehdit

yaratan kişiler durumlar ve varlıklardan oluşur. Bu aşama devlet veya diğer güvenlikleştirici aktörler tarafından başlatılmalıdır. Devlet dışı aktörlerde ayrıca bu aşamanın önemli diğer aktörleridir. Bu aşamada ayrıca tehdit algılaması da bulunmaktadır. Burada önemli olan varoluşsal tehditin (existential threat) öne çıkması ve önemli bir politik etki kapasitesine sahip olmasıdır. İkinci aşamada ise alımlayıcı kitle (audience-kamuoyu fikri, siyasi elitler, asker, diğer elitler) güvenlik aktörleri tarafından var olan tehdide karşı acil ve olağanüstü önlemler alınması konusunda konuşma edimi vasıtasıyla ikna edilmelidir. Bu aşamaya kısacası ikna aşaması (persuasiveness stage) denir. Olağanüstü önlemlerin alınması ise normal siyaset akışında var olan kuralların askıya alınması sürecini başlatır (Miş, 2011: 350). Böylece, herhangi bir konu veya sorun normal politik alanın ve kamuoyu tartışmasının ötesinde ele alınmaya başlandığı zaman orada bir güvenlikleştirme olduğundan söz edilebilir. Çünkü herhangi bir konu bu şekilde varoluşsal tehdit olarak sunulduktan sonra siyasal olan alandan acil politik alana taşınmış olur (Peoples ve Williams: 2010: 76). Her bir güvenlikleştirme farklı bir siyasi tercihin sonucunda ortaya çıkacağı (Buzan ve Waever, 1997: 246) gibi herhangi bir güvenlikleştirme sonucunda güvenlik dışılaştırma durumu da seçilebilir veya ortaya çıkar. Bu bağlamda güvenlikleştirmenin tersi bir durum olan güvenlik-dışılaştırmaya da kısaca göz atmak gerekmektedir.

2.1.1 Güvenlikdışılaştırma (Desecuritization)

Güvenlikdışılaştırma (the removal of issues from the security agenda) güvenlikleştirmenin tam tersi olarak nitelendirilir. Şöyle ki, daha önce tehdit olarak görülen ve kabul edilen herhangi bir durumun artık tehdit olarak görülmemesi durumudur. Bu aşamada güvenlikleştirilen referans objeleri tekrar aktörler tarafından politize edilir. Yani konular normal siyasi hayat içerisine tartışmaya ve şeffaflığa açık olacak şekilde tekrar dâhil edilir (Balcı ve Kardaş, 2012: 102; Mcdonal, 2008: 579). Burada da önemli olan husus tehdidin yok edildiği konusunda alımlayıcı kitlenin rızasının alınmasıdır. Çünkü bu süreçte önceden güvenlik alanına dâhil olan bir konu artık normal siyasi alanda ele alınmaya başlar. Son olarak, güvenlikleştirme konuşma edimi olarak tanımlandığı zaman güvenlikdışılaştırma da söz ediminin olmadığı durum olarak da tanımlanabilir. Yani güvenlikdışılaştırma hem konuşma edimi ile hem de onun yok olduğu bir durum söz konusu olduğunda ortaya çıkar (Aras ve K. Polat, 2008: 499-511). Bu bağlamda, güvenlikdışılaştırma sorunların müzakere ve pazarlıklar gibi

askeri olmayan yöntemlerle politik alan içerisinde çözümünü sağladığı için tercih edilmesi gereken yöntem olarak belirtilmektedir (Peoples ve Williams, 2010: 83).

Sonuç olarak, güvenikleştirme söz edimi sonucu gelişen sosyal bir süreçtir (Vouri, 2008: s. 365). Şöyle ki, KO güvenliği daha kapsamlı bir şekilde ele almak için temel varsayımlarını iki önemli üçlü kavram üzerinden yapmaktadırlar. Kavramlardan ilkini konuşma edimi (speech act), alımlayıcı kitle (audience) ve güvenlik aktörleri (securitizing actors) üçlemesi oluştururken, ikincisini ise üç temel kolaylaştırıcı koşul (facilitating conditions) oluşturmaktadır (Stritzel, 2007: 358). Aşağıda aktaracağımız üzere her bir kavram güvenikleştirme teorisinde ayrı önemlere sahiptirler. Çünkü söz konusu her bir unsur başarılı bir güvenikleştirmeye ulaşma aşamasında kilit rollere sahiptirler.

2.2 Başarılı Bir Güvenikleştirmenin Koşulları

Her güvenikleştirme sonucunda başarı elde edileceği kanısına varmak yanıstır. Tehdidi belirlemek ve kuralların dışına çıkmak başarılı bir güvenikleştirmeye ulaşmak için gerekli olan tüm koşulları sağlamayamazlar (Vouri, 2008: 70). Ayrıca Balzacq'ın da belirttiği gibi etkili bir güvenikleştirmenin belli başlı üç anahtarı; bağlam bağımlı (context-dependent), alımlayıcı kitle merkezli (audience-centered) ve güç yüklü (power-landen) bulunmalıdır (Balzacq, 2005: 179). Yani bu anlamda, başarılı bir güvenikleştirme üç temel uygun (felicity) koşula sahip olmalıdır: varoluşsal tehditle ilgili uygun koşulların var olması, güvenlik meselesi için uygun bir gramer ve hikâye, kurgunun varlığı ve son olarak da toplumsal destek olmalıdır (Waever, 2000: 252-253). Ayrıca olmazsa olmaz en önemli koşullardan sonuncusu da alımlayıcı kitlenin varlığıdır. Güvenikleştirme teorisini çalışanlar her ne kadar belli konularda ayrılıklar yaşasalar da hepsinin temel olarak birleştiği husus alımlayıcı kitlenin teorisinin çok önemli bir parçasını oluşturduğudur (Balzacq, 2005: 18; Balzacq, 1995: 8).

KO başarılı bir güvenikleştirme analizinde referans objesi (güvenikleştirmenin objesi ne), securitizing actor (güvenliği konuşan kim?) ve functional actors (güvenlik inşa sürecine etki yapanlar kimler) olmak üzere üç önemli birim olduğunu belirtir (Balzacq, 2005: 178). Güvenikleştirme teorisinin önemli unsurları güvenikleştirici aktör (devlet, siyasi elitler, asker, sivil toplum), referans nesnesi (güvenliği tehdit edilen; hükümetler, gruplar, ulusal bağımsızlık, ideoloji ekonomi vb), referans nesnesi için var olan tehditler

(bağımsızlık, bütünlük, temel haklar) oluştururken olağanüstü önlemler ise sorunla nasıl baş edilebilir sorusunu çözümlenecek olan önlemleri kapsar.

Güvenlikleştirmenin başlaması için öncelikli görev güvenlik aktörüne düşmektedir. Şöyle ki, bu aşamada güvenlikleştirmeyi sağlayacak olan aktör alımlayıcı kitleyi olağanüstü önlemler dışında başka yöntemlere başvurulamayacağı konusunda kullanacağı ifadeler ile ikna edebilme yeteneğine sahip olmalıdır. Kısacası, güvenlikleştirme aktörünün bu anlamda kullanacağı ifadeleri doğru seçmesi hayati bir önem arz etmektedir. Başarılı bir güvenlikleştirme de önemli olan diğer koşullar ise aktörün sahip olduğu etki kapasitesi ve sunulan tehdidin tarihi bir arka plana sahip olmasıdır. Özetle, alımlayıcı kitle varoluşsal tehdidin gerçekte var olduğu konusunda kendisini etkileme kapasitesine sahip olan güvenlik aktörü tarafından ikna edilmelidir. İkna olma da bu anlamda çok önemlidir. Çünkü alımlayıcı kitle olağanüstü önlemlerin alınması konusunda rıza göstermez ise başarılı bir güvenlikleştirmeden söz edilemez.

2.2.1 Güvenlik Aktörleri

Güvenlikleştirmede söz konusu bir durumun güvenlik ve siyasi alana dâhil olması kendiliğinden gerçekleşemez. Bu aşamada önemli olan belirleyici olanların kim olduğudur. Teoriye göre bu aktörler hükümet, siyasi elitler, asker ve sivil toplum örgütleri olabilir (Birdisli, 2014: 4). KO aktör merkezli yaklaşımının (bu aktörler genelde siyasi liderlerdir) temel dayanağını güvenlik aktörlerinin (securitizing actors) bir edim oluşturan sözlerine dayandırır. Yani güvenlik aktörü güvenlik sorunu hakkında söz ediminde bulunarak varoluşsal tehdidi sunan, tanımlayan ve sonuç olarak bir güvenlik hareketi başlatan kişi(ler)dir (Stritzel, 2007: 363-373). Klasik güvenlikleştirme teorisinde eğer tehdit söz edimi ile oluşturulacaksa temel aktörler politik liderler iken güvenlikleştirmenin daha geliştirilmiş versiyonunda görsel medya ve simgeleme yolu kullanılacaksa temel aktörler artistler ve medyadır (McDonald, 2008: 569). Ayrıca, güvenliğin temel aktörünün devlet olmasının dışında devlet dışı aktörler de bulunmaktadır (Bilgin, 2003: 216).

Güvenlik aktörünün sahip olması gereken özellikler

Güvenlik sorunun ifade edilmesi sırasında ve sonrasında olağanüstü önlemler alınmasına güvenlik aktörlerince karar verilmesi onlara çok güçlü bir konum sağlar. Çünkü sorunla baş etme aşamasında kendisinin bir takım özel haklara sahip olduğunun

farkındadır (Stritzel, 2007: 360). Güvenlik sorunu ile baş etme anlamında güvenlik aktörünün sahip olduğu imtiyazları kullanabilmesi için bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir.

Toplumsal Pozisyonu: Güvenlikleştirme teorisi doğası gereği sosyal olarak inşa edilmiş bir alan olarak tanımlandığı için güvenlikleştirici aktörler de güvenliğin inşası aşamasında diğer aktörlere nazaran daha ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler (Miş, 2011: 364). Öncelikle devlet yetkisini kullanma konusunda imtiyaza ve önceliğe sahiptirler. Güvenlik aktörünün sahip olması gereken en temel özelliklerinden birisi sahip olduğu toplumsal pozisyonudur. Yani aktörün toplumda saygı duyulan resmi bir makama, güçlü bir toplumsal pozisyona ve toplumu etkileme kapasitesine sahip olması önem arz etmektedir (Stritzel, 2007: 372). Çünkü güvenlik aktörleri genelde devlet otoritesini elinde bulundurup güvenlik meseleleri üzerinde kontrol yetkilerini sağlamak için güvenlikleştirmeyi bir araç olarak kullanan kişilerdir. Yani, söz ediminin başarısı güvenlik aktörünün otoritesine bağlıdır (Waeber, 1998: 44; Stritzel, 2007: 373).

Güven sağlama: Güvenlik aktörünün öncelikle temel kaygısı hem kendi ülkesinin ve bireylerin güvenliğini sağlamak olmalıdır (Bilgin, 2003: 209). Bu aşamada güvenlik aktörünün güven sağlama başarılı bir güvenlikleştirme için çok önemlidir. Burada 2003 yılında Amerika ve İngiltere hükümetlerinin Irak'a kitlesel silahları bulmak için girdiklerini iddia etmelerine rağmen aksi durumun yaşanması iki devletinde güvenilirliklerini olumsuz yönde etkilemiştir (Peoples ve Williams, 2010: 79). Böylesi bir durumla karşılaşmamak için güvenlik aktörü alımlayıcı kitleye güven verme konusunda gerekli donanıma sahip olmalıdır.

Sorunu inşa etmede konuşma yeteneği-dramatize edebilme kapasitesi: Güvenlik aktörlerinin en temel işlevi güvenlik problemini inşa etmektir. Bu aşamada önemli olan güvenlik probleminin doğru ya da yanlış olması değil onun oluşturulmasıdır (Bigo, 2001: 92). Yani, iyi bir güvenlikleştirme için güvenlik aktörünün söz konusu sorun üzerinde bir güvenlik uzmanı gibi konuşabilme yetkisine ve kabiliyetine sahip olması gerekmektedir. Bu kabiliyetlerin yanında öz geçmişi ve yetenekleri de önem arz etmektedir (Peoples ve Williams, 2010: 79). Güvenlikleştirici aktörün bu aşamada alımlayıcı kitleyi ikna etmek için yeterli duygusal yoğunluğa (emotional intensity) ve problemin nasıl önemli olduğu, alımlayıcı kitleyi hangi açıdan ilgilendirdiği ve sonuçların neler olacağı konusunda güçlü ve sağlam mantıksal (logical rigor)

dayanıklara sahip olması gerekir (Balzacq, 2005: 191). Güvenlik aktörü sorunu tehdit olarak inşa ederken onu mümkün olduğunca dramatize edebilmelidir. Örneğin çevre ile ilgili bir sorun söz konusu olduğunda “çevresel tahribat” sloganını kullanması teşvik edici bir etki yaratır. Çünkü bu tür bir slogan çevresel sorunları dramatize ederek olumlu sonuçlar doğurur (Waeber, 1998: 51).

Medyayı Etkileme Kapasitesi: Güvenlik aktörü ayrıca kitlesel medya ve alımlayıcı kitleyi varoluşsal tehdidin varlığını ortadan kaldırmak için bir takım önlemler alınması noktasında ikna edebilecek iletişim araçları üzerinde geniş bir kontrol sağlama mekanizmasına sahip olmalıdır. Güvenlik aktörlerinin bu aşamadaki temel görevi özetle referans objesi ve algılanan tehdit arasında söz edimi yoluyla bağlantı kurmaktır.

Yukarıda sayılan özelliklere sahip olan güvenlik aktörünün öncelikle elinde bulundurması gereken temel unsur varoluşsal bir tehdidin varlığıdır. Yani güvenlik aktörünün herhangi bir güvenlik sorunundan söz edebilmesi için inşa edilmiş tehdidi sunması gerekmektedir. Söz konusu varoluşsal tehdidin taşınması gereken bir takım özellikleri bulunmalıdır.

2.2.2 Varoluşsal Tehdit

Güvenlikleştirme teorisinin en önemli unsurlarından bir tanesi de herhangi bir sorunun varoluşsal tehdit (existential threat) olarak konumlandırılmasıdır. Tehdidin oluşumu neyin korunması veya muhafaza edilmesi gerektiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir (McDonald, 2008: 578; Booth, 2007: 107). Sorunun bir güvenlik meselesi halini alması için güvenlikleştirme aktörleri tarafından varmış gibi sunulması gerekmektedir. Şöyle ki, güvensizlik hissedildiği zaman orada önlenmesi gereken bir tehditten bahsediliyor anlamı çıkmalıdır. Tehditler nasıl inşa edilir sorusu birçok araştırmacı tarafından ele alınmakta ve bu soru genel olarak Amerika tarafından Sovyet tehdidinin inşası üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır. NATO'nun oluşturulması da bu tehdiye karşı alınan önlem kapsamında değerlendirilmiştir (Krause ve Williams, 1996: 245).

Güvenlikleştirmede tehdit simgelemeleri sosyal gerçeklikler anlamında kullanılır. Tehditler sosyal gerçekliğini ise güvenlikleştirici aktör ve alımlayıcı kitle arasındaki karşılıklı ilişki ile objektif bir şekilde kazanır (Balzacq, 1995: 27). Yani bundan kasıt, tehditlerin inşacı bir yaklaşımla varoluşsal bir hal almasıdır. Yani tehdit bu anlamda

gerçekten de var olmasından ziyade alımlayıcı kitle ve tehdidi sunan aktörün karşılıklı olarak anlaşmaları sonucunda ortaya çıkar. Tehdit gerçekliği ile var olmaz önemli olan algılama (perception) yolu ile onu varoluşsal hale getirilmesidir (Peoples ve Williams, 2010: 78; K. Polat, 2008: 79). KO'nun buradaki temel amacı, tehdit değerlendirmesini tek bir aktöre (devlet) indirgemek yerine alımlayıcı kitleyi de merkeze koyarak iki tür aktörün rolünün bu aşamada önemini belirtmektir (Stritzel, 2007: 363). Bu aşamada da tehditin inşasını kolaylaştıran bir takım unsurlar bulunmaktadır.

Tehdit inşa etmeye '*düşman yaratma çabası*' da denilebilir. Şöyle ki, siyaset oluşumu genel olarak düşmanlık (enmity) ve dışlama (exclusion) üzerine dayandırılarak siyasetin merkezine diğerlerini (others) kavramı yerleştirilir. Bu durum da dışlamayı beraberinde getirerek normal politik sürecin askıya alınması ile sonuçlanabilir. Böylesi bir öteki tanımlaması da tehdit tanımının daha kolay yapılmasını sağlar. Örneğin, SS döneminde ülkeler iç güvenliklerini daha çok Rusya'yı düşman (öteki) olarak tanımlayarak sağlamaya çalışmışlardır (Bigo, 2001: 108-109; Mcdonald, 2008: 578). Yine, 11 Eylül saldırıları sonrası devletler uluslararası güvenliğe varoluşsal tehdit olarak terörist faaliyetlere ülkesinde destek veren ve yataklık sağlayan ülkeleri göstermişlerdir (Bilgin, 2003: 207). Ayrıca tarihi atıflar yapmak da tehdidin inşasını kolaylaştırıcı rol oynar. Örneğin, iki devlet arasında tarihi bir çatışma geçmişi varsa iki devletten birisinin diğerini silah üretiyor olma aşamasında tehdit olarak sunması daha kolaydır (Peoples ve Williams, 2010: s. 79). Tehditlerin inşa edilmesi de var olan tehditlerin çeşitliliğine bağlıdır.

Tek bir tehdidin varlığından söz etmek mümkün değildir. Güvensizlik yaratan tehdit kaynakları zamana ve mekâna göre birçok şekilde çeşitlilik arz etmektedir (Peoples ve Williams, 2010: 29). Tehdit kaynakları bu anlamda askeri ve askeri olmayan birçok alandan da gelebilmektedir. Bu aşamada önemli olan husus tüm bu alanlarda var olan tehlikeleri güvenlikleştirme alanına tehdit olarak sunmak güvenlik aktörünün başarılı performansına bağlıdır (Buzan, 1998: 5).

Tehditler sadece askeri kaynaklı değildir. Genelde varlığı tehlikede olan referans objesinin özelliklerine göre de değişiklik arz etmektedir. İnsan varlığına karşı yoksulluk, kıtlık, hastalık, çevresel tahribat gibi unsurlar da tehdit kaynaklarını oluştururlar (People ve Williams, 2010: 25). Örneğin, Avrupa Birliği (AB) bütünleşmesine yönelik olarak parçalanmasına sebebiyet verecek herhangi bir girişimi

(terörizm, organize suç, uyuşturucu kaçakçılığı gibi) tehdit olarak nitelendirebilir (Waever, 1998: 57). İnsanlar, gazeteciler ya da siyasi elitler terörizm, mafya, organize suç, insan kaçakçılığı, yasadışı göç veya kitlesel göç gibi konular hakkında söylemlerde bulunarak yeni tehdit algılamaları oluşturabilirler. Tehditlerin genel listesinde teröristler ve terörist faaliyetlerini destekleyen ülkeler, organize suç ve uyuşturucu kaçakçılığı, yolsuzluk, etnik temelli vb. yerel çaplı ayaklanmalar ve göç yer alabilir. Listedeki herhangi biri tehdit olarak seçilerek güvensizliğin arttığı ve bu nedenle güvenliğin sınırlarının genişletilmesi ihtiyacını ortaya çıkartılabilir (Bigo, 2001: 92-94).

Varoluşsal tehdide çeşitlerine verilebilecek diğer bir örnekte kimliktir. Toplumsal güvenlikte kimlik önem arz ettiği için toplumsal kimliğe yönelik herhangi bir tehdit bireylerde kendi kendilerine yaşamlarını sürdüremeyeceği korkusu yaratır (Waever, 1998: 53). SS sonrası uluslararası alanda yerel çatışmaların baş göstermeye başlaması ile birlikte kimlik ve güvenlik arasındaki ilişki birçok yazar tarafından ele alınmaya başlanmıştır (Williams, 1998: 204-205; Somer, 2004: 238). ‘Kimlik güvenliği’ olarak da adlandırılan bu alandaki kimlikler bireysel olmaktan ziyade daha çok kolektiftirler (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998: 120). İnsan toplulukları ve bireyler kendilerini bir topluma ait olarak görürler ve kimliklerini bu aşamada kendileri inşa ederler (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998: 119; Buzan ve Weaver, 2003: 243).

Wilkinson (2007: 10-11) kimlik tanımlamasının daha çok Westfelya ile ortaya çıkan bir ulusa ait olma bilinciyle yapıldığını belirtir.¹ Bu alanda önemli olan kimliğin güvenliğini ve varlığını koruyarak sağlamaktır. Avrupa üzerinden bu duruma örnek verecek olursak; Avrupa kimliği devletleri birleştirici bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda kimlikleri dini, bölgesel, etnik, kavim, klan, bölgesel veya ailesel gruplar da oluşturmaktadır. Kimlik ve güvenlik etkileşimini en iyi Yugoslavya örneği açıklayabilir. Yugoslavya’nın parçalanmasında ekonomik, etnik ve anayasal uyuşmazlıklar da rol oynamasına rağmen temel unsurun kimlik olduğu söylenebilir. SS dönemi sonrası bağımsız olan ülkeler (Sırbistan, Karadağ, Slovenya gibi) kendilerini biz olarak tanımlamak adına diğerlerinin kimliklerini tehdit olarak inşa etmişlerdir. Yani farklı toplumsal yapılara ve kimliklere sahip olan diğer farklı kimlikleri tehdit olarak inşa etmişlerdir (Bilgin, 2003: 211-212).

¹ Kimliğin ulus devlet modeli temeli üzerinden yapılmasının hangi açılardan problemli olduğu konusunda daha fazla bilgi için bkz...Wilkinson, a. g. m: 10-11.

Tehditler iç veya dış kaynaklı da olabilirler. Bir ülke varlığına karşı herhangi bir durumu dışarıdan veya içeriden kaynaklanan varoluşsal tehdit olarak inşa edebilir. Örneğin dıştan gelen bir tehdidin temel amacı, ülke toprağını ve kaynaklarını ele geçirmek veya yönetimi devirmek olabilir ya da SS döneminde olduğu gibi sahip olunan nükleer silah bir ülke için dış kaynaklı tehdit anlamı taşıyabilir (Buzan, 1995: 2; Bilgin, 2003: 217).

Tehditlerin inşasında önemli olan son hususu da belirtmek gerekmektedir. Normal siyasetin dışına çıkılması için o sorunun karar almaya yetkili olan organlar tarafından bir subjenin varlığına tehdit oluşturduğu konusunda uzlaşma oluşturması gerekmektedir. Yani güvenlik aktörü ve alımlayıcı kitle varoluşsal tehdit konusunda bir anlaşmaya varmak zorundadırlar (Balzacq, 2008: 75-76). Anlaşmaya varmaları için gerekli olan diğer önemli bir aşama güvenlik aktörünün konuşma edimi yoluyla tehdidin hangi referans objesinin varlığına karşı olduğunu belirtmek ve olağanüstü önlemler alınması konusunda kitleyi ikna etmektir.

2.2.3 Referans Nesnesi

Referans nesnesi (referent object) en basit anlamıyla varlığına kast edilen ve/ya tehdit edilen objedir. Yani, tehditten korunması gereken kişi ya da şeyin ne olduğunu belirtir (Balzacq, 2005: 177; Mcdonald, 2008: 579; Peoples ve Williams, 2010: 23; Booth, 2007: 100). KO'na göre referans objesi güvenlikleştirici aktörler tarafından oluşturulur. Diğer bir ifadeyle, güvenlik aktörleri herhangi bir şeyi varlığına karşı tehdit geldiği için referans objesi olarak belirleyebilir. Böylesi bir tanımlamada güvenlikleştirme sosyal ve tarihsel değişimler karşısında toleransız davranma durumu olarak nitelendirilebilir. Şöyle ki, toplumda meydana gelen herhangi bir tarihi ya da sosyal değişim bile referans objesine karşı tehdit olarak algılanabilir (Bigo, 2001: 100). Referans objeleri de tıpkı varoluşsal tehditler de olduğu gibi çeşitlidirler.

Klasik güvenlik çalışmalarına göre varlığına kastedilen tek obje devlettir. Yani bu anlayışa göre, devletin hayatta kalmasının sağlanması tüm güvenliğin sağlanması ile eş değer bir anlama sahiptir (Peoples ve Williams, 2010: 23). Güvenlik sorunları ortaya çıktığı zaman temel de ülkenin bağımsızlığına ve egemenliğine tehdit yaratırlar. Yani ulusal güvenlik kavramı çok fazla önem kazanmıştır (Waeber, 1998: 44). Ulusal güvenlik ulusun en önemli değerlerine karşı özellikle ülke dışından gelen tehditler

anlamındadır (Krause ve Williams, 1996: 234). Ancak bu sınırlama zaman içerisinde değişmiş ve referans objelerinin çeşitliliği artmıştır.

Geleneksel olarak referans objeleri devlet olagelmıştır. Ancak zamanla güvenlikleştirici aktörler tarafından herhangi bir şey ulusal kimlik, sosyal gruplar, bireyler, ideoloji, ulusal egemenlik, toprak bütünlüğü, halk, askeri kapasite, vb referans objesi olarak inşa edilmeye başlanmıştır (Balcı ve Kardaş, 2012: 101; Peoples ve Williams, 2010: 80, Wilkinson, 2007: 9). Eleştirel, post-yapısalcı, post-kolonyal ve güvenlikleştirme teorilerine göre referans objeleri asker, ekonomik, sosyal, çevresel ve siyasi sektörlere göre farklılık göstermektedir. Çevresel sektörde söz konusu referans objeleri canlı türleri, çevre, biyosfer iken, ekonomik sektörde pazar ve finansal kaynaklar, sosyal sektörde toplumsal kimlik, kültür ve dil, siyasi sektörde ise egemenlik, sosyal düzen ideolojisi ve istikrardır (People ve Williams, 2010: 23-80). Yani referans nesnelere ekonomik, sosyal, siyasi, çevresel ve askeri sektörlere göre farklılıklar arz ettiği söylenebilir.

Bütün referans objelerinin ortak noktası ise varlığına yönelik bir tehdidin var olması ve olağanüstü önlemler alınması noktasında alımlayıcı kitlenin rızasının alınması gerektiğidir (Buzan, Waeber ve Wilde, 1998: 27). Örneğin, gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerin bu aşamada güvenlik tanımlamaları ve korunması gereken şey tanımlamaları değişmektedir. Gelişmiş batı demokrasileri güvenlik tanımlamalarını daha çok ekonomik, sosyal veya yerel boyutlar üzerinden kurarken, gelişmemiş ülkeler veya SB bu tanımlamayı daha çok devlet sistemlerinin devamı olarak yapabilirler. Yani güvenliğin farklı sektörlerine göre korunması gerekenin ne olduğu konusu da değişmektedir (Haftendorn, 1991: 5). Buzan ve Waeber (1997: 242) herhangi bir tehdit anında bir devletin egemenliğinin ve bir toplumun da kimliğinin önemli referans objeleri olduğunun altını çizerler. Çünkü bir devlet egemenliği ile bir toplum da kimliği ile var olur. Sonuç olarak, herhangi bir referans objesinin varlığına karşı varoluşsal bir tehdidin inşa edilebilmesi ve alımlayıcı kitlenin bu duruma kabul gösterebilmesi için en önemli aşamalardan bir tanesi de söz ediminin kullanılabilmesidir.

2.2.4 Söz Edimi

Herhangi bir sorunu '*güvenlik meselesi*' haline getirmek amacıyla o sorunu dile getirme edimidir (Peoples ve Williams, 2010: 76). Yani herhangi bir şeyin tehdit olarak

sunulması kullanılan dil sayesinde gerçekleşebilir. Bu nedenle Waeber güvenikleştirmeyi Austin'in söz edimi (speech act) kavramından yararlanarak dil teorisi içinde konumlandırır. Austin tarafından oluşturulan ve öğrencisi Searle tarafından da geliştirilen söz edimi "söylem kendi kendine edimdir (the utterance itself is the act)" şeklinde ifade edilir. Yani güvenlik kavramını dile getirmek kendi başına bir güvenlik edimi oluşturur ve siyasi aktörler siyasal alanının dışına çıkıp sorunu çözmek amacıyla kendilerinin bir takım özel haklara sahip olduklarını iddia etmeye başlarlar (McDonal, 2008: 568). KO'na göre güvenlik kavramının telaffuzu bile kendi başına normal politik sürecin askıya alındığı yeni bir sosyal düzen yaratır (Balzacq, 2005: 171). Söz edimi ile güvenlik hareketinin başlaması bu anlamda sosyal olarak inşa edilmiş kavramdır (Aras ve K. Polat, 2008: 497). Diğer bir ifadeyle, güvenliğin politik bir şekilde ifade edilmesi öncelik kavramını ön plana çıkarır. Örneğin, bir devlet başkanı suç kavramının kendi ülkesinin en büyük ulusal güvenlik sorunu olduğunu dile getirirse bu soruna öncelik verilir (Booth, 2007: 109).

Söz edimi güvenikleştirme de hayati öneme sahiptir ve dil teorisinin katkısıyla güvenlik kavramı böylece konuşma edimi ile eş değer anlamda kullanılır. Bu tür bir kullanımda güvenlik bir şeyin daha gerçek olduğunun göstergesi anlamına gelmez. Çünkü kullanılan dil tüm gerçekliği vermez sadece gerçekliğin bir parçasını oluşturma işlevi görür ve söz edimi ile inşa edilir. Örneğin, bir gemiye isim vermek, bahse girmek ve söz vermek gibi (Balzacq, 2005: 171-177; Bigo, 2001: 98). Konuşma edimin üstelendiği işleve Amerika'nın teröre karşı savaş açması durumu iyi bir örnek olarak gösterilebilir. Amerikan Başkanı ve İngiltere Başkanı El-Kaide'ye karşı yumuşak güç yerine askeri güç kullanımını desteklemek için konuşma edimini başarılı bir şekilde kullanmışlardır. Tehdidin sözlü olarak ifade edilmesi aynı zamanda hareket-edimlerini de beraberinde getirir yani orada bir güvenlik hareketi başlamış olur. Böylece söz edimi güvenikleştirmenin tüm unsurlarını bağlama noktasında bir dayanak noktası oluşturur (Birdisli, 2014: 2-4). Başka bir anlatımla, varoluşsal tehdidin bir gerçek olarak güvenlik aktörleri tarafından sunulması söz edimine bağlıdır (Balzacq, 2005: 174).

Konuşma edimlerinin bazıları performatives (icra etme) olarak adlandırılmaktadırlar. Performe şeklinde bir sözün veya söz öbeğinin dile getirilmesindeki temel amaç tıpkı bir gemiye isim verme örneğindeki gibi sosyal bir hareketi başarmaktır. Burada önemli olan performe ediminin gerçekleştirilebilmesi için sözlerin yetkili bir otorite tarafından

söylenmesi, doğru bir bağlamda ifade edilmesi ve önceden belirlenmiş belirli gelenekler etrafında dile getirilmesi gerekir (People ve Williams, 2010: 77).

Austin ‘How to do Things with Words (1962)’ adlı kitabında aslında söz söylemelerinin birçoğunun bir edim ve hareket ile eşit olduğunu belirtir. Yani bizler herhangi bir söz ya da söz öbeği dile getirdiğimizde aynı zamanda özel bir edim gerçekleştirmiş oluruz. Örneğin, söz vermek sadece ileride bir şey yapmak adına bir edim değil aynı zamanda söz vermenin kendisi bir hareket belirtir (Peoples ve Williams, 2010: 77). Aslında güvenlik ifade edildiğinde orada aynı zamanda bir güvenlik hareketi de başlamıştır. Çünkü ifade etme bu anlamda performe edici (performative utterances) bir rol oynar. Yani sadece tanımlamakla kalmaz aynı zamanda bir gerçeklik oluşturma kapasitesine de sahiptir (Stritzel, 2007: 360). Örneğin, SS dönemi boyunca *düzen* sözcüğünün sürekli ve sistematik bir biçimde bir devletin hayatta kalması ile eş değer biçimde kullanılması (Waever, 1998: 45) işlevsellik sağlamıştır.

Austin söz edimini düz söz edimi (locutionary act), illocutionary act ve etki söz edimi (perlocutionary) olarak kategorize eder (Balzacq, 1995: 4-5). Locutionary act aşaması herhangi bir şey ifade edilirken gerçekleştirilen edim olarak tanımlanır. Bu aşama dile getirme, söyleme, ifade etme ve anlamlandırmayı kapsamaktadır. Illocutionary aşamasında ise konuşan kişinin alımlayıcı kitleye bir şey söylerken gerçekleştirdiği edim söz konusudur. Perlocutionary act aşamasında ise hedeflenen alımlayıcı kitlenin duygu, düşünce, inanış ve hareketlerini harekete geçirme amacı taşıdığı için “sonuçsal etki (consequential effects) olarak da adlandırılır. Perlocutionary etkisinin başarısı çok önemlidir ve güvenikleştirici aktör dilini alımlayıcı kitlenin duygu, düşünce ve ilgisini hesaba katarak yani kitleye uyumlaştırarak aktarmalıdır. Eğer perlocutionary aşaması başarısızlıkla sonuçlanırsa burada bir güvenikleştirmeden söz etmek mümkün değildir. Çünkü söylemin alımlayıcı kitle üzerinde bir eyleme geçme etkisi yaratması gerekir (Balzacq, 2005: 175-184).

Sonuç olarak, söz edimi sayesinde konular normal politik alandan politik olamayan alana taşınır. Söz edimi teorisi özellikle dilin işlevsel yönüne vurgu yaparak dilsel iletişimi semboller, kelimeler ve cümleler ile sağlar. Yani söz edimi sözel iletişimden daha çok hareketlerin/edimlerin kendisidir (Mcdonal, 2008: 580; Balzacq, 1995: 4; Booth, 2007: 108). Söz ediminin şüphesiz ki bir söz söylemeden daha fazlası olduğu söylenebilir. Şöyle ki, söz ediminde bulunan güvenlik aktörünün aynı zamanda tehdidi

yok etmesi için elinde uygun önleyici araçları da bulundurması gereklidir (Waever, 1998: 47). Söz ediminde önemli olan bir gerçeklik yaratmaktır. Austin'in de belirttiği gibi söz ediminin başarısı ve geçerliliği uygun şartların, koşulların ve kişilerin olması koşuluna bağlıdır. Şöyle ki, bir amaca ulaşma noktasında söz edimini yerine getirecek olan kişiler amacın izlerini içerisinde barındıran duygu, düşünce ve amaçlara sahip olmalıdır. Yani varılmak istenen amaca ulaşma ancak görev eksiksiz bir biçimde yerine getirilerek tamamlanabilir. Bu aşamada da önemli olan güvenlik aktörünün kullanacağı dili alımlayıcı kitlenin deneyimlerine göre uyarlamasıdır (Balzacq, 1995: 9).

2.2.5 Alımlayıcı Kitle

KO'na göre güvenlikleştirme temelini güvenlik aktöründen başlayıp alımlayıcı kitleye (audience) doğru giden bir özneler-arası harekete (intersubjectivity act) dayandırır (Stritzel, 2007: 362-363). Balzacq (1995: 8-9) alımlayıcı kitlenin güvenlikleştirme için önemini "alımlayıcı kitlenin merkezîyetçi konumu (centrality of audience)" tabirini kullanarak belirtir. Bir konunun güvenlikleştirilebilmesi için alımlayıcı kitlenin güvenlik aktörüne olağanüstü önlemler alınması konusunda yetki vermesi gerekir. Bu anlamda, alımlayıcı kitle güvenlik aktörünün güvenlikleştirme hareketini kabul veya reddedenlerden oluşan kitledir. Güvenlik aktörü tehdidi sadece sunar ve tanımlar ancak onun kabul edil(ip)memesi alımlayıcı kitleye bağlıdır. Alımlayıcı kitle varoluşsal tehdidin varlığını kabul etmezse burada sadece bir güvenlik hareketinden söz edilebilir (Stritzel, 2007: 362; Wilkinson, 2007: 9). Alımlayıcı kitlenin kim olduğu konusunda tam bir tanımın yapılması mümkün değildir. Çünkü alımlayıcı kitle de referans objesi ve varoluşsal tehditlerde olduğu gibi statik bir yapıda değildir ve çeşitlilik arz etmektedir.

Alımlayıcı kitleyi oluşturan kim(ler)dir? sorusuna da tek bir cevap vermek mümkün değildir. Alımlayıcı kitle güvenlikleştirmenin hangi alanda veya hangi amaçla yapıldığına göre farklılık gösterebilir. Örneğin, güvenlikleştirme sistemin devamlılığını amaçlayıp biz ve ötekiyi belirliyorsa burada alımlayıcı kitle çok geniş bir kesimi kapsar (Vouri, 2008: 72). Alımlayıcı kitlenin kim olduğu konusu güvenlik alanında çalışan özellikle Weaver, Hansen Gromes ve Bonocker gibi isimler tarafından tartışılmaktadır. Onlara göre, KO'nun alımlayıcı kitle tanımlaması belirsizlikler taşımaktadır. Alımlayıcı kitle bir halk, bir topluluk, siyasi partiler, sivil toplum grupları olabileceği gibi demokratik ülkelerde parlamento iken otoriter bir yönetimde sadece belirli bir sınıfta olabilir. Kısacası, alımlayıcı kitle ülkeden ülkeye, yönetimden yönetime değişebileceği gibi güvenlik sektörlerindeki ulaşılmak istenen amaçlara bağlı olarak da çeşitlilik gösterebilmektedir (Miş, 2011: 366-367; Vouri, 2008: 72). Alımlayıcı kitlenin çeşitliliğinin yanında gerekli bir diğer ortak husus da kitlenin iknası için gerekli olan koşulların sağlanabilmesidir.

Bir sorun ancak alımlayıcı kitle tarafından güvenlik sorunu olarak kabul edilirse orada bir güvenlikleştirmeden söz edilebilir. Eğer bu aşama gerçekleşmezse burada bir güvenlikleştirmeden değil sadece bir güvenlikleştirme girişiminden söz edilebilir (Balci ve Kardaş, 2012: 101). Bu nedenle söz konusu kitlenin ikna edilmesi aşamasında bir takım hususların gerçekleşmesi gereklidir.

Güvenlikleştirici aktörün rolü: Alımlayıcı kitlenin ikna edilebilmesinin en önemli koşullarından birisi güvenlikleştirici aktöre bağlıdır. Burada önemli olan güvenlikleştirici aktörün kullanacağı dil, jest, mimik, ses tonu, imajı ve düşüncesi alımlayıcı kitle ile uyum içerisinde olmasıdır. Yani güvenlikleştirici aktör elinde bu özellikleri içinde taşıyan haritalara sahip olmalıdır (Balzacq, 2005: 184). Güvenlikleştirici aktör kendi duygu, düşünce ve çıkarlarını alımlayıcı kitle ile eşleştirip perlocutionary aşamasını başarabilmelidir (Balzacq, 1995: 9). Çünkü tehdidin dile getirilmesi aşamasında kitlenin içerisinden bir kısım aslında tehlikenin söylendiği gibi çokta tehlike yaratmadığına inanabilir. Güvenlikleştirici aktör bu aşamada herkesin çıkarını kapsayacak bir şekilde doğru ve planlı bir program izlemeli ve mümkün olduğunca alımlayıcı kitlenin hepsini olmasa da çoğunluğunu yakalamaya çalışmalıdır (Balzacq, 1995: 9; Bigo, 2001: 94). Aktörün niyetini ve neyi başarmak istediğini bilmek kolay değildir. Aktörün söylediği şeyi gerçekten niyetleyip niyetlemediğini bilemeyiz.

Alımlayıcı kitle genelde böyle bir durum karşısında tehdit olarak sunulan bir şey hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı için meşruiyet sahibi olan güvenlikleştirici aktörün öne sürdüğü sebeplere güvenir (Balzacq, 1995: 25).

Sonuç olarak güvenlik aktörü çoğunluğun inanacağı bir gerçeklik (reality) oluşturulmalıdır. Yani başarılı bir güvenliğe ulaşmada güvenlik aktörünün ve alımlayıcı kitlenin tehdidin dramatik ve kaygı verici (ominous) olduğu konusunda ortak bir noktada buluşmaları gerekmektedir. Bu aşamada tehdidin inşasında kullanılacak olan dilin oluşumu önemlidir. Dilin gerçekliği inşa ettiği ve söz konusu olan şeyin esasını/özünü değiştirdiği söylenemez. Sadece iki tarafında tehdidi algılama biçimini şekillendirir. Örneğin, meydana gelen bir tayfun hakkında konuşmak onun özünü (esence) değiştirmez ve tanımlamaz. Yani bazı güvenlik konuları sadece inşasaldır. Burada önemli olan güvenlik aktörünün tehdit tanımlamasını alımlayıcı kitlenin duygu, düşünce ve ilgisini göz önünde bulundurarak yapmasıdır. Kısacası, konuşan (speaker) ve dinleyen (hearer) arasındaki iletişimin temel gücü karşılıklı ilişki ve etkileşim özelliği taşınmalıdır (Balzacq, 2005: 181-187)

Ahlaki-Resmi Destek Alınması: Alımlayıcı kitlenin iknası aşamasında diğer önemli bir hususta güvenlikleştirici aktörün kitleden ahlaki (moral) ve resmi (formal) destek almalıdır. Örneğin, bir ülkeye diğer bir ülkeden gelen gerçek veya algısal bir tehdidi bertaraf etmek amacıyla savaş açmak için alımlayıcı kitle tarafından ahlaki ve resmi destek alınır. Ahlaki destek alınması her ne kadar zorunlu ise de tek başına yeterli değildir. Bu nedenle resmi destek parlamento, güvenlik konseyi gibi birimlerde yapılacak olan oylamalarla alınmalıdır (Balzacq, 2005: 185). Yani amaçlanan hedeflere ulaşma noktasında aynı düşüncelere sahip olan her iki alımlayıcı kitleden (halk-parlamento) de destek alınması güvenlik aktörü için önemlidir (Balzacq, 1995: 9). Güvenlikleştirmede alımlayıcı kitlenin rızasının alınması sorunla baş etme aşamasında olağanüstü önlemlerin alınmasına geçişi sağlar. Hangi tür olağanüstü önlemlerin alındığı ve meşruiyetin nasıl sağlandığı güvenlikleştirmenin başarıya ulaşmasında diğer önemli iki unsuru oluşturmaktadır.

2.2.6 Olağanüstü Önlemler

Başarılı bir güvenlikleştirme için alımlayıcı kitle referans objesinin varlığına karşı bir tehdit olduğu konusunda ikna edilse de güvenlikleştirmeden somut sonuçlar

alınabilmesinin diğerk bir koşulu da bir takım özel önlemlerin alınmasıdır. Diğerk bir ifadeyle, varoluşsal tehdidin üstesinden gelebilmek için güvenlikleştirici aktör antlaşma, yaptırım ve savaş vb gibi özel önlemleri içeren uygulamalara ulaştığı zaman güvenlikleştirmenin daha başarılı ve anlamlı olduğu söylenebilir (Balcı ve Kardaş, 2012: 102). Olağanüstü önlemler (extraordinary measures) güvenlik aktörünün bir tehlikeyi durdurmak için herhangi uygun bir önlemi alması durumunu kapsamaktadır. Olağanüstü önlemlerin alınması aşamasında kuralların dışına çıkılır (Vouri, 2008: 69; Waever, 1998: 45). Örneğin, bir ÷lke dış kaynaklı askeri bir tehdit ile karşı karşıya ise bu durumu bastırmak için uygun araçlara ve önlemlere sahip olmalıdır (Waever, 1998: 46). Böylesi bir durumda olağanüstü önlemlerin alınması özel bir siyasi aşamayı beraberinde getirir.

Güvenlik konuları ve sorunları daha önce de değindiğimiz üzere özel bir siyasi alan oluşturur. Çünkü referans objesinin varlığını korumak için bir takım önlemlerin alınacağı politik bir spektrum oluşur (Vuori, 2008: 66). “Özel siyasi alan” olarak adlandırılan bu alan üç ayaklıdır: ilk ayağını siyasi olmayan konular (non-politic issues) oluşturmaktadır. Bu konular genel olarak devlet alanının dışındadır. İkinci ayağını ise siyasi konular-sorunlar (politic issues) oluşturur ve bu konular düzenli siyaset alanına dâhildir. Son ayağını ise güvenlik meseleleri yani demokratik olmayan alan oluşturmaktadır (Vouri, 2008: 69).

İyi bir şekilde tanımlanan tehditlerin ortadan kaldırılması için yeni silah sistemlerinin geliştirilmesi veya konuşlandırılması gibi uygun araçlar kullanımı, askeri seçeneklerin devreye sokulması veya ittifaklara gidilmesi gibi yöntemlere de sıkça başvurulur (D. Lipschutz, 1995: 4). Tehdidi yok etme amacıyla devletler genellikle askeri caydırıcı ve kontrol seçenekleri taşıyan politikalar geliştirmektedirler. Sert güç (hard power) kullanımına giren askeri seçeneklerin yanında yerinden göç ettirme ve asimilasyon politikaları da olağanüstü önlemler arasında yer almaktadır (Krause ve Williams, 1996: 246; Birdisli, 2014: 5). Herhangi bir sorun eğer başarılı bir şekilde varoluşsal tehdit olarak sunulursa bu durum siyaset dışında bir takım önlemler alınmasına meşruluk sağlar. Uluslararası alanda bu durumun klasik örneğini eğer bir devlet kendini tehdit altında hissederse genellikle askeri önlemler alınmasını meşrulaştırır (Peoples ve Williams, 2010: 76-77). Meşruiyet sağlama aşaması da olağanüstü önlemlerin alınması için hayati bir öneme sahiptir.

2.2.7 Meşruiyet Sağlama

Güvenlik aslında kendi başına devletin yapacağı hareketlere meşruiyet (legitimatizing) sağlar. Şöyle ki, devletin yapacağı hareketlere meşruiyet sağlama gerekçesi çoğu zaman konunun sadece güvenlik alanında sınırlandırılmasına yol açar (Buzan, 1995: 13). Devletler şiddet kullanımını meşrulaştırma anlamında uluslararası arenada meşruiyet tekeli elinde bulunduran başat aktörlerdir (Bilgin, 2003: 216). Devlet olağanüstü önlemler alınması aşamasında meşruiyetini söylemler yoluyla düşmanlar yaratıp onların ülkenin güvenliğine verecekleri zararları yok etme zeminine oturtur. Örneğin, bir devlet ülkesinin iç güvenliğini sağlamanın temel gerekçesini genel olarak düşmana karşı savaşmak olarak tanımlanır (Bigo, 2001: 108).

Güvenlik aktörleri varoluşsal tehdidi yok etme amacıyla alınacak olan önlemlere meşruiyeti sağlamak için demokratik ve demokratik olmayan yöntemlere başvurabilir. Daha çok demokratik sistemlerde siyasi iktidar meşruiyet kaynağını seçimle başa gelmeye bağlar. Demokratik olmayan yapılarda ise bu süreç genellikle askerin daha fazla müdahalesini sağlayan ve demokratik sürecin askıya alınması ile son bulur. Meşruiyetin sağlanamaması bir sonraki aşamada yapılması gerekenleri engelleyeceği için negatif sonuçlar doğurur ve alımlayıcı kitlenin ikna edilmesinin önüne set çekebilir (Booth, 2005: 34; Miş, 2011: 372). Aslında güvenlik aktörlerinin meşruiyetlerini tanımlamaları da güvenliğin askeri siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel sektörlerine göre farklılaşır. Örneğin, açık bir devlet kendisini ekonomik güvensizlik içerisinde hissettiği zaman tehdit tanımlamasını pazarlara ve kaynaklara ulaşmada karşılaştığı sorunlar üzerinden belirterek meşruiyet kazandırabilir (Buzan, 1995: 13). Güvenlikleştirme teorisinde buraya kadar söz konusu olan kavramlar dışında güvenlikleştirmenin başarısını arttıran diğer hususların da varlığı söz konusudur.

2.3 Güvenlikleştirmeyi Kolaylaştırıcı Koşullar

Başarılı bir güvenlikleştirmeye ulaşılma şansını kolaylaştırıcı koşullar (facilitating conditions) da katkıda bulunarak arttırmaktadır. Güvenlikleştirme teorisini sadece söz edimi ile açıklamanın yeterli olmayacağını düşünen KO daha geniş bir açıdan yaklaşılmasını sağlamak amacıyla kolaylaştırıcı koşullar kavramını da alana dâhil etmişlerdir (Stritzel, 2007: s. 362). Bu bağlamda, güvenlikleştirmenin söylemsel olmayan (non-discursive) yönlerine de dikkat çekerler. Yani söz edimi dışında ayrıca

güvenlikleştirmede söylemsel olmayan görsellik görüntüsünün de önemli bir etkiye sahip olduğunu savunan Williams, Möller ve Hansen gibi yazarlar bulunmaktadır (Miş, 2011: 361). Çünkü güvenlikleştirme teorisi genel olarak felsefi (philosophical) ve sosyal (sociological) modeller bağlamında ele alınır. Felsefi güvenlikleştirme daha çok kendi kendine gönderimde bulunma ve Derridean'ın konuşma edimi bağlamında değerlendirilirken, sosyal güvenlikleştirme sembollerin önemine değinir (Balzacq, 1995: 19-28). Bu nedenle güvenlikleştirmede semboller ve görsellik önemli bir yer tutar.

Siyasi elitlerin tehdidin inşası ve alımlayıcı kitleyi ikna aşamasında kullandıkları söz edimi dışında yazılı ve görsel medyada tehdidi simgeleme noktasında çok önemlidirler. Medya özellikle televizyon kanalları ve gazeteler güvenlikleştirme dönemlerinde halkı etkileme konusunda çok büyük etkiye sahiptirler (Balzacq, 1995, 19-28; Bigo, 2001: 96). Örneğin, 11 Eylül saldırılarında Dünya ticaret merkezinin genel görüntülerin televizyon kanalları vasıtasıyla görsel² olarak yansıtılması sorununun güvenlikleştirme alanına daha kolay dâhil edilmesini sağlamıştır (McDonald, 2008: 569).

Kolaylaştırıcı koşulların diğer bir aşamasını da tarihsel çağrışımlar oluşturmaktadır. Söz edimi ile tehdit iyi bir şekilde ifade edilmeli, güvenlik aktörü hem yetki bakımından hem de toplumsal anlamda iyi bir konumda olmalı ve söz konusu sorunun geçmişte yarattığı tehdit, tehlike ve düşmanlıklara da atıf yapmak gerekmektedir (Peoples ve Williams, 2010: 78-79). Tarihi çağrışımlar bağlamında çoğunlukla 'tarih bize şunu göstermiştir ki' gibi ifadeler kullanılarak tehdit konusunda tarihi bir ortak hafıza yaratılmaya çalışılır ve bu durum da güvenlikleştirmenin etkisini artırır.

Güvenlikleştirmeyi kolaylaştıran görsel simgelemenin dışında güvenliğin başat aktörleri yanında ayrıca güvenlikleştirmenin gündemde kalmasını sağlamak için işlevsel aktörler (functional actors) tarafından da bir takım girişimler yapılır. Bu kişiler güvenlik aktörü değildirler sadece güvenlikleştirmenin başarıya ulaşmasında kolaylaştırıcı roller oynarlar. Sivil toplum örgütleri, askerler, sendikalar, bir takım toplumsal gruplar veya işadamları gibi aktörler işlevsel roller oynayabilirler (Waeber, 1998: 46).

² Aynı şekilde Lene Hnasen görselliğin ve simgelemenin güvenlikleştirme teorisine yaptığı katkıyı Hz. Muhammed'in Karikatürlerinin Danimarka gazetesinde 2005 yılında yayınlanmasını örnek göstermektedir (McDonald, 2008: 569).

2.4 Güvenlikleştirme Teorisinin Sağladığı Kolaylıklar

Güvenlikleştirme teorisi temelde güvenlik meselelerinin sadece askeri alan dâhilinde değil ekonomik, sosyal, çevresel ve siyasi sektörler bazında da ele alınmasını sağlar (Peoples ve Williams, 2010: 79). Teori bu anlamda, devlet merkezli güvenlik yaklaşımının yanında insan, insan toplulukları, bireysel ve uluslararası güvenlik kavramlarını da güvenlik alanına dâhil eder (Waever, 1998: 40).

2.4.1 Güvenlik Sektörleri

Güvenlikleştirme teorisi bir ülkenin dış politika davranışından güncel uluslararası siyasi alandaki göç, sağlık, azınlık hakları, siyasal muhalefetler ve özellikle Amerika'nın 2001 sonrası teröre karşı başlatmış olduğu alanlara kadar yayılan geniş bir spektrumu kapsar (McDonald, 2008: 563-565). KO klasik güvenlik anlayışını yani devlet odaklı ve askeri içerikli olan tehditlerin dışına çıkararak bireyleri, toplumsal grupları, çevreyi, bütün insanlığı içeren daha geniş yelpazeli bir güvenlik anlayışı getirmiştir. Okul özellikle askeri tehditlerin tek başına güvensizlik kaynağı yaratmadığını ve beş sektörün daha güvenliğinin etkilendiğinden söz eder. Sektörler askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenliklerdir. KO tarafından geliştirilen güvenlik sektörlerinin her biri özel ve farklı referans objelerine ve tehdit ajandasına sahiptirler. (Birdisli, 2014: 3.) Böylece, teori belirli bir kamusal sorunun herhangi bir sektörde neden ve nasıl güvenlik sorununa dönüştürüldüğünün anlaşılması açısından bizlere bir alan sağlar (Miş, 2011: 348)

Askeri sektör: Bu sektör de güvenlik bir devletin hayatta kalma ve bekası ile ilgilidir. Ulus devlet kavramının ortaya çıkmasından itibaren devletler temel güvenlik meselelerini ulusal güvenlik ile ilişkilendirilmeye başlamıştır. Örneğin, Amerika'nın SB' ne karşı askeri girişimlerini kendi ülkesinin ulusal güvenliğinin devamını sağlamak ile meşrulaştırmasında olduğu gibi bir devletin güvenliğini sağlamak olağanüstü önlemlerin alınmasını meşrulaştırmaktadır (Peoples ve Williams, 2010: 80). Ulusal güvenlik kavramının içeriğinde devletin hayatta kalması zorunluluğu söz konusudur ve bu nedenle devlet askeri kuvvetlerinin, istihbarat servislerinin varlığını ve silahların üretimini sağlamak zorundadır. Ulusal güvenlik sorunlarını çözmeye askeri seçenek her zaman öncelikli bir yere sahip olagelmiştir (Peoples ve Williams, 2010: 76; Waever, 1998: 61).

Toplumsal Güvenlik Sektörü: SS sonrası dönemde uluslararası alanda meydana gelen gelişmeleri sadece ulusal güvenlik bağlamında ele almanın yetersiz olduğunu düşünen güvenlik çalışanları bu kavram yerine ulusal, etnik ve dini anlamda güvensizlik yaşayan toplumları kapsayan sosyal güvenlik (societal security) kavramını geliştirmeye başlamışlardır. Böylece, sistemlerin kimlik açısından ele alınmasını ve kültürel bağımsızlığın devamını analiz etmeyi sağlamıştır. Bu anlamda toplumun ve devletin güvenlik çıkarları ile ihtiyaçları eşit düzeyde ele alınmalı ve toplumun da güvenliğin öznesi olduğu anlayışı benimsenmelidir. Yugoslavya'nın parçalanması süreci sosyal güvenliğe iyi bir örnek oluşturmaktadır (Bilgin, 2003: 211; Buzan, Waever ve Wilde, 1998: 8). Eleştirel teoriler SS dönemi boyunca hesaba katılmayan güvensizlik kaynağı oluşturan birçok tehdidin var olduğuna dikkat çekmektedirler. Şöyle ki, çağdaş dünyada bireyler ve halklar savaş, yoksulluk, kıtlık, siyasi baskı ve çevresel sorunlar başta olmak üzere birçok yeni tehditler ile de karşı karşıyadırlar (Peoples ve Williams, 2010: 22-23).

Sosyal güvenliğin en önemli referans objesini kimlikler oluşturmaktadır. Örneğin, bir ülkeye göç yaşanması güvenlik aktörleri tarafından o ülkenin kimliğine, diline ve kültürüne karşı bir tehdit olarak sunulabilir (Peoples ve Williams, 2010: 81). Sosyal güvenlik biz temelli grupsal kimlikler oluşturur. Bu kimlikler kimiz zaman “biz Almanız, biz İrlandalıyız” gibi ulusal kimlikler kimi zamanda Biz Müslümanız, biz Hristiyanız gibi dini kimliklere işaret eder (Peoples ve Williams, 2010: 83). Söz konusu kimlikler bir ülkede var olan toplumların kültür, din, dil, ulusal kimlik ve geleneklerini sürdürebilme işlevini üstlendiği için güvenlik alanının ve tehdit kaynaklarının daha geniş spektruma yayılmasını sağlar (Booth, 2005: 34). Toplum bireylerin bir grubun üyesi olmalarından dolayı taşıdıkları inanç ve pratikleri kapsar. Bu anlamda toplum kimlik ile ilişkili olduğu için toplumsal güvenlikte de kimlik önem arz etmektedir (Waever, 1998: 52-53). Sosyal güvenlik alanının tehdit kaynaklarına örnek olarak göçmenler, mülteciler ve AB'nin birleşmesi de verilebilir (Waever, 1998: 52). Toplumsal güvenlik toplumların kendilerini ve birliklerinin varlığını bir tehdit altında hissettikleri zaman ortaya çıkar (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998: 119).

Çevresel Sektör: Özellikle çevresel tahribatın artmasını önlemek ve çevreyi tahrip edici tehditlerden korumak için çevresel konular da güvenlik alanına dâhil edilmeye başlanmıştır (Waever, 1998: 49). Küresel ısınma, türlerin yok olması, çevresel kirlilik gibi sorunlar güvenlik aktörleri tarafından insan hayatına ve diğer canlı çeşitlerinin

yaşamlarına karşı tehdit olarak sunulmuştur (Peoples ve Williams, 2010: 80). Bu tür tehditleri yok etmek için çevresel güvenlik önlemler alınmasını sağlar.

Ekonomik Sektör: Finansal ve mali çöküşler ulusal ve uluslararası piyasalara ve ekonomilere tehdit yaratabilirler (Peoples ve Williams, 2010: 81). Bu nedenle bu tür tehditleri yok etmek ve ülke ekonomilerinin sağlıklı gelişimini sağlamak için ekonomik güvenlik öne çıkmaktadır.

Siyasi Güvenlik: Temelde bir devletin düzenin, siyasi ve ideolojik düzeninin istikrarlı olması durumlarını kapsar (Waever, 1998: 52).

Sonuç olarak, KO her konunun güvenlik alanına dâhil edilmesine karşı çıkar. Bu nedenle güvenliğin sektörler bazında ele alınmasını sağlamaktadır (Wilkinson, 2007: 8). Böylece, her bir sektörün güvenlik aktörünü, tehditlerini, referans objesini, alımlayıcı kitlesini ve alınacak olan olağanüstü önlemlerini ayrı olarak belirler. Güvenlikleştirme teorisi güvenlik alanına sağladığı katkıların yanında bir takım eleştiriler de almıştır.

2.5 Güvenlikleştirme Teorisine Yapılan Eleştiriler

Güvenlikleştirme teorisi bazı açılardan bir takım eleştiriler almıştır. Bigo (2001: 100).güvenlikleştirme teorisini herhangi bir toplumda meydana gelen tarihi ve sosyal değişimleri tehdit olarak algılanmasını sağladığı için değişimler karşısında toleranssız olarak tanımlar. Örneğin, tıpkı farklı bir yemek yapma kültürüne sahip bir kişinin güvensiz olarak görülmesi gibi toplumda yer alan birçok farklı olay ya da kişileri güvensiz (insecurity) bir duruma getirdiğini belirterek toplumun homojenliğini bozabileceğini belirtir.

Diğer taraftan Mcdonald (2008: 363) güvenlikleştirme teorisinin güvenlik kavramına yeni ve faydalı katkılar sağladığını belirtirken aynı zamanda teoriyi dominant aktörlerin söz edimlerine indirgemesi, edimin bağlamının (contex) sınırlı olması ve edimin doğasının sadece tehdit dizaynları ile oluşturulması açılarından eleştiriye tabi tutar ve kolaylaştırıcı faktörlerin de teoriye dâhil edilmesi gerektiğini savunur. Balzacq'da (2005: 179-192) teorinin sadece inşasal kurallar etrafında şekillenen söz edimi olarak alınmasını doğru bulmaz ve güvenlikleştirme için faydacı veya stratejik edim kavramlarını kullanır. Bu kavramlar kapsamına alımlayıcı kitleyi, bağlamı ve güvenlikleştirici aktörü alarak geniş bir şekilde analiz etmeye çalışır. Agent level adını

verdiği aşamada güvenlikleştirici aktörün toplumda sahip olduğu kişisel kimliğine, güç konumuna, sosyal kimliğine (güvenlik aktörünün davranışlarını arttıran ve kısıtlayan kimliği) ve alımlayıcı kitlenin doğasının ve kapasitesinin bilinmesinin önemli olduğunu belirtir. Edim aşamasını da hareket tipi (hedeflenen edimin gerçekleşmesi için uygun bir dilin kullanılması gerektiğini) ve bağlamsal (alımlayıcı kitlenin mobilizasyonunu sağlayacak olan metafor, duygular ve klişelerin kullanılması gereken aşama) olarak iki kategoriye ayırır. Özetle, bu aşamada alımlayıcı kitle ve güvenlikleştirici aktörlerin birbirileri ile karşılıklı güven, anlama, anlamlandırma, söylemler vb. konularda nasıl etkileşimde olacaklarını aktarmaya çalışır.

Stritzel (2007: 358-377) güvenlikleştirme teorisinin sınırlılıkları olduğunu ve kavramsal olarak da daha açık olması gerektiğini belirtir. Örneğin, teorinin söz edimi ile eş anlamda tutulmasının gerçek dünyadaki güvenlikleştirme konularını açıklamada yetersiz kaldığını belirtir. Yine, teorinin alımlayıcı kitle ile güvenlik aktörü arasındaki ilişkinin özneler arası anlamda ilişki kavramsallaştırılmasının net olmadığını da belirtiyor. Güvenlikleştirme teorisinin aslında daha kapsamlı açıklanabileceğini öne sürüyor. Bu bağlamda, Stritzel KO'nun alımlayıcı kitlenin rızasının önemli olduğu tespitini yetersiz bulmaktadır. Çünkü ona göre, eğer güvenlik aktörü diktatörse bu aşama da ne yapılmalıdır Ayrıca alımlayıcı kitlenin ve güvenlik aktörünün statik olmadığını değişken olduğunu da belirtir.

Hansen ve Mcdonald (2008: 574) gibi yazarlar güvenlikleştirme teorisinin güvenlik aktörleri veya güvenlikleştiriciler açısından çizdiği sınırı problemliler olarak bulurlar. KO güvenlikleştirici aktörleri toplumda dominant seslere sahip kişiler olarak sınırlamaktadır. Hansen ve Mcdonald ise bu gibi sınırlı bir tanımlamanın toplumdaki diğer kişileri örneğin kadınlar gibi marjinalize ettiğini belirtirler.

Wilkonson (2007: 5) güvenlikleştirmenin teorik çerçevesi nedeniyle güncel dünya da iki nedenden dolayı Avrupa dışındaki ülkelere uygun olmadığını belirtmektedir. KO'nun teorisini temelde söz edimine indirgeyip fiziksel hareket gibi diğer açıklayıcı faktörleri hariç bıraktığını ve yine Westfelya gömleği altında Avrupa Devletlerinin toplum ve devleti evrenselleştirdiğini belirtiyor. Yani devlet tanımlamasının yerelden ziyade Avrupa merkezli yapılmasının sorun yarattığını belirtiyor. Vouri'de (2008: 69) demokratik olmayan toplumlarda güvenlikleştirmenin özel bir siyasi alan yaratır savını eksik bulmaktadır. Siyasi alandan kasıt demokratik olmayan bir alandır ve zaten

totaliter rejimlerde bu durum olağandır. Çünkü normal politik alan ve özel politik alan ayrımını bu ülkeler de yapmak zordur.

Güvenlikleştirme teorisi söz konusu olan bir takım eleştirileri almasına rağmen güvenlik alanına büyük bir katkı yaptığı gerçeği değiştirilemez. Unutulmamalıdır ki eleştiri alan teoriler belirli derecede başarı yakalamışlardır. Son olarak, teori otoriter özellik taşıyan devletlere uygulanabilir mi tartışmasını yapmak gerekmektedir. Çünkü diğer bölümde, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında taşımış olduğu otokratik devlet yapısının Kürt Sorunu'nu güvenlikleştirme anlamında kolaylaştırıcı bir işlev gördüğünün üzerinde de durulacaktır. Bunu yapmadan önce de güvenlikleştirme teorisinin demokratik olmayan devletlere ne kadar uygun olduğunu belirtmek önemlidir.

2.6 Güvenlikleştirme Teorisinin Demokratik Olmayan Ülkelere Uygunluğu

Güvenlikleştirme teorisinin demokratik toplumlara daha uygun olduğu düşüncesi hâkim olmakla birlikte durumun böyle olmadığını savunan düşünceler de mevcuttur. Vouri (2008: 68-69) iddia edildiğinin aksine güvenlikleştirmenin anti-demokratik ve totaliter siyasi yapılara da uygulanabileceğini savunur. Şöyle ki, güvenlikleştirme doğası gereği bir sorunu normal siyasi alandan demokratik olmayan alana aktarır. Bu anlamda, anti-demokratik ülkeler de güvenlik sorunlarına sahiptirler. Bu nedenle Vouri güvenliğin her zaman kurallar dışına çıkmayı meşrulaştırma anlamında özel bir politik alan yaratmadığını belirtir. Çünkü totaliter rejimlerdeki siyasi figürler hiçbir gerekçeye ihtiyaç duymadan kuvvet kullanımını zorla meşrulaştırabilirler. Örneğin, totaliter rejimlerde devlete karşı çıkışlar normal politik süreç gibi görülebilir ve güvenlikleştirme burada başka amaçlar (siyasi düzeni tekrar sağlamak gibi) için kullanılabilir. Sonuç olarak, demokratik olmayan toplumlarda normal politik alanla özel politik alanı birbirinden ayırmak güçtür.

Alımlayıcı kitleyi ikna etme anlamında ise güvenlikleştirme demokratik olmayan toplumlarda daha kolay uygulanabilir. Alımlayıcı kitleyi ikna etme konusunda daha öncede ifade edildiği üzere hükümet ve siyasi elitler diğer aktörlerden daha avantajlıdır. Bu aşama otokrat, totaliter ve askeri yönetimin ön planda olduğu devletlerde daha başarılıdır. Çünkü otorite her türlü sosyal araçları kendi söylemini onaylatmak için kullanabilmektedir. Güvenlikleştirme teorisi kısaca herhangi bir durumu güvenlik alanı içerisine dâhil etmek için bu durumun acil olduğuna ülkede

yaşayanları ikna etmek ve normal politik süreç dışarısında bir takım olağan üstü önlemler alarak durumu meşrulaştırmaktır. Böylece başarılı bir güvenlikleştirme müzakere sürecinin ve demokratik prosedürlerin askıya alınmasını sağlar ve gerekli kılar (Peoples ve Williams, 2010: 87). Bu sürecin demokratik olmayan toplumlarda daha rahat işlediği sonucuna varılabilir.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, güvenlikleştirme demokratik olmayan devletlerde demokratik devletlerde olduğundan daha başarılı yapılmaktadır. Bu bağlamda, güvenlikleştirme teorisi daha çok güvenlik daha iyidir anlayışının doğru olmadığını özellikle bu tarz toplumlarda daha çok belirtmektedir. Çünkü güvenlikleştirme herhangi bir sorun için olağanüstü önlemler (daha çok askeri) alınmasını sağladığı için sorunun müzakere, katılım ve pazarlıklar yolu ile çözülmesine set çekmektedir (Peoples ve Williams, 2010: 83). Demokratik olmayan toplumlarda da bu tarz süreçler yok denecek kadar az olduğu için güvenlikleştirme etkisini daha çok göstermektedir. Böylesi bir durumun Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında var olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Türkiye'nin ulus devlete geçiş sürecinde var olma endişesi ve demokrasiye henüz geçmediği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda geliştirdiği bir takım politika ve projelerin Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesini kolaylaştırdığı söylenebilir.

BÖLÜM 3: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE KÜRT SORUNU (1920-1938): BİR GÜVENLİKLEŞTİRME ANALİZİ

3.1 Kürt Sorunu'nun Ortaya Çıkışı: Bir Güvenlik(leştirme) Analizi

Kürt Sorunu'nun bugününü daha iyi anlayabilmek açısından Türkiye'nin imparatorluk dönemini, imparatorluk aşamasından ulus devlete geçiş sürecini ve sonrasını bilmek önemlidir. Kürt Sorunu'nun ortaya 'Şark Meselesi' adı altında çıkması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında yaşanan bir takım olaylar sonrasına denk gelmiştir. Bu dönemlerde bölgedeki geleneksel yapısını korumaya çalışan halk ve bölgeyi kontrolü altında tutmaya çalışan merkez arasında yaşanan gerilimler sonucunda pek çok çatışma ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede 1925-1938 yılları arasında 17 tane ayaklanma gerçekleşmiştir (Özhan ve Ete, 2008: 5; Bozarıslan, 2000: 17).

Kürt Sorunu her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında ortaya çıkmış olsa da tam bir güvenlik meselesi olarak ele alınması özellikle yeni Türkiye Devleti'nin ilk yıllarında başlamıştır. Bugünde olduğu gibi Türkiye'nin ilk yıllarında da Kürt Sorunu'na yaklaşımda güvenlik perspektifinin seçilmesi ve siyasi uyumsuzluklar çözümü zorlaştırmıştır (Özhan ve Ete, 2009: 98-104). Kürt Sorunu'nun bir güvenlikleştirme meselesi olarak ülkenin güvenlik politikalarında yerini nasıl aldığını anlamak için Osmanlı Devleti'nin parçalanması sonrasında yeni devlete bıraktığı bir takım güvenlik miraslarının (Sevr Sendromu gibi) yeni yöneticilerin ortak hafızalarında oluşturmuş olduğu etkilerini bilmek gerekir. Ortak hafızalara yerleştirilen Sevr Anlatması ve Kürt isyanları gibi olaylar Kürtlerin kültürel, politik, otonomi, kimlik ve siyasi bir takım talepleri söz konusu olduğu zaman ülkenin toprak bütünlüğüne karşı tehdit olarak algılanan gelmiş ve olağanüstü önlemler güvenlikleştirme vasıtasıyla alınmıştır (Birdisli, 2014: 1; K. Polat, 2008: 77-78).

Kürtlerin kimliklerinin, kültürlerinin ve bir takım özerklik gibi taleplerinin yeni kurulan devlet yapısı içerisinde nasıl güvenlikleştirildiğini anlamak için öncelikle Osmanlı Devleti içerisinde Kürtlerin konumunun ne olduğu, devletin temel güvenlik endişelerini ve yeni kurulan devletin Osmanlı'dan bir takım güvensizlik unsurlarını miras alıp almadığına değinmek gerekir.

3.1.1 Realist Bir Güvenlik Anlayışının Hâkimiyeti

Osmanlı Devleti'nde temel güvensizlik kaynakları ülke içerisinde ziyade daha çok ülke dışarısından gelmiştir. Osmanlı'nın izlediği güvenlik politikası temel olarak 17.yüzyılın sonuna kadar saldırgan reel politığe dayalıdır. Yani toprak bütünlüğünü sağlayarak, toprak ve refah kazanarak gücünü artırma stratejileri hâkim olmuştur. 17. yy sonlarından itibaren ise daha çok savunmacı bir güvenlik anlayışına sahip olmuştur (Aydın, 2003: 168). Diğer bir ifadeyle, dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı ülkenin birliğini ve toprak bütünlüğünü koruma temeline dayalı geleneksel bir güvenlik anlayışı söz konusu olmuştur. Böylesi klasik bir güvenlik anlayışı Osmanlı Devleti'nin son yıllarına kadar devam etmiştir.

Benimsenen klasik güvenlik anlayışı Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde dış politikasını diğer devletlere karşı ihtiyatlı olma anlayışı üzerine kurmasını sağlamıştır. Diğer devletlerle yaşadığı uzun dönemli düşmanlıklar sonucu 'su uyur düşman uyumaz' ve 'barış istiyorsan savaş için hazır ol' söylemlerini sık kullanarak kendisinden başka hiçbir devlete güvenmemeyi prensip edinmiştir (Aydın, 2003: 167). Osmanlı Devleti'nin bu anlamda güvensizlik kaynaklarını daha çok 'dış düşmanlar' bağlamında tanımladığı söylenebilir.

Ülke içerisinde yaşayanlar ise çoğu zaman devlet tarafından güvensizlik kaynağı olarak belirtilmemiştir. Durumun böyle olmasının önemli bir nedeni devletin iç güvenliğinin sağlanmasını, bekasının devamını ve toprak bütünlüğünün korunmasını farklı dini veya etnik kökenlere sahip tüm unsurların Osmanlı vatandaşı olmasına bağlamış olmasıdır (Yeğen, 2006: 122). Osmanlı vatandaşı olma şartı Müslüman olan herkesi kapsayan ve etnik bir ayrıma vurgu yapmayan "Osmanlılık" kavramıyla tanımlanmıştır. Yasal metinlerde azınlık olarak tanımlanan gruplar ise sadece gayri-Müslümler olmuşlardır. Osmanlı toplumunu yasal olarak oluşturan kurucu unsurlar kültürel ve dil bakımından farklı olmalarına karşın ortak dine sahip oldukları için Arap, Türk ve Kürtler olarak tanımlanmıştır (Kirişçi, 2004: 276; Barkey ve Fuller, 1998: 4-6). Yani Osmanlı'da etnisite kavramı var olmamıştır. Türk ve Türkiye gibi kavramlar uzun yıllar boyunca Avrupa devletleri tarafından kullanılsa da Osmanlı böyle bir kullanıma sıcak bakmamıştır. İmparatorluğun son yıllarında 'Türk' kavramını bir ırkın diğer ırka üstünlüğü anlamında değil Avrupa'ya karşı varlığını sürdürme ve kendisine olan güvenini gösterme anlamında kullanmıştır (Heper, 2001:

4). İç güvenliği sağlamanın bir yolunu Kürtlere ve diğer etnik gruplara da aşağıda değineceğimiz üzere toplumsal ve siyasi hayatta bir takım statüler ve görevler vererek sağlamaya çalıştığı söylenebilir.

3.1.2 Kürtlerin Osmanlı Devleti'ndeki Konumu: Güvenlik Meselesi mi?

Osmanlıcılık anlayışı Kürtler ve Türkler arasında ortak değerler üretmeye çalışmıştır. Bu sağlamak içinde en temel unsur olarak dini bağı ortaya koymuş ve vatandaşlık tanımını da daha çok dini bağlar üzerinden yapmıştır. Yani çok etnikli-dinli Osmanlı toplum yapısında etnisite kavramı mevcut olmamıştır. Siyasi yapılanma içerisinde de farklı dini, etnik ve kültürel yapılara sahip olan çevre de merkezin içerisinde yer alabilmiştir. Kürtler ve diğer etnik grupların merkeze entegre olmasını sağlamak amacıyla mecliste ve devlet içi kurumlarda görev almaları yönünde bir takım düzenlemeler yapılmıştır (Yeğen, 2006: 123; Yeğen, 1999: 557; Kirişçi, 2003: 276; Cornell, 2001: 33; Yavuz, 1998: 11; Canefe, 2002: 134; Barkey ve Fuller, 1998: 6). Benzer şekilde toplumsal yapı içerisinde de Kürt aşiretleri özellikle 16. Yüzyılda yarı özerk bir biçimde yaşayarak vergilerini ödemeye ve askeri orduya destek olmaya çalışmışlardır. Osmanlı Devleti aşiretlere yarı özerklik hakkı tanıyarak özellikle ülkenin sınır kontrollerini burada yaşayan Kürtler ile sağlamaya çalışmıştır (Yavuz ve Özcan, 2006: 104; Barkey ve Fuller, 1998: 7). Öte yandan, Kürtlerin temel kaygıları zaman zaman vergi ödemekten ve askere alınmaktan kaçınmak olmuştur (Birdisli, 2014: 6). Ancak Osmanlı Devleti'nin özellikle son dönemlerinde Kürtler ve merkez arasındaki ilişkiler aşamalı olarak gerilmeye başlamıştır (Barkey ve Fuller, 1998: 7).

Yerel çaplı birçok Kürt isyanı bu dönem itibariyle de meydana gelmiştir.³ İsyanların temel kaynağı etnik bir sebep oluşturmamıştır. Kürtler arasında ortaya çıkan huzursuzluklar daha çok Osmanlı'nın ıslahat hareketlerine yönelmeye başladığı son dönemlerinde olmuştur. II. Mahmut dönemindeki (1806-1843) merkezileşme

³ OSMANLI DÖNEMİNDEKİ İSYANLAR: Babanzade Abdurrahman Paşa isyanı (1806- Musul), Babanzade Ahmet Paşa isyanı (1812 – Musul), Zaza'ların isyanı (1820), Yezidilerin isyanı (1830- Hakkari), Şerefhan isyanı (1831- Bitlis), Bedirhan isyanı (1835- Botan), Garzan isyanı (1839- Diyarbakır), Ubeydullah İsyani (1881- Hakkari), Bedirhan Osman Paşa ve kardeşi Hüseyin Paşa isyanı (1872-Mardin-Cizre), Bedirhan Emin Ali isyanı (1889- Erzincan), Bedirhaniler ve Halil Rema isyanı (1912-Mardin), Şeyh Selim Şehabettin ve Ali isyanı (1912- Bitlis), Koşgari isyanı (1920- Koşgiri). Mehmet Ali Birand, "Bugüne Kadar Kaç Kürt İsyanı Oldu", *Hürriyet*, 3 Ocak 2008.

çabaları, merkezi hükümetin Kürt bölgelerine müdahalesinin artması ve aşiretleri vergilendirme girişimlerinin başlaması huzursuzlukların ve ayaklanmaların temel kaynağını oluşturmuştur (Barkey ve Füller, 200: 7; Özhan ve Ete, 2009: 98; Colonel ve Elphinston, 1948: 42). Çünkü aşiret liderleri merkezileşme çabalarının özellikle anayasal alanda yapılan çalışmaların kendi yönetim yetkilerini sınırlandıracağı inancında olmuşlardır. İsyanlar daha çok beylerin öncülüğünde gerçekleştirilmiş ve beyler tasfiye edilerek ayaklanmaların büyümesi önlenmiştir. Beyler ortadan kaldırılmamış sadece güçleri zayıflatılmıştır. Özellikle Mir Mehmet Paşa ve Bedirhan Bey isyanları sert önlemlerle bastırılmıştır. İsyanların ortak özelliği ise ortaya çıkışlarında etnik ve milliyetçi bir sebep taşımamış olmaları ve bastırılmaları sonucunda ağaların ve şeyhlerin daha fazla güçlenmiş olmalarıdır (Oran, 2001: 248; Yeğen, 2006: 122; Yavuz, 2001: 5; Barkey ve Fuller, 1998: 7; Bozarsaln, 2000: 19).

Sonuç olarak, Osmanlı'nın farklı kültür, din ve kimliklere sahip olan unsurları bir güvenlik meselesi olarak görmediği aksine onları sisteme entegre etmeye çalıştığı söylenebilir. Çünkü Osmanlı'da azınlık kavramı söz konusu olmamış toplumu bir arada tutan bağlar etnik olmaktan ziyade dini olmuştur. Müslümanların temel çekirdeğini ise toplumda farklı etnik ve dil kullanımlarına rağmen daha çok Türkler, Kürtler ve Araplar oluşturmuştur (Barkey ve Fuller, 1998: 6-7; Ensaroğlu, 2013: 8). Osmanlı'nın temel güvenlik endişesinin daha çok dış kaynaklı olduğu ve bu güvenlik endişelerinin de yeni kurulan devlet tarafından miras alındığı söylenebilir. Kürt Sorunu'nda temellerinin bu dönemde atıldığı ve daha sonra değineceğimiz üzere miras alınan güvenlik endişelerinin yeni devletin güvenlik politikalarını etkilediği ve iç-dış güvenlik meselelerine katkılarda bulunduğu sonucuna varılacaktır.

3.2 Miras Alınan Güvenlik Endişeleri

Aydın'a (2003: 164) göre bugünkü ve geçmişteki Türkiye özel güvenlik tanımlamalarının bir ürünüdür. Şöyle ki, Türkiye geçmişten bugüne kadar olan temel iç-dış politikalarını ve politik endişelerini güvenlik kavramı üzerine kurarak şekillendirmiştir. Türkiye gerek dünyadaki konumu gerekse de iç politikadaki gelişmeleri ile genel olarak tarihten bugüne kadar güven(siz)lik endişeleri yaşamaktadır. Güvensizlik içerisinde yaşama durumunun Türkiye'nin ilk yıllarında yoğun olarak yaşandığı söylenebilir. Çünkü Osmanlı Devleti'nin son bulmasıyla

birlikte yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti kendisini bir takım iç ve dış güvenlik endişeleri içerisinde bulmuştur.

İç ve dış güvensizlik kaynaklarını aynı anda yaşayan yeni devlet Osmanlı Devleti'nden farklı olan bir takım politikalar geliştirmeye başlamıştır. Geliştirilen yeni politikalar ile Osmanlı bir nevi eski düzen olarak tanımlanmış ve eski düzeni bertaraf etmek adına başlatılan girişimler kimi zaman etnik ve dini kesimlerleri güvenleştirmek alanına dâhil etmiştir. Bu bağlamda, Genç cumhuriyet yöneticileri yeni yönetime karşı herhangi bir karşı çıkış hareketini çoğunlukla geçmiş sistemin temsili olarak nitelendirmişlerdir. Kürt Sorunu da geçmiş düzenden kalan bir problem olarak görülmüştür (Yeğen, 1999: 561). Şöyle ki, Osmanlı döneminde de yerel bazlı Kürt isyanları meydana gelmiş ancak 1923 yılından itibaren yeni devletin ulus-devlet anlayışı inşası sırasında sayıca daha çok artış göstermeye başlamıştır (K. Polat, 2008: 76). Bu anlamda, Kürt İsyanlarının ortaya çıktığı dönem eski rejim ve yeni rejim arasındaki gerilimli dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde yeni hükümet Kürt Sorununa halifeliğin, saltanatın, geleneksel, dini, düzensiz geçmişin istendiği bir hareket olarak bakmıştır (Yeğen, 199: 561). Bu dönemin güvenlik politikalarının ve güvensizlik yaratan koşulların iyi anlaşılması gerekmektedir.

Yeni devletin Osmanlı'dan aldığı en önemli güvensizlik durumlarından bir tanesi Ermenilerin ve Yunanlıların Anadolu'dan çıkarılmaları sonucu meydana gelmiştir (Yeğen, 2006: 124). Söz konusu iki sorun belli konuların ki özellikle Kürt meselesinin güvenleştirmesi durumu ortaya çıktığı durumlarda kolaylaştırıcı unsurlar olmuşlardır. Türkiye'nin önemli bir güvenlik endişesi de farklı ideolojilere, karakterlere rejimlere ve amaçlara sahip olan çok sayıda komşusunun olmasıdır. Türkiye'nin bu ülkelerle olan komşuluk ilişkileri her zaman barış içerisinde olmamış zaman zaman askeri çatışmalara kadar varmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında komşulara karşı duyulan güvensizlikler de güvenlik politikalarının oluşumunda etkili olmuştur (Aydın, 2003: 171).

Diğer bir anlatımla, I. Dünya Savaşı'ndan çıkmış bir imparatorluğu devralan yeni devlet elitleri aynı zamanda “düşmanlarla çevrili olma” algısını da Osmanlı Devleti'nden miras almışlardır. Ortak zihinlere yerleşen bu algılamalar yeni devletin güvenlik politikalarının şekillenmesini etkilemiştir. Özellikle 1912-19 arası dönemde Osmanlı'nın çok önemli miktarda toprak kaybetmesi yeni devletin kurucularının

zihinlerinde ortak bir güvenlik travması oluşturmuştur (Yeğen, 2006: 130). Daha fazla toprak kaybetmemek, toprak bütünlüğünün devamını ve statükoyu sağlamak Osmanlıdan alınan en önemli güvenlik mirası olmuştur. Bunun yanında diğer ülkelerin hafızalarındaki olumsuz Türkiye imajı ve sorunlu ilişkiler yaşanan ülkelerin varlığı devralınan güvenlik sendromlarının bir diğerini oluşturmuştur. Bu güvenlik sendromları yeni devletin iç ve dış politikalarının oluşumlarında belirleyici roller oynamışlardır. Yeni kurulan devlet iç ve dış güvensizlik durumlarından kurtulabilmek adına askeri seçeneklerin kullanımını da kapsayan bir takım yeni güvenlik politikaları geliştirmeye başlamıştır. Örneğin, ulusal bağımsızlık savaşında sadece dış güçlere karşı değil aynı zamanda geçmiş düzenin güçlerine karşı da bir güvenlik mücadelesi verilmiştir (Aydın, 2003: s. 165).

Ulus-devlet inşasına uygun politikaların benimsenmesi ise Kürt Sorunu'nun güvenikleştirme alanına dâhil edilmesine yol açmıştır. Aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun son bulması Kürtler için de yeni dönemin başlangıcı anlamında yorumlanabilir (Erdoğan, 2014: 2). Söz konusu dönemde izlenen yeni politikalar Kürtlerin imparatorluk sisteminde alışkın olduklarından çok farklı olduğu için Kürtler de kendilerini yeni ve farklı bir sürecin içerisinde bulmuşlardır. Hükümet için de Kürt Meselesi kimlik, ülkenin bütünlüğü ve birliği için varoluşsal bir tehdit ve mücadele edilmesi gereken bir sorun olarak baş göstermeye başlamıştır (Robins, 1993: 675). Bu bağlamda, Kürt Sorunu'nun Türkiye tarihine bir güvenikleştirme meselesi olarak ortaya çıkışını sağlayan sebeplerin anlaşılabilmesi için dönemin koşullarının iyi okunabilmesi gerekmektedir.

3.3 Ulus-Devlet İnşasında İzlenen Politikalar ve Kürtler

Yeni kurulan Türkiye devleti oluşum süresince ulus devlet modeli olarak Batı'yı ve özellikle Fransa'yı örnek almıştır. Temel politika önceliklerini cumhuriyetçilik, ulusçuluk, sekülerizm, halkçılık ve reformizm ilkeleri oluşturmuştur. Özellikle cumhuriyetçilik, ulusçuluk ve sekülerizm daha fazla ön plana alınmış ve yeni politikalar bu değerler üzerine geliştirilmeye çalışılmıştır. Şöyle ki, ulusçuluk ve halkçılık ilkeleri ile eski sistemin monarşik yapısını saf dışı ederek daha demokratik bir devlete (ki bu dönem demokrasi hâkim olmamıştır) ulaşma amaçlanmış iken sekülerizm ilkesi ile de devlet işleri ile din arasındaki bağ azaltılmaya çalışılmıştır (Cornell, 2001: 33). Ayrıca Fransa'nın ulus devlet modelinin öngördüğü devlet

merkeziyetçiliğini, toplumu homojenleştirmeyi, rasyonelliği ve evrenselliği artırma girişimlerini başlatmak amacıyla (Yeğen, 2004: 54) yeni devlet cumhuriyetin ilk on beş yılı boyunca hukuk, eğitim, yönetim vb. alanlarda sıkı bir şekilde inkılâp çalışmalarını devam ettirmiştir (Yeğen, 2006: 125). Aynı şekilde dönem itibariyle dış politika anlayışı da ülke sınırları ve kimlik-vatandaşlık tanımlamaları üzerine dayandırılmaya çalışılmıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 28).

Batıya ve uygarlığa ulaşmanın yolunun imparatorluktan miras alınan değerlerin ve tutumların bırakılması ile mümkün olacağı inancı hâkim olmuştur. Bu dönüşümün sağlanması ise başarılı bir ulus devletin oluşturulmasına bağlanmıştır (Heper, 2008: 145). Yeni kurulan Türkiye Devleti'nin politik kültürü Osmanlı'nın çok etnikli, mozaik yapısı ve dini yapısından ayrılmıştır. Çünkü daha homojen ve daha statik bir kültürel politika benimsenmeye çalışılmıştır. Homojen bir toplum oluşturmanın ve uygarlığa ulaşmanın ön koşulu da diğer farklı kimliklerinin dönüşümlerinin sağlanmasında görülmüştür (Birdisli, 2014: 11; Yeğen, 2006: 127). Bu nedenle de Osmanlı'nın çok dinli ve çok etnikli yapısının kabulünden uzak durulmaya çalışılmıştır. Türklük ve ulus tanımının 1924 Anayasasında ki tanımı da bu durumu destekler niteliktedir. Çünkü çoğu kesime göre söz konusu tanım ülkede etnik farklılıkların olduğunu belirtme özelliği taşımış ve tüm vatandaşları Türk olmaya davet eder bir nitelikte olmuştur (Yeğen, 2006: 126-127). Sekülerleşme amaçlı halifeliğin kaldırması da ülkenin özellikle Kürtlerin de dâhil olduğu daha dindar olarak tanımlanan vatandaşlarının tepkilerine sebep olmuştur (Cornell, 2001: 33).

Aslında Kurtuluş Savaşı yılları boyunca ülkenin çok etnikli yapısının ve Müslümanların kardeşçe aynı ülkede bir arada yaşamasının gerekliliği devlet yöneticileri tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Ancak 1923 yılından sonra devlet elitlerinin enerjilerinin çoğunu modern-ulus yaratma çabasına harcamaya başlamaları etnik ve dini farklılıklar gibi meseleleri siyasi gündemlerine kimi zaman alamamalarına ya da gündemlerinde daha az yer ayırmalarına yol açmıştır (Mango, 1999: 22). Bu ve benzeri uygulamalar yeni devletin devraldığı çok etnikli-dinli toplum yapısının ileride onun için bir kimlik sorunu haline dönüşmeye başlamasına yol açmıştır (Aydın, 2003: 165). Çünkü Osmanlı'nın tüm toplumu kapsayan İslami kimlik tanımlaması her ne kadar yeni devletin ilk yıllarında kimliğin ilk

unsurlarından birini oluştursa da dil ve benzeri diğer özellikler ondan daha ağır basmaya başlayacaktır (Yavuz, 1998: 11).

İzlenen politikalara Kürtlerin tepkileri kimi zaman ayaklanma ve isyanlar şeklinde kendisini göstermiştir. Çünkü Kürtler burada temel olarak reformların ve ulus devletinin mantığına karşı direnişler göstermeye başlamışlardır (Yeğen, 2006: 127; Bozarlan, 2000: 19). Diğer bir anlatımla sekülerleşme, merkezi güçlendirme ve Türklüğün etnik tanımının yapılması yönündeki bir takım çalışmalar Kürtlerin yabancılaşmasına yol açmaya başlamıştır (Somer, 2004: 241). Yeğen'in (1999: 567) de belirttiği gibi Kürt kimliği modern, seküler ve merkezi bir ulus devlet kurma projesinin bir mağduru olmuş ve dinin, geleneğin ve merkezin hariç bırakılması çabaları Kürt kimliğinin de dışarıda bırakılması sonucunu doğurmuştur.

Sonuç olarak, Kürt Sorunu'nun TÜRKİYE'nin izlediği politikalar ve bu politikalara karşı Kürtlerin verdiği dirençlere karşısında nasıl bir tavır takındığı ile ilgili bir durum olduğu söylenebilir (Tocci ve Kaliber, 2008: 3). Yeni devletin Kürt meselesiyle ilk karşılaşması Koçgiri İsyanı'yla (1921) olurken, problemin ülke gündemine bir daha çıkmamak üzere girmesi, 1925 Şeyh Sait İsyanı'yla gerçekleşmiştir (Yayman, 2011: 20). Cumhuriyet'in ilk yıllarında neredeyse isyansız geçen yıl olmadığı gibi, bazı yıllarda iki isyan birden olmuştur. Bu bağlamda, aslında hem Türkiye'nin geliştirdiği politikaların hem de Kürtlerin bu politikalara karşı tutumlarının karşılıklı olarak birbirini etkilediği sonucuna varılabilir. Türkiye devletinin kuruluşunun ilk yıllarında geliştirilen politikaların Kürt Sorununu nasıl şekillendirildiğine ve güvenikleştirme meselesine dönüştürdüğüne değinilecektir.

3.4 Cumhuriyet Döneminde Kürt Sorunu: Bir Güvenikleştirme Analizi

Bir devlet veya herhangi bir halk kim oldukları veya kim olmadıkları anlamında güçlü bir ulusal kimlik ve milli beraberlik bilincine sahip ise orada başarılı bir ulus(çuluk)un varlığından söz edilebilir (D. Lipschutz, 1995: 5). Şöyle ki, güvenlik çalışanlarına göre bir topluma ait olmak, kim olduğunu ve neyin hangi tehlide karşı korunması gerektiği bilincinde olmak güvenliğin önemli bileşenlerini oluşturmaktadır (Peoples ve Williams, 2010: 26). Buzanın'da belirttiği gibi devletler siyasal ve sosyal varlıklara dönüştükçe ileride karşılaşacakları güvenlik problemleri de ortaya çıkacak ve artacaktır (Buzan, 1995: 1). Bu tespitlerden hareketle, Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunun ilk yıllarında kendi kimliğini tanımlamak adına yaptığı bir takım politikalar devletin hem neyden nasıl korunması gerektiğini belirtmiş ve ileride karşılaşacağı güvenlik problemlerini şekillendirmiştir. Kürt Sorunu'nun güvenikleştirilmesi meselesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kürt Sorunu Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar hem yerel çatışmaların temel kaynağını oluşturmuş hem de komşu ülkelerle var olan ilişkilerin gidişatını belirlemiştir. Bu nedenle Türkiye'de en çok güvenikleştirilen sorunlardan bir tanesini oluşturmuştur (K. Polat, 2008: 75). Bugünkü var olan Kürt Sorunu'nun kökenlerinin Cumhuriyetin kuruluşunda oluştuğu yönünde genel bir kabul söz konusudur. Söz konusu dönemde ulus devlet inşasında izlenen bir takım politikaların (İçduygu, Romano ve Sirkeci, 1999: 993) ve bu politikalara karşı gösterilen dirençlerin Kürt Sorunu'nun ortaya bir güvenlik meselesi olarak çıkmasına yol açtığını söylemek mümkündür. Cumhuriyet döneminde Atatürk öncülüğünde oluşturulan politikaların ve Kürtlere karşı geliştirilen projelerin bu nedenle iyi okunması gerekmektedir (Mango, 1999: 1).

Kürt Sorunu'na Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında genel olarak iki farklı şekilde yaklaşmıştır. İlk olarak sorun Kürt milliyetçiliğinin artışı ve Kürtlerin taleplerinin dış destekli olduğu ve bu nedenle ulusal güvenliğe karşı iç ve dış tehditleri arttıran bir sorun olarak bakılmıştır. İkinci yaklaşımda ise Kürtlerin sahip oldukları kimlikleri nedeniyle bir kimlik meselesi olarak görülmüştür. Devletin önde gelenlerinin Sevr Antlaşması ile başlayan mono-etnik bir toplum söylemlerini sürdürmeye çalıştıkları söylenebilir. Örneğin, söz konusu dönemde Kürtlerin de aslında Asya'dan gelen Türkler olduklarının sıklıkla ifade edilmesi bu durumu destekler bir nitelikte olmuştur (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 38-39). Söz konusu sorunun çözümüne de genel olarak iki farklı şekilde yaklaşmıştır. İlk olarak, sert bir çizgide olanlar sorunun askeri seçeneklerle ele alınmasını ve diğer taraftan daha ılımlı olanlar ise Kürt kimliğinin ve kültürünün görmezden gelindiğinin ve çözümünde reformlarla olacağını öne sürmektedirler (Kirişçi, 2004: 275). Cumhuriyet döneminde her iki yöntemle de yaklaşıldığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sorun bu dönemde ayrılıkçı bir hareket olarak tanımlanarak hem askeri sektörde bir güvenikleştirmeyi hem de etnik bir kimlik temeli ile yaklaşılarak toplumsal sektörde bir güvenikleştirmeyi beraberinde getirmiştir.

3.5 Kürt Sorunu'nun İnşası: Toplumsal ve Askeri Bir Güvenlikleştirme

Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesindeki temel nedenin öncelikle Kürtlerin varlığının olmadığını belirtmek gerekmektedir. Çünkü Kürtler yüzyıllardır Türkiye, Suriye, İran ve Irak gibi ülkelerde yaşamaktadırlar. Ancak özellikle I. Dünya Savaşı sonrası bu ülkelerde ulus devlet anlayışının benimsenmeye çalışılması sonucu homojen bir toplum oluşturma çabaları Kürt kimliği ile ilgili bir takım güvenlik problemleri ortaya çıkarmıştır. Daha öncede ifade edildiği üzere, Yeni Türkiye Cumhuriyeti bir imparatorluk olarak değil ulus devlet anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Kurucularının temel devlet anlayışı içerisinde daha homojen bir nüfus yapısı, parlamenter demokrasi ve statükocu bir anlayış mevcut olmuştur (Birdisli, 2014: 4). Bu anlamda Atatürk aralarında farklılıklar bulunan fakat aynı ülke toprağını paylaşanlar arasında taşıdıkları benzerliklerden dolayı bir bütün oluşturup oluşturamayacağı meselesiyle de ilgilenmiştir (Heper, 2008: 140). Osmanlıdan alınan negatif yanları silmek ve Türk ulusu kavramı üzerine dayalı yeni değerler geliştirmek amaçlarıyla başlatılan yeni projeler yeni devlet için birçok soruna neden olacak olan heterojen nüfusu homojenleştirmede yaşayacağı birçok sorun başta toplumsal bir güvenlikleştirme yaşamasına yol açmıştır.

Kürt Sorunu sadece toplumsal bir güvenlikleştirmeye sınırlı kalmamış aynı zamanda askeri sektörde de bir güvenlikleştirmeyi beraberinde getirmiştir. Askeri sektörde Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesi ulusal güvenlik kavramına sürekli yapılan vurgularla sağlanmıştır. Şöyle ki, klasik ulusal güvenlik kavramı askeri güvenliği doğası gereği vurgulamış ve tehditleri caydırma noktasında askeri kapasiteye odaklanmayı sağlanmıştır (Aydın, 2003: 164). Kürt Sorunu bu bağlamda, Türk devlet söyleminde siyasi bir reaksiyon, aşiret dirençleri, haydutluk veya bölgesel geri kalmışlık olarak ifade edile gelmiştir. (Yeğen, 1999: 555-568). Türk devlet söylemi sorunu bu şekillerde ifade ederek hem askeri hem de toplumsal bir güvenlikleştirmeyi beraberinde getirmiştir. Kürt Sorunu'nun askeri ve toplumsal güvenlikleştirme alanına dâhil edilmesi daha çok iç ve dış mihraklar söylemleriyle desteklenmiştir.

İlk bölümde belirttiğimiz üzere güvenlik genel olarak düşmanı yok etme, dışlama, geçici ya da kalıcı çözüm bulma gibi işlevler yüklenerek iç ve dış ayrımına giden bir kavramdır. Yani güvenlik doğası gereği ülke içinde ve dışındaki tehdit veya düşman

arasında bir ayrıma yol açar. Ayrıca, kavram ülke içerisindeki tehditlerin tamamen yok edilmesi gerektiğini de belirtir. Çünkü aslında ülke içerisindeki düşman ülke dışındaki düşmanlarla işbirliği ve iletişim içerisinde. Bu şekilde içteki güvensizlik kendisini ülke dışındaki güvensizlik durumu ile de ilişkilendirerek güvenliğin içerisine yerleştirir (Neocleous, 2010: 192-196). Bu durumu Osmanlı Devleti'nde var olan millet sistemiyle örneklendirmek daha açıklayıcı olacaktır.

Osmanlı Devleti'nde var olan millet sistemi (çok etnikli-dini yapısı) devletin içişlerine diğer devletlerin müdahale etmesine neden olmuştur. Çünkü bu devletler kendilerini Osmanlı'da yaşayan bazı azınlıkların koruyucusu olarak görmüşlerdir. Osmanlı'da yaşanan bu durum ülkedeki azınlıkların dış mihraklar tarafından ülkenin bütünlüğüne ve devamına karşı kullanılabileceği varsayımının yeni devlet yöneticilerinin zihinlerine yerleşmiştir (Aydın, 2003: 168). Böylesi bir durumda sosyal güvensizlikten bahsedilebilir. Çünkü sosyal güvenlik temelde uzun yıllar boyunca yan yana/beraber yaşamış olan toplumların birbirilerinden ayrıldıktan sonra kendi kimliklerini ayrı ayrı tanımlayarak diğer farklı kimlikleri sosyal güvenliklerine tehdit olarak tanımlamasına sebep olur (Bilgin, 2003: 213). Osmanlı Devleti'nde yıllarca yaşayan Yunanlıların büyük devletler ile işbirliği yapması sonucu 1830 yılında ayaklanarak bağımsızlık kazanmaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Yunanlıların daha fazla toprak kazanmak amacıyla genişleme stratejileri yani Megalı idea politikası yeni devlet tarafından 'karşılıklı güvensizlik' şeklinde bir güvenlik endişesi olarak devralınmıştır (Aydın, 2003: 169). Benzer güvensizlik endişeleri İngilizlerin Kürtler ile ve Sovyetlerin de Ermenilerle işbirliği yaptığı durumlarında daha sonra aktaracağımız üzere yaşanmıştır.

Son bir husus olarak belirtmek gerekir ki, güvenlik bu dönemde daha çok ulusal güvenlik anlayışı çerçevesinde ele alınmıştır. Merkezde söz sahibi olanlar demokratik süreci askıya alarak güvenlikleştirme teorisinin de belirttiği gibi bir takım ayrıcalıklara sahip olduklarını belirterek siyasetin demokratik olmayan yüzünü kullanma gibi bir seçimde bulunmuşlardır. Bu hususta unutulmaması gereken güvenlik aktörleri, referans objeleri, kolaylaştırıcı koşullar, alımlayıcı kitle ve işlevsel aktörlerin karşılıklı olarak birbirilerini etkileyerek güvenlikleştirmeyi oluşturduklarıdır (Bood, 2013: 8-9). Cumhuriyet döneminde söz konusu karşılıklı etkileşimin olduğu söylenebilir. İç ve dış mihraklar bağlamıyla Kürt Sorunu'nun

cumhuriyet döneminde nasıl bir güvenlikleştirme meselesi olarak ortaya çıktığını anlamak için teorinin ön gördüğü varoluşsal tehdit, güvenlik aktörleri, referans objeleri, kolaylaştırıcı koşullar vb özellikler konuşma edimleri ile birlikte aktarılacaktır.

Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesi aşamasında 'yaratılmış ötekinin kendi varlığına karşı bir tehdit oluşturma durumunu ortadan kaldırmak için önlemler alır' durumuyla karşılaşmıştır. Çünkü anti demokratik sonuçlara yol açtığı gerçeği isyanların bastırılması sırasında kullanılan askeri yöntemlerde kendisini göstermiştir. Böylesi nedenler güvenlikleştirmenin aslında istenilen bir durum olmadığı demokratik olmayan sonuçlar ortaya çıkardığı için kabul edilen genel bir görüştür. Şöyle ki, Kopenhag Okulunun da belirttiği gibi güvenlikleştirme şiddet kullanımını meşru kılması, hak ve özgürlükleri sınırlaması gibi riskler taşıdığı için mümkün olduğunca tercih edilmemesi gereken bir yöntemdir.

3.6 KÜRT SORUNU'NUN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ

3.6.1 Güvenlik Aktörleri: Devlet, Asker, Siyasi Elitler

Klasik olarak bir ülkede güvenlik aktörleri asker ve devletten oluşur (Birdisli, 2014: 5). Asker ve polis herhangi bir ülkede düzeni sağlama, suçları önleme, toprak bütünlüğünü koruma ve ülkeye içten-dıştan gelebilecek tehditleri önleme noktasında kendisine çok önemli roller düştüğü kanısındadır. Tehditleri tanımlama ve bunlara karşı önlem alma konusunda ayrıcalıklı yetki ve görev düştüğü bilincinde hareket ederler (Bigo, 2001: 103). Çünkü asker genel olarak güvensizlik ortamının ve durumlarının ortadan kaldırılması için devletin bir girişim başlatmasını sağlamak adına birçok söylem ve demeçlerde bulunur (İçduygu, Romano ve Sirkeci, 1999: 1000).

Türkiye'nin güvenlik alanında askeri kesimin rolü kimi zaman iniş ve çıkışlar yaşamasına rağmen önemli bir yer tutmaya devam etmiştir. Türkiye'nin güvenlik meselelerini tayin eden genel aktör asker olagelmiştir (Balcı ve Kardaş, 2012: 104; Gürbey, 1996: 12). Ulusal güvenlik dokümanlarında da genel olarak tehditler ve güvenlik sorunları askeri kesimin algılamaları çerçevesinde şekillenmiştir. Böylesi aktif bir katılım da demokrasiyle uyumlu olduğu söylenemez. Çünkü asker güvenlik alanındaki merkezi rolü ile birlikte iç politikadaki manevra alanını genişletmek için kimi zamanlarda anayasanın ona çizdiği yetkilerin dışına çıkmıştır (Bilgin, 2007: 563).

Askerin Türkiye’de güvenlik meselelerinde belirleyici rolü Osmanlı’nın siyasi sistemine kadar uzanmaktadır. Ordu bu dönemde devletin siyasi politikalarını önemli derecede etkileyen ve merkezîyetçi bir role sahip olagelmiştir. Askerin devlet politikalarını etkilemede böylesi bir aktif pozisyona sahip olmasının bir takım nedenleri bulunmaktadır (Gürbey, 1996: 12). Onların anlayışına göre, iktidardaki sivil oluşumlar ülke güvenliğini sağlamada yeterli değildirler ve bu noktada kendileri aktif olmalıdırlar. Bu nedenle asker geleneksel olarak kendisini seküler rejimin koruyucusu ve gardiyanı olarak görme eğiliminde olagelmiştir⁴ (Aras ve K. Polat, 2008: 502; Aydın, 2003: 174). Kendisini Türkiye’nin ve Kemalizmin koruyucusu olarak gören askeri kesim kendi görevlerini ülkenin ulusal beraberliğini, toprak bütünlüğünü ve seküler yapısını korumak ve sürdürmek olarak tanımlamaktadır (K. Polat, 2008: 77; Casier ve diğerleri, 2001: 106). Onlara göre ülkenin devamlılığı ve sekülerliği sadece dış güçlere karşı değil ülke içerisinden gelebilecek tehditlere karşı da korunmalıdır. Ülke içerisinde var olan tehditleri Kürtlerin ayrılıkçı hareketleri ve İslami hareketlerin sekülerliğe oluşturduğu riskler olarak tanımlamaktadırlar. Asker özellikle ayrılıkçı grupları bastırma, terörizmi yok etme ve İslami tehlikeyi bertaraf etme noktasında nüfusun büyük çoğunluğunun ve medyanın desteğini yanında bulmaktadır. Çünkü asker ve devletin önde gelenleri kitlesel medya ve iletişim araçları üzerinde kontrol etme etkisine ve gücüne sahiptirler (Aydın 2003: 174; Birdisli, 2014: 5).

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle, Türkiye’nin güvenlik meselelerinin tamamen askeri kesimin kontrolünde olduğu tespitinin yapılması doğru bir yaklaşım olmaz (Aras ve K. Polat, 2008: 502; Aydın 2003: 173; Bilgin, 2007: 561). Çünkü özellikle Kürt Sorunu’nun güvenlikleştirilmesi meselesinde elitler, medya ve akademik çevrelerde en az askeri kesim kadar söylemsel pratiklerde bulunmuşlardır (K. Polat, 2008: 78). Cumhuriyetin ilk yıllarında Kürt Sorunu daha çok meclis içerisinde ele alınmış ve sorunun çözümü için temel güvenlik aktörlerinin yanında işlevsel aktörler de söz konusu olmuştur. Özellikle sorunun çözümünü öneren raporlar İçişleri bakanından genelkurmay başkanını içeren bir farklı pozisyonlarda bulunan kişilerce⁵ hazırlanmıştır

⁴ Askerin 1960, 1971, 1980, 1997 Darbelerinde yer almış olması onların ülke yönetimlerine nasıl müdahale ettiklerini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bkz...(M. Gunter ve Yavuz, 2007: 294-295).

⁵ Hangi raporun kim tarafından hazırlandığını görmek Kürt Sorunun dönem içerisinde çok farklı güvenlik aktörleri tarafından ele alındığını anlamamızı sağlayacaktır. 1925 Cemil Ubaydın Raporu (İçişleri Bakanı Cemil Uybadin), 1925 Abdülhalik Renda Raporu (Meclis Başkanı Abdülhalik Renda), 1926 Hamdi Bey

(Yayman, 2011: 55). Söz konusu sorunun gündeme alındığı dönemlerde önde gelen siyasi figürlerin başlıca söylemlerine değinmek soruna güvenlik aktörlerinin daha çok hangi açılardan yaklaştığını anlamamızı sağlayacaktır.

Kürt isyanlarına çözüm sağlamak amacıyla dönemde hazırlanan birçok raporda yer alan ifadeler temelde Doğu’da yaşayan halk ‘Dağ Türkü’ kullandıkları dil de ‘Dağ Türkçesi’ olarak nitelendirilmiştir. Örneğin, Abidin Özmen raporunda “Her yıl üç dört bin kişinin Batı bölgelerine iskân ettirilerek 15–20 yıllık bir programla bu halk ortadan kaldırılmalı” sözü güvenlik aktörlerinin çözümü iskân politikalarında bulunduğunu belirtmektedir (Yayman, 2011: 35-36). İsmet İnönü’nün 14 Haziran 1937’de meclis’te yaptığı konuşmasında ‘Doğu’daki Kürt ayaklanmasının askeri önlemlerle başarılı bir şekilde sona erdiğini ve huzurun yeniden tesis edildiğini’ belirtmiş olması da askeri çözümü ön plana çıkartması açısından kayda değerdir (Deniz, 2013: 821).

Mustafa Kemal’in mecliste yaptığı bir konuşma sırasında Kürt Sorunu üzerine kullandığı şu söylemleri sorunun dış devlet destekli olduğuna dair taşıdığı inancın bir kısmını sunması açısından kayda değerdir;

Diyarbakır, Bitlis, Elazığ illerinde İstanbul’dan yönetilen Kürt Teali Cemiyeti yabancı devletlerin koruyuculuğunda bir Kürt Hükümeti kurmak isterken, Yine İstanbul’dan yöneltilen Teali İslam Cemiyeti (İslam Yükseltme Derneği) Konya ve çevresinde örgütlenmeye çalışıyordu. İngiliz Muhipler Derneği (İngiliz Dostları Derneği) adından da anlaşılacağı gibi İngilizleri sevenler değil bizzat kendi kişisel çıkarlarını sevenlerdi. Rahip Frew (FRU) ’nun başkanlığını yaptığı bu derneğe girenlerin başında Osmanlı Padişahı Vahdettin, Dâhiliye Nazırı Ali Kemal ve Sait Molla bulunuyordu. Derneğin açık yönü İngiliz desteğini sağlama, gizli yönü ise ulusal bilinci işlemez kılarak yabancı devletlerin işe karışmalarını kolaylaştırmaktı. (Nutuk, <http://turkiye.net/dosyalar/ataturk/nutuk/>).

Mustafa Kemal 16/17 Ocak 1923 tarihleri arasında İzmit’teyken İstanbul’dan gelen dönemin gazetecilerden Ahmet Emin Yalman’ın bir sorusu üzerine Kürt Sorunu hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir;

Dersim Raporu (Mülkiye Müfettişi), 1926 Ali Cemal Bey Dersim Raporu (Vali), 1931 I. Umum Müfettişlik Raporu (Umum Müfettiş İbrahim Tali Öngören), 1931 Fevzi Çakmak Dersim Raporu (Genalkurmay Başkanı), 1931 Halis Bıyıktaş Dersim Raporu (Korgeneral), 1932 Şükrü Kaya (İçişleri Bakanı), 1935 Kürt Raporu (Başbakan İsmet İnönü), 1936 Abdullah Alpdoğan Dersim Raporu (Korgeneral), 1936 Şark Raporu (Başbakan Celal Bayar) (Yayman, 2011: s. 55).

Kürt Sorunu bizim yani Türklerin çıkarları için kesinlikle söz konusu olamaz. Çünkü bizim ulusal sınırlarımız içinde Kürt unsurları öylesine yerleşmişlerdir ki pek sınırlı yerlerde yoğun olarak yaşarlar. Bu yoğunluklarını da kaybede ede ve Türklerin içine gire gire öyle bir sınır oluşmuştur ki Kürtlük adına bir sınır çizmek istesek, Türkiye'yi mahvetmek gerekir. Örneğin, Erzurum'a giden Erzincan'a, Sivas'a giden Harput'a kadar giden bir sınır aramak gerekir. Ve hatta Konya çöllerindeki Kürtleri de göz önünde tutmak gerekir. Bu nedenle başlı başına bir Kürtlük düşünmekten çok anayasamız gereğince zaten bir çeşit özerklik oluşacaktır. O halde hangi bölgenin Kürt halkı ise onlar kendi kendilerini özerk olarak yöneteceklerdir (Uğur Mumcu, "Kürt ve Türk", Cumhuriyet, 05.12.1989: 19).

Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın doğu vilayetlerine yaptığı geziler sırasında buralarda bir asayiş sorunu olduğuna dikkat çekmesi Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelerde bir güvenlik sorunu olduğunu belirtmesi açısından önemlidir. Dersim İsyanı'ndan birkaç yıl önce Doğu turuna çıkan Şükrü Kaya B. 17 Kasım 1931 tarihinde bölgede olduğu sırada yaptığı bir konuşmada;

Dersimde eşkıyalık yeni bir şey değildir. Çok eski zamanlardan beri sürüp gelmektedir. Fakat bu defaki tetkikat bunlara karşı kati tedbirler almanın lüzumunu bir daha anlatmış, bu hususta icap eden kararlar verilmiştir. Dağlarda yaşayan Dersim haydutları Kasaba halkının başına bela kesilmişlerdir." (Cumhuriyet, 17.11.1931: 2).

Sonuç olarak, bu dönemde temel güvenlik aktörlerinin sadece asker olmadığı cumhurbaşkanı, başbakan, içişleri bakanı, genelkurmay başkanı ve birçok milletvekilinden oluştuğu söylenebilir. Aslında bu dönem güvenlik aktörlerinin birçoğunun da asker tabanından geldikleri gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Güvenlik aktörlerinin yukarıda verdiğimiz Kürt Sorunu üzerine söylemlerinin ise daha çok 'eşkıyalık', 'haydutluk', 'geri kalmışlık', 'özerklik', 'dış destekli' olduğu görülmektedir. Bu yönlerde bakılan sorunun ülke bütünlüğüne ve Kemalizm ideolojisinin unsurlarına bir takım taleplerde bulunma ve isyanlarla tehdit yarattığı ifade edilmiştir. Devlet elitlerinin söylemleri özellikle 1925 Şeyh Sait İsyanı sonrası daha da sert bir üsluba doğru gitmeye başlamıştır. Çünkü Şeyh Sait İsyanı çoğu kesim tarafından Kürt Sorunu'nun miladı olarak kabul edilmektedir.

3.6.2 Varoluşsal Tehditler

Türkiye Devleti'nin kurulduğu ilk yıllarda 'tehdit' tanımlamaları daha çok ülkeyi bölme potansiyeli olan herhangi birileri veya herhangi bir iç-dış girişim üzerinden yapılmıştır.

Ülkenin dönem itibariyle içerisinde bulunduğu güvenlik endişelerinin kaynaklarını daha öncede belirttiğimiz üzere ülke dışından, ülke içerisinde ve kimi zamanda iç-dış işbirliği oluşturmuştur. İç tehditler bağlamında, Kürtlerin bir takım talepleri, kimlik tanımlamaları ve isyanlar oluştururken, dış tehdit kaynakları da Ermeniler, Sevr Antlaşması ve diğer devletlerle yapıldığına inanılan işbirlikleri olmuştur. Dış tehdit tanımlamalarının özellikle Kürt Sorunu'nun güvenikleştirilmesi aşamasında kolaylaştırıcı roller oynadığını belirtmek gerekmektedir.

3.6.2.1 Etnik-Kültürel Farklılıklar: Kürt Kimliği-Kültürü-Dili

Mcsweeney (1998: 137-138) kimliklerin toplumların bir gerçekliğini oluşturmadığını onların bireyler arasındaki müzakereler sonucu oluştuğunu belirtir. İnsan toplulukları ve bireyler kendilerini bir topluma ait olarak görürler ve kimliklerini bu aşamada kendileri inşa ederler. Bu bağlamda, kimliklerin hareket ve yapısal olarak iki farklı şekilde düşünülmesi gerektiğini savunur. Hareket anlamında kimlik bireylerin ya toplu bir şekilde ya da bireysel olarak kendilerini 'biz (the self)' olarak tanımlamalarını sağlar. Yapısal olarak ise kimliğin bireylerin sahip oldukları kimlikleri ile ilgili olarak hikâyeler oluşturmalarını kapsar. Kimlik bu aşamada tehdit ve tehlikelere karşı korunması gereken bir değer olarak hizmet sunar (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998: 119; Buzan ve Weaver, 243). Kimliğin hem hareket hem de yapısal anlamlarla birlikte cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında aşağıda değineceğimiz nedenlerden ötürü kullanıldığını söylemek mümkündür.

Türkiye Devleti oluşum sürecinde kendi kimliğini ulusal, seküler, modern ve ilerlemeci değerler üzerine kurmaya çalışmıştır. Böylesi bir tanımlama ise farklı kültür ve etnik kökene sahip olan kimlikleri ve kültürleri kimi zaman Kürtler örneğinde açıklayacağımız üzere yabancılaştırmıştır. Türkiye tarihi boyunca her zaman farklı kültür ve etnik kökenlere sahip bireylerden oluşmuştur. Tarihsel olarak da etnik farklılıklar tehdit olarak algılanmamıştır. Durumun tersine dönmesi Türkiye'nin ilk yıllarında ulus devlet inşa etmek amacıyla geliştirilen politikalar sonucu gerçekleşmiştir. Kürt Sorunu'nun güvenikleştirilmesi bu dönemde kimi zaman Kürtlerin kimliklerine ve taleplerine de dayandırılmıştır (Birdisli, 2014: 1; Canefe, 2002: 137; Çoban, 2013: 445). Çünkü ulus olmak ortak dil ve kimliği de kapsayan birçok ortak değere sahip olmak anlamında kullanılmıştır. CHP'nin 1927 tarihli parti tüzüğünde ulus-devlet tanımının "dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı

yurttaşlardan meydana gelen siyasal ve sosyal bir varlıktır” (“CHP’nin 1927 Tarihli Parti Tüzüğü”, www.tbmm.gov.tr, s. 3) şeklinde yapılmış olması bu durumu destekler bir niteliktedir. Kürtler çoğu zaman kendilerini bu tanımlamaya kullandıkları dil, sahip oldukları kültür ve değerler sebebiyle yakın bulamamışlardır.

Bir toplumda var olan en önemli sorunlardan bir tanesini kültürel farklılıkları tanımlama ve çeşitlikleri yönetebilme oluşturmaktadır. Genelde devletler farklılıkları tek bir çatı altında birleştirmeye çalışırlar. Bu durum ise çoğu zaman bir çatışma ortamı yaratır ve kültürel farklılıkları yönetmeyi zorlaştırır ve ülkedeki farklı diğer grupları izole edebilir. Yavuz’a (1998: 9) göre böylesi bir durumun örneğini Kürtler oluşturmaktadır. Buzan (1995: 1) Türkiye’yi devlet ve toplum arasındaki mesafe bakımından tıpkı Sudan, Pakistan, Kanada ve Irak’ta olduğu gibi toplumun birçok kesimin devlete yabancılaştı(kıldığını)çını belirtir. Bruinessen (1998: 39) de 1920’li yılların başlarında ve sonrasında Türkiye’nin çok etnikli nüfus yapısını dönüştürmek amacıyla uyguladığı politikaları benimseme noktasında en büyük karşı çıkışların Kürtlerden geldiğini belirtmektedir. Kürtlerin tepkisininin temelinde yatan itici gücün ise daha çok aşiretler halinde yaşamalarından kaynaklandığını ifade etmektedir Bu tespitten hareketle, Kürtlerin özellikle devletin kuruluşunun ilk yıllarında devletten uzaklaştı(rıldı)ğını söylemek mümkünmüdür? Özellikle dönem itibariyle farklılıkları homojenleştirme çabalarının Kürtler ve diğer farklı gruplardan karşı çıkışları beraberinde getirdiğini göz önünde tutarsak bu kesimlerin kendilerinin sistemden uzaklaştığını hissettiklerini söyleyebiliriz.

Etnisite kavramına Osmanlı Devleti’nde yabancı olan bir toplumun dönem itibariyle bu kavram ile tanışmaya başladığı söylenebilir. Şöyle ki, bu dönemde benimsenmeye başlanan etnik-seküler bir dil kullanımı Cumhuriyet dönemindeki Türkiye’de ilk kez Müslüman halktan iki farklı ‘etnik objenin’ üretilmesine yol açmış ve azınlık-çoğunluk ayrımını da beraberinde getirmiştir (Özhan ve Ete, 2008: 12). Kavramı kabullenme anlamında toplumdaki farklı grupların özellikle de Kürtlerin bir takım dirençler gösterdikleri söylenebilir. Çünkü etnisite kavramı temel olarak aynı soydan ve/ya kökenden gelen ortak dil, ırk, toprak, kültür, tarih ve değerleri paylaşan insan topluluklarını kapsamaktadır. Eğer siyasallaşan bir etnisite kavramının varlığı söz konusu olursa bu özelliklere sahip olan farklı gruplar farklılıklarından ötürü özerlik veya ayrılma taleplerinde bulunabilirler (İçduygu ve diğerleri, 1999: 994). Böylesi bir

durum ile cumhuriyet döneminin ilk yıllarında Kürtlerin kimi zamanlarda karşı karşıya kaldığı ve bu nedenle kimliklerini siyasallaştırdıkları söylenebilir. Yavuz'a göre Kürtlerin kimliklerinin siyasallaşmasının en temel nedeni Osmanlı'nın çok etnikli-dini kimlik tanımlamasından tamamen farklı olan ulus-devlet modelinde başlamasıdır (Yavuz, 2001: 1). Çünkü Kürtler kendi etnik kimliklerinde toplumun tümüyle konuştukları ortak bir dil, aynı soydan gelme ve aynı kültüre sahip olma özellikleri bulamamıştır.

Kürtler yapısal olarak kullandıkları dil bakımından ve aşiretler hainde yaşamaları nedeniyle farklı bir kültürel yapıya sahip olmuşlardır (Yavuz, 1998: 9). Kendilerini temel de materyal olmayan (dil, kültür, kimlik) bir güvensizlik çevresinin içerisinde bulmuşlardır. Örneğin, Kürtçe dilinin kullanımına getirilen sınırlamalar, vb uygulamalar Kürtlerin vatandaşı oldukları devlete karşı yabancılaşmasına ve güvensizlik duygularıyla bakmasına sebep olmuştur. Söz konusu bu sınırlamalar Kürtlerin kendilerini siyasallaşmış bir etnik kimlik içerisinde bulmalarına neden olmuştur. Hatta kimi zaman güvensiz bir çevre oluşturan bu sınırlamaları hafifletmek için başkaldırılarda bulunmayı seçmişlerdir. Çünkü onlara göre böylesi bir güvensiz çevrenin oluşturulması ve onları bu tür hareketlere sevk etmesi devletin homojen bir toplum oluşturmayı amaçlayan politikalarının sonucudur (İçduygu ve diğerleri, 1999: 997-999; M. Gunter, 2011: 7-8). Devlet elitleri de Kürtleri topluma entegre etmenin zorluklarına kimi konuşmalarında yer vermişlerdir.

İsmet İnönü'nün 14 Haziran 1937 tarihli konuşması da Kürtlerin topluma entegre edilemediği yönündeki düşüncelerini açıklaması bakımından kayda değerdir;

Doğuda Kürt ırkının farklılığı, kültürel geriliği, sosyal konumu (feodal bağlar ve töreler) modern Türkiye'de de sorun olmaktan kurtulamadı. Askeri güçlerin yetersizliği ve yol koşullarının elverişsizliği, burada, Türk devletinin otoritesini sağlamasına yetmedi. Düzen sağlamak ve devletin otoritesinin devam etmesi için belli başlı Türk reform programları olan karayolu yapımı, askere alınma, vergilendirme, kıyafet reformu, dinsel reformlar burada uygulanamadı/pratikte gerçekleşmedi (Deniz, 2013: 821).

İsmet İnönü'nün de ifade ettiği gibi, modern bir ulus-devlet inşa etme sürecinde başlatılan girişimlerde dini ve etnik tabanlı farklı kimlikler kimi zaman sisteme mesafeli durmaya başlamışlardır. Dönem içerisinde 'Türk kimliği' çoğu zaman tek kimlik olarak görülmüş ve bunun dışındaki etnik ve dini kimliklerin cumhuriyet alanında var olmasına

hoş bakılmamıştır (K. Polat, 2008: 76; Gürbey, 1996: 10; Robins, 1993: 661; Ergin, 2014: 325). Örneğin, 4 Mart 1923 tarihli gizli oturumda söz alan Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, “Kürtler, Türk kültürü ile büyümüştür. Türkten başka bir şey değildir” diyerek iki unsur arasında kültür birliğine dikkat çekmiştir (Evsile, 2013: 64). Şöyle ki, yeni devlet kurucuları cumhuriyet vatandaşı olabilmenin şartlarının ancak etnik Türklerin gelenek ve göreneklerinin öğrenilmesi, çocuklara Türkçe isimler verilmesi ve Türkçe konuşulması (kendi dillerini de konuşabilirler) ile mümkün olacağını belirtmişlerdir. Yani yıllardır farklı etnik ve dini temelli gruplar arasında var olan karşılıklı kültürel etkileşimin ortak bir ‘Türk’ kavramı ile sürdürülebileceği düşüncesi yaygınlık kazanmaya başlamıştır. CHP 1927 Mart Parti tüzüğünde de ‘Türk dilinin ülke genelinde ulusal ve tikel (tek) dil olması için tüm çabalar devam edecektir’ söylemine yer vererek tek dile verdiği önemi vurgulamıştır. Ortak kimlik tanımlamasında İslami bağların öneminin azaltılması da özellikle Kürtleri ve diğer farklı grupların kimliklerini etnik bir tanımlamayla yapmalarının yolunu açmıştır (Heper, 2008: 146; Heper, 2001: 3; Yavuz: 1998: 12; CHP’nin 1927 tarihli parti Tüzüğü, <http://www.tbmm.gov.tr/>, s. 35). Kürt kimliğinin farklı bir kimlik olarak siyasetçilerin ve entelektüellerin deyimleriyle ‘Kürt realitesi’ adı altında kabullenilmesi 1990larda gerçekleşecektir (Ergin, 2014: 326).

Daha sonraki dönemlerde yeni ulus-devlet projesine karşı herhangi bir etnik-dini temelli farklılıklar bu anlamda çoğu zaman tehdit olarak tanımlanmıştır (Yavuz, 1998: 12; Gürbey, 1996: 10). Örneğin, Sevr Antlaşması’nın maddeleri bir taraftan Müslüman olmayan Ermenileri diğer taraftan da Müslüman fakat Türk olmayan Kürtlerin ulusal vatandaşlığa karşı mesafeli durmasına yol açmıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 37). Özellikle 1925 Şeyh Sait ayaklanması sonrası geliştirilen politikalar Kürt kimliğinin daha az tanınmasına yol açmıştır. Hatta devlet yöneticileri ayaklanma sonrası verdikleri demeçlerde ve başlattıkları girişimlerde Kürt, Laz veya Kafkas olma dâhilinde yapılacak herhangi bir kimlik tanımlamasının ‘bölücülük’ olarak nitelendirileceğini ifade etmişlerdir. Etnik çeşitliliklerin ülke bütünlüğüne bir tehdit yarattığı ve ülkeyi bölme amacı taşıdığı 1990’lara kadar asker ve devlet aktörleri tarafından bir tehdit olarak sunulmaya devam etmiştir (Somer, 2004: 240; Gürbey, 1996: 10). Etnik çeşitliliğin bastırılması anlamında 1930’lardan itibaren yoğun bir şekilde Kürtler yerine ‘dağlı Türkler’ kavramının kullanılması (Heper, 2001: 4; Robins, 1993: 661), 1920’lerin ortasından 1980’lerin sonlarına kadar Türkiye’de herhangi bir Kürt unsurunun

olmadığının söylenmesi (Yeğen, 1996: 216) ve anti-Kürtlük yönündeki söylemlerin artması bir nevi Kürtleri hem siyasallaştırmış hem de ayrı bir ırk tanımlamasına giden bir süreci başlatmıştır (Ergin, 2014: 328-329).

3.6.2.2 Talepler: Özerklik

Osmanlı Devleti'nde millet sistemi içerisinde yaşayan farklı etnik ve dini kimliklere sahip gruplar kendi bölgelerinde yarıözerk biçimde yaşamışlardır. Kürtler'de çoğunluk olarak yaşadıkları bölgelerde bu haktan yararlanmışlardır (Ensaroğlu, 2013: 8). Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında ülkenin birliğini bozabilecek herhangi bir azınlık hakkı talebi devlet söylemlerinde tehdit olarak tanımlanmıştır. Çünkü yeni yöneticilere göre Osmanlı Devleti'nin parçalanmasının ardındaki özel bir neden azınlıklara verilen haklar olmuştur (İçduygu ve Kaygusuz, 2004; 27-44). Bu nedenle herhangi bir farklı gruba özel bir hakkın ve özellikle özerklik hakkının verilmesinin söz konusu olamayacağı düşüncesi hâkim olmuştur. Bu düşüncenin özellikle 1925 Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra yaygınlık kazandığı söylenebilir. Çünkü 1920'lerin başında haklar verilmesi konusunda liderlerin yaptıkları konuşmalar ılımlı bir nitelikteyken özellikle isyanlar sonrası konuya dair söylemleri değişmeye başlamıştır. Benzer şekilde aslında Kürtler de 1920 Sevr Antlaşması söz konusu oluncaya kadar ayrı bir devlet kurma fikrine sahip olmamışlardır (Bruinessen, 1998: 39-40).

Kurtuluş Savaşı'nın ilk dönemlerinde ulusal mücadele başarıya ulaşır ulaşmaz Atatürk Kürtlere özerklik vermeyi düşünmüştür. Mustafa Kemal 13. Kolordu komutanı yardımcısı Ahmet Cevdet Paşa'ya ve Güneydoğu'daki diğer yüksek rütbeli subaylara gönderdiği bir telgrafta "Kürt kardeşlerimizin devlete bağlılığını arttırmak, refahını ve gelişimini sağlamak için, Osmanlının parçalanmaması koşuluyla onlara her türlü hak ve ayrıcalık vermektan yanayım" ifadelerini kullanmıştır. Benzer şekilde, 16/17 Ocak 1923 tarihinde İzmit'te bir gazeteciye verdiği röportajda "Belli başına bir Kürtlük düşünmekten çok anayasamız gereğince zaten bir çeşit özerklik oluşacaktır. O halde hangi bölgenin Kürt halkı ise onlar kendi kendilerini özerk olarak yöneteceklerdir. Şimdi Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) hem Kürtlerin hem de Türklerin yetkili temsilcilerinden oluşmuştur. Ve bu iki unsur bütün çıkarlarını ve yazgılarını birleştirmişlerdir. Yani onlar bilirler ki bu ortak bir şeydir. Ayrı bir sınır çizmek doğru olmaz" ifadelerini kullanmıştır. Ancak Mumcu'ya göre Atatürk'ün bu sözlerinden

Kürtlerin ayrı bir devlet kurmaya yetkili kılındığı sonucu çıkamaz. Çünkü 1921 Anayasası'nın 21. Maddesi illerin manevi özerkliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Yani bu yerel özerklik bugünkü belediye yönetimlerine benziyormuş. İç-dış siyaset, adliye, askerlik ve ekonomik işler tamamen merkezi hükümetin elindeyken özerkliğin buradaki anlamı günlük işleri ve yerel yöneticilerini seçme haklarını kapsıyormuş. Yani aslında Atatürk, Kürtler için bir nevi mahalli muhtariyet öngörmüş üniter devlet dışında bir şeyi öngörmemiştir (Mumcu, "Kürt ve Türk", Cumhuriyet: 05.12.1989, 19; Heper, 2008: 183-84).

Daha sonraları ise Atatürk'ün düşünceleri Kürtlere özerklik verilmemesi yönünde değişmeye başlamıştır. Çünkü ona göre verilecek herhangi bir özerlik ülkenin parçalanmasına yol açabilir. Bu durum da Kürtleri hayal kırıklığına uğratmıştır (Birdisli, 2014: 12). Ayrıca, Mustafa Kemal'in önceliği modern ve seküler bir devlet yaratmak olmuştur. Bunları gerçekleştirmek içinde mutlak bir yetkiye sahip olmalıdır ve herhangi bir kesime özerklik veya kendi kendini yönetme hakkının verilmesi mutlak yetkisinin önüne set çekebilir inancında olmuştur (Mango, 1999: 19; Somer, 2004: 240). Özerklik verilmemesi hakkında diğer devlet yöneticilerinin de söylemleri Atatürk ile benzer yönlerde olmuştur. Lozan görüşmeleri sırasında Bekir Sami Bey Lord Curzon ile yaptığı görüşmelerde muhtariyet verilmesi fikrinden söz etmiştir. Ancak söz konusu muhtariyetin bölgesel değil tüm illeri kapsayacak şekilde olduğunu sadece vilayetlerin kendi bütçelerini hazırlamaları ve mahalli işleri kendileri idare etmeleri anlamında kullanılmıştır (Evsile, 2013: 63). Bu nedenlerle hem Kürtlerin kendilerini temsil etmesi veya yönetmesi seçenekleri gündem dışı bırakılmış (Mango, 1999: 19; Somer, 2004: 240) hem de bir takım alanlarda hak talepleri kimi zaman devlet tarafından bir tehdit olarak algılanmış gelmiştir (Aras ve K. Polat, 2008: 499). Yine Mustafa Kemal'in İzmir'in Yunan işgalinden kurtulmasından bir ay sonra bir gazetecinin kendisine Güneydoğu'da bağımsız bir Kürt devleti kurulacak mı? Sorusuna verdiği cevap şu yönde olmuştur; "Kürt yurttaşlarımız Türkiye'nin her yerinde tüm yurttaşlarımızla öylesine iç içe geçmiş, öylesine kaynaşmıştır ki, bütünüyle Türkiye'yi mahvetmeden özerk bir Kürdistan kurmaya olanak yoktur" (Cumhuriyet, 07.04.2006: 17). Kürt aşiret liderleri özerklik taleplerini 1921 yılında meclise gönderdikleri belgelerde açıkça ifade etmişlerdir. Örneğin, 8 Nisan 1921 yılında Koçgiri aşiretlerinden 7 tanesi bağımsız Kürt valinin getirilmesini talep etmişlerdir. Yine 25 Kasım 1920 tarihinde Batı Dersim

aşiretleri Diyarbakır, Elazığ, Van ve Bitliste bağımsız bir Kürt Devleti'nin kurulması talebinde bulunmuşlardır (Evsile, 2013: 62).

Kürtlerin özerklik talepleri zamanla özellikle I. Dünya Savaşı sonucunda Wilson ilkelerine dayanarak bağımsız bir devlete kavuşmaya dönüşmüştür (Birdisli, 2014: 6; M. Gunter, 2011: 6). Çünkü Wilson ilkeleri Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Türk olmayan diğer farklı grupların kendi kendini yönetme hakkına sahip olduklarını belirtmiştir (Gunter, 2004: 199). Ayrıca, Sevr Antlaşması'nın ilk kez Müslüman fakat Türk olmayan Kürtlere özerk bir devlet kurulması fikrini de ortaya atması Kürtlerin daha fazla milliyetçi olmalarını ve isyanlara kadar giden soruların ortaya çıkmasına yol açmıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 38). Devlet kurma fikri her ne kadar Sevr Antlaşması'nın geçersizliği ile birlikte hükümsüz kalmış olsa da ülkede yaşayan farklı gruplara verilecek herhangi bir hakka birliği bozabilecek gözüyle bakılması özellikle Kürtleri radikalleştirme işlevi görmüştür. Kürtler bağımsız bir devlete ulaşma fikrine her ne kadar uzun yıllar ulaşamayacak olsalar da bu fikirden vazgeçmemişlerdir (Yavuz, 1998: 18; Birdisli, 2014: 6; Gunter, 2004: 197). Hatta her bir isyanın çıkış nedeni farklı olsa da devlet yöneticilerinin zihinlerine ortak bir şekilde ülkenin ulusal bütünlüğünü bozan bağımsız bir devlet kurmak için çıkartılan ayaklanmalar şeklinde yerleştirilmiştir (Robins, 1993: 650).

3.6.2.3 İsyandar: Şeyh Sait İsyarı, Ağrı İsyarı, Dersim İsyarı

Modern ve seküler bir ulus devlet oluşturmanın kolay bir görev olmadığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, modern bir devlet inşa etmeyi ve daha homojen bir toplum oluşturmayı amaçlayan yeni devlet projeleri farklı gruplarca kabulünden ziyade daha çok karşı çıkışlar şeklinde reaksiyonlarla karşılaşmıştır. Bu bağlamda, özellikle Kürtlerin yeni projeye karşı siyasallaştığı söylenebilir. Örneğin 1924-1938 dönemi boyunca hükümete karşı toplamda 18 ayaklanma olmuş ve bunların 17 tanesi Anadolu'nun doğu kesimlerinden gelmiş ve 16 tanesi⁶ Kürt kaynaklı olmuştur. (Yavuz,

⁶ **Cumhuriyet Dönemi Ayaklanmaları:** Nasturi isyanı (1924- Hakkari), Şeyh Sait isyanı (1925- Bingöl-Muş-Diyarbakır), Seit Taha ve Seit Abdullah isyanı (1925-Şemdinli), Reşkotan ve Reman isyanı (1925-Diyarbakır), Eruh'lu Yakup Ağa ve oğulları (1926-Pervani), Jilyan isyanı (1926- Siirt), Güyan isyanı (1926-Siirt), Haco isyanı (1926- Nusaybin), I. Ağrı isyanı (1926), Koçuşağı isyanı (1926- Silvan), Hakkari- Beytüşşebab isyanı (1926), Mutki isyanı (1927- Bitlis), II. Ağrı isyanı, Bıçar hareketi (1927-Silvan), Zilanlı Resul Ağa isyanı (1929- Eruh), Zeylan isyanı (1930- Van), Tutaklı Ali Can isyanı (1930-Tutak-Bulanık-Hınıs), Oramar isyanı (1930- Van), III. Ağrı hareketi (1930), Buban aşireti isyanı (1934-Bitlis), Abdurrahman isyanı (1935-Siirt), Abdulkuddüs isyanı (1935-Siirt), Sason isyanı (1935-Siirt),

1998: 12-13; Kirişçi, 2003: 276; Yeğen, 1999: 562; Birand, “Bugüne Kadar Kaç Kürt İsyanı Oldu?”, Hürriyet, 03.01.2008; Gürbey, 1996: 13; Bozarslan, 2000: 17). İki savaş arası dönemde meydana gelen Kürt isyanları bu dönemde ülkenin en temel iç sorununu ve güvensizlik kaynağını oluşturmuştur (Oran, 2001: 248). Diğer taraftan, bu dönemde meydana gelen Kürt ayaklanmalarına bütün Kürtlerin destek verdiği söylenemez. Özellikle aşiret sistemine antipati duyan Kürtlerin devlet ile ortak hareket ettiğini de belirtmek gerekmektedir (Gunter, 2004: 198).

Bu dönemdeki isyanların temel sebebini sadece milliyetçi etnik bir sebep oluşturmamıştır. İsyanların temelinde daha önce ifade ettiğimiz kimlik, kültür gibi unsurları kısıtlayan uygulamalar, aşiretsel ve dini tabanlı farklı nedenler de etkili olmuştur. Geliştirilen politikalar Kürtler tarafından kendi kimliklerine ve kültürlerine karşı bir tehdit olarak algılanmıştır. Yani Kürtler bu pojelerin kendi değerlerini yok etmeye yönelik olarak geliştirildiğini düşünmüşlerdir (Colonel ve Elphinston, 1948: 44). Özellikle aşiret ağalarının ve dini liderlerin otoritelerine karşı bir takım sınırlamalar getirmiş ve sınırlamalara verilen karşı çıkışlar da ayaklanmalar şeklinde meydana gelmiştir. Aslında Mustafa Kemal ve dönemin ileri gelen devlet elitleri aşiretler halinde yaşayan Kürtlerin başında bulunan ağalarla ilişkilerine önem vermişler ve onları devlet ile yakın tutma konusunda birtakım politikalar izlemişlerdir. Hatta mecliste sürekli olarak aynı aşiret liderlerinin ve şeyhlerinin milletvekili olarak bulunmasına olanak sağlamıştır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, Mustafa Kemal ve diğer yöneticiler şeyhliğe karşı olduklarını ve şeylik düzeninin ortadan kaldırılması gerektiğini her zaman ifade etmişlerdir. Zamanla aşiret liderlerinin yetkilerinin sınırlandırılması onların da devlete karşı çıkışlarına yol açmıştır (Mango, 2001: 3; İçduygu ve diğerleri: 1999: 993; Cornell, 2001: 38; Beşikçi, 1978: 242-246). Kürt isyanları temel de siyasi birlik ve sekülerizm gibi iki temel ilkenin şekillenmesini sağladığı söylenebilir. Bu iki temel ilkeye yönelik herhangi bir karşı çıkışta suçlanmaya ve kuvvetle dışlanmaya yol açmıştır (Yavuz ve Özcan, 2006: 105). Çünkü ayaklanmalar sırasında ve sonrasında alınan önlemlerden ötürü iki tarafın da tutumları ve söylemleri farklılaşmıştır.

Dersim isyanı (1937-Tunceli), Mehmet Ali Birand, “Bugüne Kadar Kaç Kürt İsyanı Oldu”, Hürriyet, 3 Ocak 2008.

Özellikle 1925-1938 arası dönemde ortaya çıkan Kürt ayaklanmaları nedeniyle Türkiye'nin ilk yıllarında yeni devlet yöneticilerinin Kürtlerin ulusun vazgeçilmez bir unsuru olduğunu sıklıkla dile getirme yönündeki söylemleri değişmiştir. Kürtlerin daha çok farklılıkları üzerinde duran söylemler geliştirilmeye başlanmıştır (Heper, 2001: 7). Ayrıca, Kürtlerin ayaklanmaları yeni devletin onlara karşı güvensizlikle bakması sonucunu doğurmuştur. Bu açıdan bakıldığında isyanlar temelde kültürel ve dil etrafında istenen haklar olarak değil daha çok Türk ulusunu parçalama, bölme ve yok etmeye yönelik olarak yapılan terörist eylemler olarak görülmüştür (Bood, 2013: 15-37). Kürt Sorunu'nun devlet söyleminde 'aşiret ilişkileri ve onların direnci bağlamında' inşasını da sağlamıştır. Direnç anlamında Kürtler modernite ve medenileşme karşıtı olarak görülmüşlerdir (Yeğen, 1999: 563). Kürt Sorunu bu anlamda temel olarak devlet söylemlerinde bölgesel geri kalmışlık ve aşiret karşı çıkışları kavramları ile tanımlanmaya çalışılmıştır (Yeğen, 1996: 216). Örneğin, Kürtlerin kendi kaderini tayin etmelerini isteyen şeyhler hakkında genel söylem 'ortaçağ kurumlarını sürdürmek istiyorlar, şeriat getirecekler, gericiler" sözleri üzerine dayalı olmuştur. Özellikle isyanlar hakkındaki söylemler daha çok gericilik ve şeyhlik kurumlarının sürdürülmesini amaçlayan başkaldırıları etrafında yoğunlaştırılmıştır (Beşikçi, 1978: 248-249). Diğer taraftan, ulus-devlet projeleri özellikle bu ayaklanmadan sonra yoğunlaştırılmıştır. Türkiye Devleti bu ayaklanmadan sonra her bir Kürt aktivitesine şüpheyle yaklaşmaya başlamıştır (Yavuz, 2001: 7). Kürt Sorunu'nun devlet söylemlerinde neden bu şekillerde yer aldığını daha iyi anlayabilmek için ayaklanmaların büyük ölçeklileri olan Şeyh Sait Ağrı ve Dersim isyanlarına değinmek gerekmektedir.

Mustafa Kemal'in seküler ve homojen toplum oluşturmaya yönelik başlattığı reform hareketlerine karşı ilk isyan 1925 yılında Sünni-Şafi Kürtlerin oluşturduğu Şeyh Sait ayaklanması ile gelmiştir. Bu isyan Kürt kimliğinin güvenleleştirilmesi açısından büyük bir önem arz etmektedir (Yavuz ve Özcan, 2006: 105). Şeyh Sait İsyanı diğer ayaklanmaları çıkmasında önem arz etmektedir. Çünkü özellikle Ağrı isyanlarından sonra ortaya çıkan isyanlar bu ayaklanmanın artçıları şeklinde olmuştur. Ayaklanma 14 ile yayılması açısından diğerleri içerisinde en kapsamlısını oluşturmaktadır (Oran, 2001: 248; Üzgel ve Kürkçüoğlu, 2001: 266).

İsyanın ortaya çıkmasında yatan farklı nedenler bulunmaktadır. İlk nedenin seküler bir toplum yaratmaya karşı çıkış ve Mustafa Kemal'in özerlik sözünün tutmamasına bir tepki olduğu yönündedir. Zaten isyanın halifeliğin kaldırılmasından sonra ortaya çıkması da sekülerliğe karşı bir çıkış olduğunu destekler niteliktedir (Birdisli, 2014: 6). Çünkü bu makam etnik farklılıkları ortadan kaldırıyor ve Müslümanların bir arada kardeşçe yaşamasını simgeliyordu. Hatta Kürtlerin Kurtuluş Savaşı'na katılmasındaki temel sebeplerden bir tanesinin Hilafeti kurtarmak olduğu yönündedir. Sekülerizme karşı tehdit olarak sunduğunun göstergesidir. Çünkü çoğu kaynağa göre Şeyh Said ayaklanmasının temel hedefinde İslami bağları korumak ve sürdürmek vardır. Hatta ayaklanmada diğer anti-seküler Türklerin de desteğini almak için İslami söylemlerin kullanıldığı görüşü yaygındır (Yavuz, 2001: 7; Üzgel ve Kürkçüoğlu, 2001: 266; Barkey ve Fuller, 1998: 10; M. Gunter, 2011: 6).

Dönem yöneticilerinin de bu hareketi 'irtica hareketi' olarak nitelendirmeleri durumun böyle olduğunu destekler bir nitelik taşımaktadır (Üzgel ve Kürkçüoğlu, 2001: 266; Yeğen, 1999: 559; Ergin, 2014: 325). Mustafa Kemal de 1 Ekim 1925 yılında meclis açılışında yaptığı konuşmasında 1925 Ayaklanmasını bir 'irtica hareketi' olarak nitelendirmiştir (Mango, 1999: 19). İsyanın bastırılması sonucu devletin dini düzeni bertaraf etme ve sekülerleşme alanında attığı adımları hızlandırmaya başlamış olması isyanın daha çok dini telli olduğunu destekler niteliktedir. Diğer bir nedeninin ise Kürt bağımsızlığını amaçlayan subaylardan oluşan Azadi örgütünün başlattığı hareket olduğu yönünde olmuştur (Üzgel ve Kürkçüoğlu, 2001: 266; Barkey ve Fuller, 2000: 11). Sonuç olarak, Şeyh Sait İsyanı'nın milliyetçi bir sebep taşımadığı isyanın daha çok dini kesimlerden ve aşiretlerden destek aldığı söylenebilir (Robins, 1993: 660).

Ağrı Dağı isyanları Şeyh Sait isyanına katılanların bir kısmının isyandan sonra Ağrı Dağı'na sığınıp örgütlenmeleri ile Mayıs 1926 yılında başlamıştır. Bu isyanlar belli aralıklarla devam etmiştir. 1926 yılında başlayan ilk isyan serisi ve 1927 yılındaki ikincisi de herhangi bir sonuca ulaşamamıştır. Çünkü isyanlar sonrası birçok isyancı İran'daki Küçük Ağrı'ya geçmişlerdir. 1930 yılındaki üçüncü isyan ise kolluk güçleri tarafından bastırılmıştır (Akdevelioğlu, 2001: 362; Colonel ve Elphinston, 1948: 43-44).

Devlet temel söylemlerini özellikle 1930 isyanı boyunca eşkıyalar/haydutlar kavramı üzerine kurmuştur. Bu dönem boyunca yazılı basında ve birçok belgede 'eşkıyaların yok edildiği' söylemi ve 'devletin haydut tehlikesinden kurtarıldığı' ifadeleri geniş bir yer

bulmuştur (Yeğen, 1999: 564; Yeğen, 2006: 129). Bu bağlamda, Doğu ve Güneydoğu halkı ‘dini olarak fanatik, toplumsal olarak klan, ekonomik olarak geri kalmışlık ve en önemlisi ülke bütünlüğüne karşı en büyük tehdit yaratanlar’ söylemleri ile ifade edilmeye başlanmışlardır (Yavuz, 2001: 8).

1925 ile 1937 yılı arasında yaklaşık yirmi bölgesel isyan başlatılsa da, hepsi ordu birlikleri tarafından bastırılmıştır. Ancak hiçbirisi Kürt Sorunu’nun kilometre taşlarından biri olarak görülen ve Dersim’de resmi rakamlara göre 13 bin kişinin ölümüyle sonuçlanan Dersim İsyanı kadar büyük etki oluşturamamıştır (<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/cumhuriyet-tarihi-kurt-raporlari>). 1937 yılında Seyit Rıza önderliğinde daha çok Alevi Kürtler ve Zazalar ile başlayan Dersim İsyanı yedi ay sürmüştür (Oran, 2001: 248; Yavuz, 2001: 8). Devlet yaptığı askeri harekât ile asayişsizlik olarak nitelendirdiği isyanı tam olarak sonlandırmış ve bölgeye yerleşmiştir (Deniz, 2013: 818; M. Gunter, 2011: 7). Dersim İsyanı’nın askeri yöntemlerle bastırılması sonucu söz konusu bölgede yerel çaplı ve etnik temelli herhangi bir isyan uzun yıllar boyunca ortaya çıkmamıştır (<http://www.aljazeera.com.tr/dosya/osmanlidan-devralinan-sorun>).

İsyanlar sonucu devletin Kürt Sorunu üzerine olan söylemleri büyük bir değişim geçirmiştir. Örneğin, İsmet İnönü 14 Haziran 1937’de Meclis’te yaptığı konuşmasında Dersim İsyanının bastırılması için “Nisan 1937’de bölgeye üç tümen gönderilerek, ayaklanma bölgesi çembere alınmış ve radikal bir şekilde ayaklanma bastırılmıştır. Ancak buna rağmen ülkenin Doğu’sunun devleti uzun bir süre daha uğraştıracığını bilmek gerekir” yönünde ifadeler kullanmıştır (Deniz, 2013: 820).

Ayrıca bölge için Dersim İslahat programı hazırlanmış ve 18 Haziran 1937 günü başvekil İsmet İnönü Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak’ın da katıldığı Bakanlar Kurulu toplantısında programı açıklamıştır. Söz konusu ıslahat programında temel söylemler şöyledir;

Yol, köprü, okul, kışla gibi alt yapı hizmetleri hızla yapılacak, askerlik ve vergi işleri düzene konulacak, ağalık, derebeylik, şeyhlik kökünden kaldırılacak, zorbaların halktan aldığı mallar sahiplerine iade edilecek, Dersim’i haydut yatağı durumuna getirenler, Batı illerine nakledilecek, orada iskân edilip, namuslu, eğitilmiş vatandaşlar haline getirilecek (Mehmet Kurthan, Genç Cumhuriyet’in Tunceli İslahat Programı”, <http://blog.milliyet.com.tr>, 21.11.2014).

3.6.3 Güvenliğine Kast edilen Objeler

Türkiye’de güvenlik temel olarak kendini koruma (self-preservation) kavramının üç boyutu üzerinden tanımlanmaktadır. Söz konusu üç boyut nüfusun hayatta kalmasını sağlamak, toprak bütünlüğünü sağlamak ve ulusun temel kimliğini korumak olmuştur (Aydın, 2003: 164). Güvenlikleştirme aşamasında da genel olarak referans objesi ya devlet ya da ulustur. Devletin bekasından kastedilen egemenliği iken ulus anlamında kimlik gelmektedir (Miş, 2011: 367). Genel olarak yeni kurulan devletin de referans objelerini bu üç kavram üzerinden tanımladığı söylenebilir. ‘Tek devlet tek ulus’ söyleminde tehdidin vurgusunun bu referans objelerine karşı yapıldığı her defasında belirtilmiştir. Çünkü o dönem devlet elitlerinin söylem ve hitabelerinde kendisine aşağıda her unsur detaylandıracağımız üzere yer bulmuştur.

3.6.3.1 Devletin Hayatta Kalması: Ulusal Güvenlik

Hayatta kalma (survival) tanım itibariyle referans objesinin çeşitli tehditlerle karşı karşıya kalması durumunda varlığını sürdürebilmesidir (Peoples ve Williams, 2010: 25). Hayatta kalma güvenlik ile eş değer anlamda kullanılmamalıdır. Güvenlik hayatta kalma+tehlikelerden özgür olabilmek durumlarının bir arada olması ile sağlanabilir. Diğer taraftan, hayatta kalma güvenliği tek başına garanti edemez çünkü tehlikeleri bertaraf edemez (Booth, 2007: 106). Bu nedenle bir devletin hayatta kalması ulusal güvenliği sağlamak olarak tanımlana gelir.

Ulusal güvenlik kavramı 17. yy da ulus devlet kavramının doğması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Ulusal güvenlik tanımlaması çoğu zaman bir devletin hayatta kalması (survival of a state) ile aynı anlamda kullanılmıştır (Haftendorn, 1991: 5-6). Ulusal güvenlik çoğu zaman ulusun en önemli değerlerine karşı özellikle ülke dışından gelen tehditler anlamında kullanılmaktadır (Krause ve Williams, 1996: 234). Diğer bir ifadeyle, ulusal güvenlik tanım olarak bir devletin anayasal düzeninin korunması ve devamının sağlanması, ulusal varlığının, bütünlüğünün, tüm siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamının dışarıdan veya içeriden gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı korunmasıdır. Bu anlamda, ulusal güvenlik iç ve dış tehlikeyi/düşmanı belirler ve bunların sınırlarını çizerek bir güvenlik durumu oluşturur. Ulusal güvenlik çoğunlukla toprak, dil, kültür, kimlik vb değerlerin korunması gerektiğini öngörür (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 35). Kısacası, ulusal güvenlik toplumun refahını ve güvenliğini

koruma ve ulusun en önemli değerlerine karşı özellikle ülke dışından gelen tehditleri anlamındadır (Krause ve Williams, 1996: 234; Gürbey, 1996: 12). Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında da ulusal güvenliğe çok fazla vurgu yapıldığı sonucuna aşağıda değineceğimiz üzere varılabilir.

Ulusal güvenliğe çok fazla vurgu yapmak askeri kanadın Türkiye iç siyasetindeki yerini belirlemiştir. Güvenlik tanımı Türkiye'de genel olarak toprak bütünlüğünü korumak, nüfusun bekasını sağlamak ve ulusun temel kimliğini korumak olarak tanımlanmıştır. Ulusal bütünleşme ve ulusal güvenlik karşılıklı bu vurgular ile birbirilerini güçlendirmişlerdir (Aydın, 2003: 164; Cizre, 2009: 7). Örneğin, Lozan Konferansı sırasında ulusal güvenliği sağlamak için temel amaçların toprak bütünlüğünü korumak ve ülkenin bütünlüğünü maksimum derecede sağlamak olduğu belirtilmiştir (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 33). Bu yönde yapılan vurgular ulusal güvenliği ön plana çıkartmaya yönelik olmuştur. Cumhuriyet döneminde Kürt Sorunu açısından da bakıldığı zaman devlet söylemlerinin ulusal güvenlik üzerinden yürütüldüğü görülmektedir.

Kürt Sorununda da temel referans objesi devlet iken varoluşsal tehditler de devletin bütünlüğüne karşı tanımlana gelmiştir. Devlet elitlerinin söylemlerinin “tek devlet tek ulus” anlayışı üzerinden şekillenmesi her dönemde Türkiye'nin bütünlüğünü ön planda tutmanın bir göstergesi olmuştur (Birdisli, 2014: 5). Kürtlerin talepleri her ne kadar haklar temelinde söylemler üzerinden dile getirilmiş olsa da genel olarak ‘ülkeyi bölme’ ve ‘toprak talepli’ istekler olarak algılanmaya gelmiştir (Cizre, 2009: 6). Topraksal sınırların belirlenmesi ve toprak bütünlüğüne yapılan vurgulamalar içeride ve dışarıda kimler olduğunu belirtmiş ve içeride kalanlar bütünlüğü sağlayanlar olarak tanımlanmıştır. Çünkü onlar aynı toprak parçasında yaşayan, bir arada olan ve devlete sadakat duyan topluluklardır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 31). Ülke bütünlüğünün sağlanmasının temel koşullarından bir tanesi bireyler arasındaki dini ve hizipsel bağlarla değil Türk milliyetçiliği ile olacağını Atatürk söylemlerinde belirtmiştir. Ona göre Türk milliyetçiliği aynı soydan gelen ve ortak tarihi bağlara sahip olan insanlar tarafından oluşturulabilir (Heper, 2008: 136). Sivas Deklarasyonu ve Ulusal Pakt'ta ülkenin egemenliği sık sık vurgulanarak Anadolu'nun bütünlüğünün dış işgallere ve içten gelebilecek ayrılıkçı hareketlere karşı korunacağı belirtilmiştir. Yine, Misak-ı Milli ve Sivas Kongresi hem ülke sınırlarını belirlemiş hem de manda kabul edilmeyeceği kesin bir ifade ile belirtilmiştir. Diğer taraftan, 1920 tarihli Ulusal Güvenlik Paktı

Anadolu'nun toprak bütünlüğünün özellikle Kürt ve Ermeni iddialarına karşı korunmasını içerek şekilde değiştirilmiştir. Benzer bir şekilde, Sivas Kongresi belgelerinde de Ermeni ve Yunanlıların istekleri ulusal güvenliğe tehdit olarak tanımlanmıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 32-42).

Devletin genel olarak ulusal güvenlik endişesinin temelini Sevr fobisi şekillendirmiştir. Bu fobiye göre ülkeyi dış güçler ve onların ülke içerisindeki işbirlikçileri bölmek ve zayıflatmak istiyorlar (Aydın, 2003: 167). Sevr fobisine daha sonraki bölümde Kürt Sorunu'nun güvenikleştirilmesini kolaylaştıran bir faktör olarak değineceğiz. Bu nedenle aşağıda temel olarak referans objelerinin daha çok Kemalizm ideolojisinin içerisinde yer alan hangi unsurlar etrafında şekillendiğine değinmek gerekmektedir.

3.6.3.2 Kemalizm İdeolojisi

Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında Kürtlere karşı izlediği politikanın daha çok devletin '*güvenlik ihtiyaçları*' etrafında şekillendiği söylenebilir. Söz konusu politikalar Kürtlerin devlet ideolojisindeki yerinin ne olduğunun anlaşılması ile mümkündür (Yavuz ve Özcan, 2006: 105). Bu nedenle, Kemalizm ideolojisinde Kürtlerin konumunun iyi okunması gerekmektedir. Çünkü Kemalizm ideolojisinin geliştirdiği temel projelere karşı toplumun değişik kesimlerinden özellikle Kürtler tarafından karşı çıkışlar gelmiştir. Bu sebeple sadece 1924-1938 arası dönemde devlete karşı birçok yerel ayaklanma ortaya çıkmıştır (Yavuz, 1998: 12). Kemalizm ideolojisi dönemde birçok politikanın temelini oluşturmuştur. İzlenen iç-dış politikalarda ve güvenlik politikalarında Kemalizm ideolojisine bağlı kalınacağı CHP'nin 1927 tarihli parti tüzüğünde de belirtilmiştir ("CHP'nin 1927 tarihli Parti Tüzüğü", <http://www.tbmm.gov.tr/>). Kemalizm ideolojisinin hangi uygulamalarına karşı çıkışların geldiğini anlamak açısından ideolojinin içeriğini ve unsurlarını biraz açmak gerekmektedir.

Kemalizm söz konusu dönemde temel olarak gerçek bir tarihin, toplumun, kimliğin ve siyasetin doğru bir şekilde tanımlandığı bir ideoloji olarak belirtilmiştir (Yavuz, 1998: 12). İdeoloji temel olarak cumhuriyetçilik, halkçılık, sekülerizm, reformizm ve milliyetçilik ilkeleri üzerine kurulmuştur. Demokrasi ile bu dönemde tanışılmadığı için ilkeler arasındaki yerini almamıştır (M. Gunter ve Yavuz, 2007: 294). Kemalizm ideolojisinin temel amacı, Türkçülüğe dayalı homojen bir toplum yapısı oluşturmak,

merkezileşmiş bir ulus devleti ve seküler bir toplum yaratmaktır. Bu amaçlara ise düzenli bir şekilde çevrede bulunan Kürt aşiretlerinden ve İslami gruplardan karşı çıkışlar gelmiştir (Yavuz ve Özcan, 2006: 105; Gürbey, 1996: 10). Ayrıca modernleşme ve devlet merkezinin güçlendirilmesi de ideolojisinin unsurlarıdır. Dönemde Kürt aşiretleri her iki unsura da karşı çıkan ‘haydutlar’ kavramı kullanılarak tanımlanmışlardır (Yeğen, 1999: 563). Seküler ve modern bir ulus devlet olma ideolojinin en önemli unsurunu oluşturmuştur.

Seküler-Modern Ulus Devlet Kimliği: Bir devlet dış politikasında kendi kimliğini bir takım değerler üzerinden oluşturarak ötekileri belirtir. Bu durum da kimliklerin korunması ve güvenliğinin sağlanması durumlarını özellikle dış politika sürecinde ortaya çıkarır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluş aşamasında aslında toplumu birleştirmek için İslami bağ söylemleri üzerinde çok durmuştur. Ancak kuruluşunu izleyen diğer yıllarda Kemalizm ideolojisini daha çok benimsemeye başladıkça kimliğini modern ve seküler bir ulus devlet olarak tanımlamıştır. Çünkü sekülerizm bir taraftan Kemalizm ile eş değer anlamda kullanılmış diğer taraftan da yeni devlet yöneticilerine göre bir ulus-devlet inşa etmenin en önemli unsuru olmuştur. Kimliğinin toplumsal, ulusal ve etnik-siyasi sınırlarını da 24 Haziran 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile de ulusal ve uluslararası alana duyurmuştur (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 28-30; Yavuz, 2001: 7; Barkey ve Fuller, 2000: 8; Voloder, 2013: 841; M. Gunter ve Yavuz, 2007: 289-294).

Sekülerizme geçişin en büyük adımını 1924’te halifeliğin kaldırılması olmuştur. Halifeliğin kaldırılması farklı gruplar tarafından aynı zamanda “etnik kimlikleri ne olursa olsun tüm Müslümanlar kardeştir” söyleminin de yıkılması olarak yorumlanmıştır. Diğer bir ifadeyle belirtmek gerekirse, halifelik makamı onlar için bir nevi birçok farklı etnik grubun varlığının garantörü niteliğinde olmuştur (Yeğen, 1999: 559; Yavuz, 2001: 1). Yeni devlet yöneticileri ise eski imparatorluktaki İslam’ın pençesinden kurtulmak gerektiği inancında olmuşlardır. Çünkü onlara göre, İslam ilerlemenin ve uygarlık seviyesini yakalamanın önünde bir engel teşkil eder nitelik taşımıştır. Ayrıca yeni devletin vatandaşlarının öncelikli kimliği İslami kriterlere göre değil ulus kavramının önceliklerine göre şekillenmesi gerektiği inancı hâkim olmuştur (Heper, 2001: 2-3; M. Gunter ve Yavuz, 2007: s. 289).

Özetle belirtmek gerekirse, devlet Batı'ya ulaşmanın ve uygarlaşmanın seküler bir devlet ile olunabileceğini belirtmiştir. Seküler bir devlet olmak ise İslamın devletin müdahalesinde olmasını ve din-devlet işlerinin ayrılması gerkliliğini ortaya koymuştur (M. Gunter ve Yavuz, 2007: 294). Çünkü yeni devlete göre Batılılaşmanın en önemli ayağı İslami bağların azaltılması ile mümkündür. Bu nedenle hem bu dönemin hem de sonraki dönemlerin kendilerini Kemalist olarak tanımlayanlar İslami öğeleri moderleşmeyi engelleyen unsurlar olarak görmüşlerdir. Bu amaçla da 1924 Anayasası'nda seküler bir devlet olduğunu belirtmiştir. Kürtlerin en çok karşı çıkış noktasının kaynağını da yeni projenin anti-İslami uygulamaları oluşturmuştur (Heper, 2008: 140-145; Yavuz, 1998: 12; M. Gunter ve Yavuz, 2007: 289-290). Çünkü din unsuru Kürtlerin kendi kimliklerini tanımlama noktasında her zaman tarihte önemli bir yer tutmuştur (Ergin, 2014: 325). Özellikle aşiret liderleri Halifeliğin kaldırılmasına karşı çıkmışlardır. Çünkü bazı aşiretleri bir arada tutan en önemli unsur dini bağlar olmuştur. Diğer taraftan, şeyhler liderliklerini ve konumlarını İslami bağlar ile güçlendirmişlerdir. Hilafetin kaldırılmasına Kürtlerin karşı çıkmasının diğer bir nedenini de merkezi hükümetin Kürt medreslerini kapatma girişimleri ve tarikatları lağvetme yönünde uyguladığı politikalar olmuştur (Yavuz, 2001: 4; Ensaroğlu, 2013: 8). Türkiye'nin etno-seküler bir ideoloji benimsemesi birlik ve beraberliği sağlama potansiyeli olan dini zayıflatırken, öte taraftan da karşı-milliyetçiliği tetiklemiştir (Özhan ve Ete, 2008: 11). Çünkü sekülerliğin yeni devlet tarafından benimsendiği bu tarihten itibaren seküler-etnik kavramlar ülke vatandaşlarının kimliklerini tanımlamalarında öncelikli konuma yükselmişlerdir (Voloder, 2012: 839). İslami bağların zayıflatılmasına yol açan devlet politikalarına özellikle Sunni Kürtler büyük dirençler göstermişlerdir.

Türk Kimliği-Kültürü : Bir ülkede kimliklerin parçalı olmasının o ülkeyi ve devleti zayıf düşüreceği (D. Lipschutz, 1998: 5) inancının bu dönemde yaygın olduğu izlenen projelerde ve uygulanan politikalarda görülmektedir. Şöyle ki, Türkiye devleti siyasi elitleri vatandaşlarının sadakatine dayalı yeni bir kimlik yaratma arayışında olmuşlardır. Dönem itibariyle yapılan birtakım reform politikalarının temel amaçlarından bir tanesi Türk milliyetçiliğini-kimliğini desteklemek olmuştur. Çünkü reform yapan devlet elitleri kendilerini Türk kimliğine ait olma çerçevesinde tanımlamışlar ve yapılan reformlar da benzer biçimde ulusal kültürü ve kimliği homojenleştirme amacı taşımıştır (Yavuz ve Özcan, 2006: 104). Yeni düzen içerisinde toplumu homojenleştirme çabaları ortaya birçok karşı çıkışlar çıkartmış ve toplumda oluşan çatışmaların ana kaynağını oluşturmuştur (Yavuz, 2001: 1). Çünkü bugün olduğu gibi o gün de toplumu oluşturanlar etnik, dini, kültürel ve kullandıkları dil bakımından çok çeşitliydi. Kürtler de bu farklılıkları taşıyan ve nüfusça diğer gruplara oranla daha kalabalık bir grubu oluşturmaktaydılar (Gürbey, 1996: 10).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarında Mustafa Kemal ve diğer yöneticiler egemen etnik anlamda bir kimlik tanımlaması yapmaktan uzak durmuşlardır. Ancak daha sonraki süreçler de yeni devlette yeni bir kimlik tanımlaması ihtiyacı doğmuştur (Heper, 2008: 134). Kurtuluş Savaşı'nda ve Ermeni-Yunan ayaklanmalarında ulusal güvenliği sağlamak için düşmana karşı ortak savaşan Kürtler, Türkler ve diğer etnik-dini gruplar (Somer, 2004: 240) Osmanlı döneminde alışmış oldukları kimlikten farklı olan yeni bir kimliği kabul etmenin zorluğu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Söz konusu farklı gruplar Osmanlı dönemindeki kimlik tanımlamasından farklı bir kimlik ile karşı karşıya kalmıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 28). Çünkü diğer farklı grupların pratikte 'Türk olarak tek kimlik altında kategorize edilmesi' onlara göre Osmanlı'nın '*toleranslı vatandaşlık*' tanımından ciddi bir ayrılmayı beraberinde getirmiştir (Yavuz, 1998: 12). Yeni kimlik tanımlamasında etnik-dini bakımdan farklı olan gruplar Türkiye'nin vatandaşları olarak kabul edilmişlerdir. Ancak sahip oldukları etnik-dini kimliklerinin ikincil Türk kimliğinin ise birincil olduğu yönünde birçok söylem mevcut olmuştur (Heper, 2008: 151). Şöyle ki, yeni dönemde toplumu homojenleştirme amacı taşıyan kimlik tanımlaması, eğitim ve dil politikaları gibi faaliyetler aynı zamanda bir takım farklı grupları özellikle de Kürtlerin etnik

bilinçlerinin de artmasını sağlamıştır. Yani söz konusu politikalar aynı zamanda Kürtlerin etnik milliyetçiliklerinin inşasını da sağlamıştır (Yavuz, 2001: 2).

Kabul edilen genel görüşe göre, Türkiye tarihi boyunca genel olarak kabul edilen tek kimlik ‘Türk kimliği’ olmuştur. Özellikle 1930’ların ortasına gelindiğinde ‘ayrılıkçı amaç taşıdığı belirtilen Kürt kimliğinin’ tanınmadığı belirtilerek Kürtler yerine “dağlı Türkler” kavramı kullanıla gelmiş ve bu söylem 1990’lara kadar kendisine yer bulmuştur (Kirişçi, 2003: 277; Yavuz ve Özcan, 2006: 111; Ergin, 2014: 325). Durumun böyle olmasında Kürt İsyanlarının rolünü unutmamak gerekir. Çünkü Kürt Sorunu aslında isyanlar sonrası daha fazla siyasallaşmaya ve güvenlik alanına dahil olmaya başlamıştır. Daha öncede belirttiğimiz gibi, özellikle isyanlar sonrası Kürtlere yönelik söylemler değişmeye başlamıştır. Bu çabanın 1920’li yılların başında çok daha yoğun olduğunu söylemek mümkündür. Dönem boyunca özellikle kendisini Türk milliyetçileri olarak tanımlayan kesim Kürt kimliğinin olamayacağına ve Kürtlerinde gelecekte bir gün Türk olacağına dair inançlar taşımışlardır (Yeğen, 2006: 137).

Bu aşamada Türkiye’nin ilk yıllarında toplumsal bir güvenlik anlayışının varlığından söz etmek mümkündür. Şöyle ki, bu dönemde kolektif bir Türk kimliği oluşturulması çabası bizi (Türkler) oluştururken diğer taraftan ötekiyi (Türk olmayanlar) karşı tarafa koymuştur. Çünkü güvenlik politikaları toplumsal kimliklerin güvenliğini sağlamak ve korumak amaçları da taşımaktadırlar. Bu doğrultudaki söylemler bizim kim olduğumuz ve kim olmadığımıza yönelik tehditler belirler ve neyden nasıl korunmamız gerektiğini tanımlayabilirler. Kullanılan farklı söylemler tehdit yaratan diğerlerini inşa etme görevi görmüşlerdir (Krause ve Williams, 1996: 246-247). Homojenleştirme amacı taşıdığı belirtilen Türklük tanımı yurttaşlığı daha az sağladığı için bir nevi toplumu heterojenleştirme anlamı da taşımıştır. Türk vatandaşlığı tanımının da ruhunu yansıtamamıştır. Yani resmi belgelerde ve anayasada yapılan vatandaşlık tanımları ile uygulamadakilere arasında bir uyumsuzluk söz konusu olmuştur (Cornell, 2001: 35; Yeğen, 2004: 55; Somer, 2004: 242). Bu bağlamda, 1924⁷ anayasasında yapılan vatandaşlık tanımı resmi belgede etnik ve dini ayırım yapmazken günlük yaşamda uygulanması anlamında “biz” ve “öteki” ayrımını belirginleştirdiği söylenebilir.

⁷ Osmanlı Dönemi’nde söz konusu 1876 Anayasasında vatandaşlık tanımı ‘Osmanlılık’ kavramı ile tanımlanmıştır. Osmanlı vatandaşı olmanın koşulu dini ve etnik bir tanım üzerinden yapılmamıştır. Ancak 1924 anayasasında vatandaş olma Türklük kavramı ile yapılmıştır. Bu açıdan iki devlet arasının tanımlamalarında önemli farklar olduğu görülmektedir (Yeğen, 2004: 59).

1924 Anayasasınının 88. maddesinde “Türk” tanımı ‘Türkiye sınırları dâhilinde yaşayan, etnik kökeni ve dini ne olursa olsun Türkiye’ye vatandaşlık bağı ile bağı olan herkesi kapsar’ şekilde yer almıştır. Diğer taraftan, yapılan bu tanımın gerçek hayatta ki uygulaması ise farklı olmuştur. Çünkü pratikte cumhuriyetin gerçek vatandaşları sadece Hanefi-Müslüman-Türkçe konuşanlar olarak görülmüş ve Kürt, Alevi, Arap, Türkçe konuşmayan veya Müslüman olmayanlar bir takım risklerle karşı karşıya kalmışlardır (Kirişçi, 2003: 276; Yeğen, 2004: 58). 1926 anayasasında ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın ön koşulu Türk olmaya bağlanmış ve vatandaşlıktan çok Türklüğü ön plana çıkartan bir kavram tanımlaması yapılmıştır. Söz konusu tanımlamalar da Türk vatandaşlığının teori (siyasi birlik anlamında bir vatandaşlık tanımı) ve pratikte uygulanması arasında büyük farklılıklar meydana getirmiştir (Yeğen, 2004: 55-56; Barkey ve Fuller, 2000: 9).

Yasaların öngördüğü şekilde azınlıkları da vatandaşlık tanımına dâhil eden kavramın güncel hayatta kapsayıcı olmaktan ziyade farklılıkları daha az dâhil etmesi diğer gruplardan tepkilerin gelmesine neden olmuştur. Özellikle İslami kesimlerden ve Kürtlerden devlet politikalarına karşı çıkışlar kimi zaman ayaklamalar şeklinde olmuştur (Bood, 2013: 15). Aynı şekilde, Ulusal Pakt ve Sivas Kongresi belgelerinde de Osmanlı’nın kültürel ve dini çeşitlilik tanımlamasına karşın daha homojen bir ulus yapısı öngörmesi de karşı çıkışları arttırıcı bir rol oynamıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 36). 1923 tarihli Lozan Antlaşması’nda da özellikle Müslüman olmayan üç grubun Ermenilerin, Yunanlıların ve Hıristiyanların azınlık olarak tanımlanmış olması ve etnik, dini, kültürel ve dil farklılıklarına bakılmaksızın herkesin tek bir toplum olan ‘Türk’ olarak sayılacağı belirtilmiştir. Söz konusu olan Türk toplumunun homojen ve birleştirici olacağı da belirtilmiştir. Bu antlaşmada Kürtler azınlık olarak belirtilmemiştir ve Kürtler de zaten böyle tanımlanmak konusunda endişelere sahip olmuşlardır. Çünkü azınlık olarak tanımlanmak onlara göre bir takım eşitsizlikleri getirebilir ve onlarında devletin kurucu unsurları olduğu gerçeğini risk altına sokabilir (Tocci ve Kaliber, 2008: 3; Heper, 2001: 7). Aynı antlaşmada, Türkiye’nin kurucu unsurlarının Türk, Kürt, Laz ve Bosnalılar olduğu ve toplumun yapısının mozaik olduğu belirtilmiştir. Söz konusu olan farklı gruplara kendi dillerini kullanmaları ve özel günlerini kutlama haklarının da tanındığı belirtilmiştir (Heper, 2001: 3). Ancak bu haklarının pratik hayattaki kullanımları özellikle eğitim ve kurumsal yaşamda çoğu zaman sınırlı olmuştur.

Özellikle 1930’larda gazetelerde askeri ve veteriner okullarına girme de Türk olma ve öğrenci yurtlarında kalabilmenin ise ön koşulunun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmaya bağlanması Türklük üzerine farklı derecelerde yorumlamaların yapılmasına yol açmıştır. Örneğin, vatandaş olmakla Türk olunamayacağı anlayışı hâkim olmuştur (Yeğen, 2004: 56). Müslüman olma Türk olmanın ön koşullarından bir tanesini oluşturmuştur. Dönem içerisinde Hıristiyan ve Musevi öğrencilerin askeri okul ve akademilere girilmesine izin verilmeyişi bu duruma örnek teşkil etmektedir (Heper, 2008: 139). Yine 1930’larda Türkiye’nin Romanya büyük elçisi olan Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Gagauz Türklerinin topluma bütünleştirilmesi gerektiği yönünde yaptığı öneri reddedilmiştir. Çünkü Gagavuz Türkleri Türkçe konuşuyor fakat Müslüman değildirler (Heper, 2001: 5).

Sonuç olarak, Türk kimliğinin Türkiye’nin siyasi kurallarının belirlenmesi aşamasında belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir (Cizre, 2009: 7). Mustafa Kemal’e göre farklı etnik ve dini kimliklere sahip insanlar yıllarca kültürel etkileşim içinde yaşamışlardır. Bu etkileşimin devamını sağlamak da ancak ortak bir Türk kavramının kullanımı ile sağlanabilir (Heper, 2001: 3). Mustafa Kemal Erzurum ve Sivas Kongrelerine Kürt liderlerinin katılmasını sağlamak için yaptığı konuşmasında Kürtlerin ve Türklerin aynı ırka (Türk ırkı) ve aynı dine sahip olduklarını sıklıkla ifade etmiştir (Mango, 1999: 8). Benzer şekilde, “Ne mutlu Türküm diyene” söylemi geniş bir şekilde kullanılmıştır. “Türklük” üzerine yapılan bu tür söylemler Türk olmaya istekli olan bazı farklı etnik kesimler tarafından hoş karşılanmıştır. Diğer taraftan, hem kullandığı dil bakımından farklı olan hem de feodal sistem ve aşiretler⁸ halinde yaşayan (tek ulus devlet sistemi içerisinde yaşamayı güçleştiren bir durum) Kürtler tarafından kabul edilememiştir (Cornell, 2001: 34). Özellikle 1920’lerde ve 1930’larda bazı devlet adamları etnik Türklerin ülkenin öz evlatları olduğu yönünde demeçler vermişlerdir. Heper’e (2008: 152) göre bu tür demeçler verilmesinin arkasında yatan temel sebep Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanmasında Türk olmayanların oynadığı rollerin yeni yöneticilerin zihinlerinde var olmasıdır. Sonuç olarak, Türkiye vatandaşlığı tanımının

⁸ Aşiret halinde yaşamak bir nevi feodal sistem geleneğidir. Aşiret ağaları ve yönetici aile geleneğine dayanan bu sistemde önemli olan aşiret üyelerinin sadakatidir. Aşiretleri bir arada tutan temel etmenler ise akrabalık bağı/aynı soydan ve Hz.Muhammed’den gelme inancıdır. Bu inanç ise aşiretliği bir arada tutmayı sağlayan meşrulaştırma yöntemidir. Şeyhler ve dini liderlerde sistemde aşiret ağalığı yapmaktadırlar. Aşiret ağaları devletin modernleşme politikalarına kendi otoritelerini ve feodal sistemini yıkacağı inancıyla çoğu zaman karşı çıkışlar yapmışlardır (Cornell, 2001: 36-37; Colonel ve Elphinston, 1948: 41-42).

kimi zaman toplumdaki farklı grupları daha fazla dâhil edici kimi zaman da daha az kapsayıcı şekillerde yapılması (Çoban, 2013: 46) diğer farklı etnik ve dini kimliklere mensup grupların çoğu zaman sisteme yabancılaşmasına neden olan faktörlerin başında yer almıştır.

3.6.4 Kolaylaştırıcı Koşullar

Kürt Sorunu'nun Türkiye Devleti'nin kuruluşunun ilk yıllarında ve özellikle Kürt isyanları sonrasında güvenlikleştirilmesini sağlayan kolaylaştırıcı durumlar da olmuştur. Daha öncede belirttiğimiz gibi Osmanlı İmparatorluğu döneminden devralınan bir takım güvenlik endişeleri de Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesine katkı sağlamıştır. Ülkenin savaşımlardan yeni çıkmış olması durumu da göz önüne alındığında Sevr Antlaşması, dış mihraklar ve Musul Sorunu gibi koşulların Kürt Sorunu'nu güvenlikleştirme alanına dâhil etmesine katkı yaptığını söylemek mümkündür.

3.6.4.1 Sevr Antlaşması

Sevr Antlaşması'nın Kürt Sorunu'nu güvenlikleştirme anlamında yaptığı katkının önemli olduğu söylenebilir. Çünkü Sevr Antlaşması Osmanlı Devleti'nin hem dış güçler hem de ülke içerisindeki gruplar tarafından paylaşımını ön görmüştür. Yani ülke için iç ve dış güvensizlik kaynaklarının aynı anda yaşanmasına sebep olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrası yıkılmış bir ülkenin kalıntıları üzerine kırılğan bir devlet kurulma fikrini barındırması ve ülkenin parçalanmasına yol açacağı için de ulusal bütünlüğe karşı büyük bir tehdit arz eder nitelik taşımıştır (Barkey ve Fuller, 2000: 9; Robins, 1993: 659). Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonucunda yıkılması ile birlikte Avrupa Devletleri Sevr Antlaşması'nda Türkiye'yi yedi farklı bölgeye ayırmış ve Anadolu topraklarının da Kürtler, Yunanlılar ve Ermeniler arasında bölüştürülmesini öngörmüştür. Sevr Antlaşması'nda kurulması ön görülen Kürt devleti⁹'nin Ortadoğu'da yaşayan etnik Kürtlere bir anavatan sağlayacağı belirtilmiştir (Yavuz ve Özcan, 2006: 102; M. Gunter, 2011: 6; Ergin, 2014: 324).

Sevr Antlaşması Kürtlere önce yerel yönetim, bir yıl sonra da bağımsızlık için Milletler Cemiyeti'ne (MC) başvurma hakkı vermiştir (Erdoğan, 2014: 4; Ergin, 2014: 324). Antlaşma'nın 62. Maddesi Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde yerel özerklik

⁹ Kurulması ön görülen Kürdistan Devleti Türkiye'nin doğu bölgesini ve Kuzey Irak'ı kapsıyordu. Bkz...Yavuz ve Özcan, a. g. e: 102; Robins, a. g. e: 659.

öngörürken 64. Maddesi de Türkiye’den ayrı bir devlet kurabileceklerini belirtmiştir (Gunter, 2004: 199; Olson, 1996: 85; Robins, 1993: 659). Kürtlere bir vatan sağlamanın yanı sıra Ermeniler için de ayrı bir devletin kurulması fikrini de öngörmüştür. Sevr Antlaşması’nın ortak hafızalara yerleşmesi nedeniyle antlaşmadan kısa bir süre sonra devlet elitleri söylemlerinde Ermenilerin herhangi bir siyasi hareketine devlet içerisinde asla izin verilmeyeceği tekrarlanmıştır. Söz konusu hareketlerin önüne geçmek ve özellikle ülkenin doğu sınırlarının güvenliğini sağlamak için askeri hatlara çevrilmesini sağlamıştır. Ayrıca 1923 tarihli Lozan Antlaşması’nda Türkiye’nin sınırlarının bölünmezliği kesin bir dil ile ifade edilmiştir (K. Polat, 2008: 78; İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 32-37; Gunter, 2004: 199; Robins, 1993: 659; M. Gunter, 2011: 6).

Kürtler, Sevr Antlaşması’nda öngörülen Kürdistan devletine hiçbir zaman sahip olmamış ve bu durum Türkiye’nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren şiddetin kullanıldığı olayların yaşanmasına yol açmıştır. Kürtler Sevr Antlaşması’nın vermiş olduğu özerk bir devlet kurma düşüncesini yıllarca sürdürmüşlerdir (Colonel ve Elphinston, 1948: 43). Ancak I. Dünya Savaşı sonrası artış gösteren Türk milliyetçiliği ve 1925-1937 yılları arasında arka arkaya gelen Kürt isyanları ‘bağımsız bir Kürt devleti’ fikrini geçersiz kılmıştır (Yavuz ve Özcan, 2006: 102; Olson, 1996: 85). 1919-1922 arası dönemde süren Kurtuluş Savaşı Sevr Antlaşması’nı hükümsüz kılmış ve onun yerine 1923 tarihli Lozan Antlaşması’nı geçerli kılmıştır. Lozan Antlaşması Kurtuluş Savaşı’nın galibiyetini meşrulaştırmış ve Kürtleri azınlık olarak tanımlamamıştır (K. Polat, 2008: 78; Robins, 1993: 650).

Sevr Antlaşması her ne kadar onaylanmamış olsa da Türkiye’nin kurucularının zihinlerinde ülke sınırları dâhilinde yaşayan Türk olmayan nüfus özellikle Kürtler, Ermeniler ve Yunanlılar hakkında bir takım algılamalarının şekillendirilmesini sağlamıştır (Yavuz ve Özcan, 2006: 102). Söz konusu nedenlerle Sevr Antlaşması’nın temel kaygıları Türkiye’nin ilk yıllarından bugüne kadar hissedilmektedir. Yani Türkiye’nin ulusal güvenlik politikası Sevr fobisinden (dış devletler ve onların işbirlikçileri Türkiye’yi zayıflatmaya ve bölmeye çalışmaktadırlar ve herhangi bir Kürt devletinin kurulması olasılığı ülkeyi çok zayıf düşürecektir.) etkilenmeye devam etmektedir (Aydın, 2003: 167; Robins, 1993: 659). Aynı zamanda, Sevr Antlaşması’nın Müslüman olmayanları da vatandaşlıktan hariç tutma anlamında ilk resmi belge olduğu

söylenbilir (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 37). Ayrıca, Sevr Antlaşması ile bölücülük söylemleri de artış göstermiştir. Çünkü söz konusu antlaşma Kemalist söylemler ile iç ve dış düşmanları inşa etme işlevi de görmüştür. Diğer bir ifadeyle, Sevr Antlaşması devlet yöneticilerinin ve Türk toplumunun zihinlerinde ortak bir biçimde iç-dış düşmanları ve onların işbirlikçilerinin şekillenmesini sağlayarak her zaman hafızalarda onlara karşı bir kuşku yaratmıştır (Yavuz, 2001: 6).

3.6.4.2 Dış Mihraklar-Tarihsel Güvensizlik Kaynakları

Herhangi bir konuyu iç politikada güvenlikleştirmek bölgesel politika alanlarını da etkileyerek ideolojik ve düşman temelli bir dış politika anlayışı getirebilir (Aras ve K. Polat, 2008: 503). Geleneksel olarak, Türk devlet elitlerine göre dış tehdit algılamaları her zaman dış politikanın şekillendirilmesinde temel önceliklerden birisi olmuştur (Balcı ve Kardaş, 2012: 103). Dış tehdit bağlamında ‘ülkeyi bölmek ve zayıflatmak’ istiyorlar söylemi çok fazla kullanılmıştır. Bu açıdan değerlendirildiği zaman Türkiye’nin ilk yıllarında iç politika da var olan Kürt Sorunu’nun diğer ülkeler ile yaşanan ilişkilerin de gidişatını da etkilediği söylenebilir. Çünkü Kürt Sorunu bu dönemde de temelde resmi olarak ‘dış mihraklar’ söylemleri çerçevesinde de ele alınmıştır (Özhan ve Ete, 2008: 7). Böylece söz konusu bazı ülkelerin Kürt Sorunu’nun güvenlikleştirilmesi aşamasında kolaylaştırıcı bir rol oynadığı inancı hâkim olmuştur.

Daha öncede ifade edildiği üzere, ‘düşmanlarla çevrili olma’ anlayışı Osmanlı’dan miras alınan bir güvenlik endişesi olmuştur. Özellikle Osmanlı’nın son 10 yıllık döneminde çok büyük miktarda toprak kayıpları vermesi yeni yöneticilerin ortak hafızalarında ‘antiemperyalizme karşı mücadele’ söyleminin oluşmasını sağlamıştır (Aydın, 2003: 167; Yeğen, 2006: 130). Ermenilerin 1915’te tehcir edilmeleri ve Yunanistan’ın bağımsız olması da hafızalarda tutulmuştur (Yavuz, 2001: 6). Çünkü bu iki milletin her an bir güvensizlik kaynağı oluşturabileceği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Söz konusu benzer söylemler Kürt Sorunu’nun dış devlet destekli olduğu yönlerinde de yapılarak sorunun güvenlikleştirilmesini doğrudan etkilemiştir.

Özellikle Kürt ayaklanmalarında ve huzursuzluklarında da ülkeyi zayıflatmak isteyen dış ve emperyal devletlerin teşvik ettiği inancı ve söylemi yaygınlaşmıştır.¹⁰ Kast edilen

¹⁰ 1960 ve 1970li yıllarda Kürtlerin huzursuzluklarını teşvik eden ülkelerin komünist yönetimler olduğu inancı yaygınken, Soğuk savaş döneminin sonunda doğu ülkelerinin ve bugünde batının özellikle ABD’nin teşvik ettiği söylemleri yaygın olmuştur. Örneğin, Körfez savaşı sonrası

devletler dönemlere göre farklılıklar göstermiştir. Bu dönemde kast edilen devletler genel olarak Batı olmuşken temelde ise İngiltere olmuştur (Yeğen, 2006: 130; Cornell, 2001: 32; Özhan ve Ete, 2009: 102; Olson, 1996: 85). İngiltere aslında Lozan görüşmeleri sırasında bağımsız bir Kürt devleti kurulması gerektiği fikrini desteklemiştir. Çünkü Lozan'da İngiliz temsilcisi Lord Curzon İsmet Paşa ile yaptığı görüşme sırasında, İngiliz yönetiminin amaçlarından birisinin bölge için özerklik sistemi kurmak olduğunu açıkça belirtmiştir (Evsile, 2013: 65). Kürt isyanlarında yer alanların Sovyetler ve Suriye-Fransa'dan silah yardımı aldıkları konusunda bir takım söylemler yer alırken aynı zamanda olası bir Fransız kışkırtmasının da endişeleri taşınmıştır (Deniz, 2013: 817).

Kürtlerin temel isteklerine ulaşması için özellikle İngilizler ile işbirliği yaptığı inancı yaygınlık kazanmıştır. Örneğin, 1918 sonlarında İstanbul'un işgali sonrasında Kürtlerin önde gelenlerinin özellikle İngilizlerden yardım istediği kanaati oluşmuştur. Benzer şekilde, Cevat Paşa'da Mustafa Kemal'e gönderdiği telgraflarda İngilizlerin Kürtler ve Ermeniler arasında bağımsız bir devlet kurulması için yaptığı girişimlerden söz etmiştir (Mango, 1999: 5-6). Yine, 27 Haziran 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal imzası ile Elcezire cephesi Komutanı Nihat Paşa'ya gönderilen Bakanlar Kurulu talimatında diğer ülkelerin Kürtler ile işbirliği yapmalarına engel olunması gerektiği belirtilmiştir. Nihat Paşa ise talimatı aldıktan sonra Kürt aşiretleriyle hükümet arasında yakınlaşmayı sağlamak için bir takım girişimlerde bulunmuştur (Evsile, 2013: 60). Özellikle Şeyh Sait İsyanı'nın İngiliz destekli olduğu yönünde görüşler yaygınlık kazanmıştır. Çünkü İngilizler 1924 yılında Hakkâri'de çıkan Nasturi Ayaklanması'nı da tahrik etmiş ve desteklemişlerdir. Benzer bir şekilde, Şeyh Sait ayaklanması İngiltere'nin 1926 yılında Musul'a sahip olmasını kolaylaştırmıştır (Üzgel ve Kürkçüoğlu, 2001: 266). Mustafa Kemal 1919 yılında Samsunda bulunduğu sıralarda Diyarbakır'da bulunan Cevdet Paşadan oradaki Kürtlerin durumunu bildiren bir rapor göndermesini istemiştir. Cevdet Paşa yazdığı raporda Kürtlerin bağımsızlık için kulüpler nezdinde bir takım girişimler başlattığını belirtmiştir. Mustafa Kemal buradaki Kürt birliğinin İngilizlerin himayesi altında bağımsız bir devlet kurma amacı taşıdığı için kapatılmasını sağlamıştır (Mango, 1999: 5).

Kuzey Irakta Kürt Devleti'nin kurulmasında ABD'nin katkısı olduğu söylemi ve inancı yaygın bir görüştür (Yeğen, 2006: 130).

Ayrıca daha önce de ifade ettiğimiz gibi geçmiş dönemlerde yaşanan güvensizlik kaynakları ve endişeleri Kürt Sorunu'nun güvenleştirilmesini kolaylaştırmıştır. Şeyh Said İsyanı örneği bu durumu açıklaması açısından önem teşkil etmektedir. Şöyle ki, Şeyh Sait İsyanı'nın yaratmış olduğu durumun Balkan Sendromu'nun hafızalardan silinmemesi yattığı iddia edilebilir. Balkan Savaşları sonrası yüzyıllardır bir anavatan olan Balkanlar'dan, yüz binlerce vatandaş İstanbul'a sürülmüştür. Bu durumun yaratmış olduğu travma ve bölünme korkusu, dönemin yöneticileri tarafından sık sık ifade edilmiştir. Bu nedenle de ülkenin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde meydana gelen her ki her hareket ülke yöneticileri arasında tedirginliğe neden olmuştur (İlyas, 2014: 329). Aslında özellikle Şeyh Sait, 1930 Ağrı İsyancıları ve 1937 Dersim İsyanı devlet yöneticilerinin ortak hafızalarında "Kürtlerin ayrı bir devlet kurma girişimleri" olarak da tutulduğu için etkisi bugüne kadar sürecek olan tarihsel güvensizlik kaynaklarından bir tanesini oluşturmuştur (Robins, 1993: 650).

3.6.4.3 Musul Sorunu

1925 yılında Türkiye'nin karşısına çıkan Musul Sorunu ülkenin İngiltere ve Irak ile olan ilişkilerini önemli ölçüde belirlemiştir. Özellikle Şeyh Sait İsyanı Kürt Sorunu'nun yerel politikadan dış politikaya taşınmasını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü bir taraftan Irak Türkiye'nin Musul'u topraklarına katmak istemesini yayılmacı bir dış politika davranışı ile nitelendirirken aynı zamanda İsyanı İngiltere'nin özellikle Türkiye'nin Musul üzerinde söz sahibi olmasını engellemek amacıyla destek verdiği yönünde söylemlerin ve inancın yaygınlaşmasını sağlamıştır. Söz konusu bu durum ise Türkiye'nin İngiltere ile olan ilişkilerini gidişatını olumsuz etkilemiştir (Barkey, 1996: 67; Robins, 1993: 671).

Lozan Konferansı görüşmeleri sırasında Türkiye liderlerinin verdiği demeçler İngiltere'nin Musul'u alarak burada bağımsız bir Kürt devleti oluşturmak amacı taşıdığı yönündedir. Gerçekleştirilmek istenen bu amacın da Türkiye sınırlarında yaşayan Kürtler arasında yayılacağı endişesi ve tehlikesi hâkim olmuştur. Çünkü Musul'da yaşayan Kürtler nüfus olarak Türkiye'deki Kürtleri de etkileyecek kadar büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır (Mango, 1999: 16; Robins, 1993: 671). Sonuç olarak, Musul İngiltere'ye bırakılmıştır. Çünkü burada var olan dini, etnik ve kültürel farklılıkların yeni devletin bu değerler üzerine kurulu olan homojenliğini bozabileceği inancı hâkim olmuştur. Örneğin Musul'daki Kürt ayaklanmasının Anadolu'daki Kürtleri devlete karşı

çıkma anlamında kışkırtacağı düşüncesi ağır basmıştır (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 33).

3.6.5 Alımlayıcı Kitle: Kamuoyu (Türkiye halkı)-Siyasi Figürler-Parlamento

Başarılı bir güvenlikleştirmenin en önemli şartlarından bir tanesi de herhangi bir konunun güvenlik alanına dâhil edilmesi için alımlayıcı kitlenin rızasının alınmasıdır. Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirme alanına dâhil edilmesinde temel güvenlik aktörleri olan devlet elitleri, asker ve diğer elitler alımlayıcı kitleyi oluşturan kamuoyunu, parlamentoyu ve diğer elitleri ikna ettiği söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, Kürt Sorunu referans objelerinin varlığına karşı bir tehdit olarak sunulmuş ve bu aşamada sorunun ortadan kaldırılması için olağanüstü önlemlerin alınması vatandaşlar arasında normal bir durum olarak kabul edilmiştir. Durumun normalleştirilmesi ve olağanüstü önlemlerin alınmasında halkın ve parlamentonun iknası için aşağıda değineceğimiz yöntemlerin kullanılmıştır.

Kürt Sorunu'nun çözümünde olağanüstü önlemlerin alınmasına alımlayıcı kitleyi ikna etmek için başvurulan yöntemlerden bir tanesi Kürtler ve Türk devleti arasında yaşanan uyumsuzluklar öne sürülerek sağlanmıştır (Bood, 2013: 10). Diğer bir ifadeyle, sorunun kabulü için daha çok ortak zihin (collective memories) oluşturma çabaları yapılmıştır. Yani halkın çoğunlu tarafından benimsenmiş ortak ifade, inanış, düşünce tarzı ve sözcük çeşitlerini kullanarak ikna sağlanmaya çalışılmıştır. Çünkü bu noktada alımlayıcı kitle ile ortak noktada buluşmak ve düşüncelerini etkilemenin en etkili yolu budur. Balzac'ın (2005: 186) da belirttiği gibi aslında konuşmak bir harekettir. Çünkü bir kamu sorununun güvenlikleştirilmesi için uygun koşul ve durumları yaratır. Örneğin, alımlayıcı kitlenin rızasının alınmasında genel olarak Kürt Sorunu söylemlerde 'eşkıyalık', 'asayişsizlik', 'feodalizm', 'geri kalmışlık', 'modernleşme karşıtlığı' sözlerin seçimiyle ifade edilmeye çalışılmıştır (Hür, 2008: s. 1). Ortak zihin oluşturma çabasında ise daha çok bize karşı diğerleri deyimleri, tarihsel deneyimler ve güvensizlikler üzerinden örnekler verilmiştir. Tarihte yaşananlardan örnek verme (Tarih bize şunu göstermiştir ki gibi ifadeler kullanma) durumu alımlayıcı kitlenin sorunu acil olarak görmesi için algılamalarını ve sembolize etmesini kolaylaştırmıştır (Balzacq, 1995: 11). Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasındaki özel bir neden olan farklı grupların rolleri 'tarih bize göstermiştir ki' ifadeleri kullanılarak sıklıkla hatırlatılmıştır. Ayrıca askeri yöntemler, iskân ve toplumu homojenleştirme gibi

yöntemler dışında diğer çözüm yöntemlerin kullanımının Sorunu çözmeyeceğine halkın ikna olduğu söylenebilir.

Parlamentonun ise Kürt Sorunu'nun çözümünde olağanüstü önlemler alınması aşamasında ikna yöntemleri olarak daha çok TBMM'de yapılan gizli oturumlar, hazırlanan Kürt Sorunu raporları, gazete haberleri ve ülkenin içinde olduğu dış güvensizlik kaynakları da sunularak sağlanmıştır. Böylece Kürt Sorunu'nun olağanüstü yöntemlerle çözümü ve ülkenin birliğine karşı tehdit oluşturduğu aşamasında alımlayıcı kitleden ahlaki ve resmi destek alınmıştır. Alımlayıcı kitlenin iknasını sadece güvenlik aktörleri sağlamamış aynı zamanda güvenlik aktörü olmadığı halde sorunun güvenlik alanına dâhil edilmesi için işlevsel roller oynayan medya, bir takım kuruluşlar ve dernekler de söz konusu olabilir. Kürt Sorunu'nun güvenlik alanına dâhil edilmesini kolaylaştıran başlıca işlevsel aktörün bu dönemde yazılı basın olduğu görülmektedir.

3.6.6 Fonksiyonel Aktörler: Yazılı basın

Türkiye'nin kuruluşundan birkaç yıl sonra ortaya çıkmaya başlayan ve Kürt isyanları ile de belirginleşen Kürt Sorunu'nun güvenlik alanına dâhil edilmesinde yazılı basının aktif bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bu dönem itibariyle görsel medyanın var olmaması Kürt Sorunu'nun daha çok gazeteler vasıtasıyla ele alınmasını sağlamıştır. Yazılı basın güvenlik aktörlerinin isyanlar ve dış tehditler konusundaki söylemlerini destekler nitelikte yazılar yazmış ve olağanüstü önlemler alınmasını meşrulaştırmak için özellikle neredeyse hiçbir haber içeriğinde Kürt ismini kullanmamış ve Kürt İsyanlarına geniş bir şekilde yer vermiştir (Barkey ve Fuller, 2000: 12). Dönemde bu anlamda fonksiyonel aktör olarak Cumhuriyet gazetesinin ön plana çıktığını aşağıda vereceğimiz örnekler üzerinden söylemek mümkündür.

Cumhuriyet Gazetesinin 1930'lu yıllar boyunca yayınladığı "Dersimde Asayiş çok Mükemmel", "Palo'da İrfan ve Huzur", "Dersim Dağlarında", "Dâhiliye Vekili Gitti: Şükrü Kaya Malatya'dan Başlayarak Şark Vilayetlerini Teftiş Edecektir", "Dersim Şakileri: Dâhiliye Vekâleti Kat'ı Tedbirler Alıyor", tarzındaki gazete başlıkları ve yazıların içerikleri aslında Dersim'de isyan çıkmadan önce olası herhangi bir asayiş sorununun olasılığından söz etmesi açısından önemlidir. Çünkü haberlerin içeriğinde Dersim dağlarında asayişin sağlandığı, buradaki halkın hükümetin tesis ettiği huzur ve asayişten memnun oldukları, devletin buralarda güvenlik denetimlerinde bulunduğu,

buralarda silahsız gezebilmenin mümkün olduğu yönünde söylemlerin olması Doğu illerinde her an güvensiz bir ortamın oluşabileceği şeklinde yorumlara yol açmıştır (Cumhuriyet, 09.08.1930: 3; Cumhuriyet, 14.09.1930: 3; Cumhuriyet, 24.09.1930: s. 4; Cumhuriyet, 08.11.1931: 1; Cumhuriyet, 17.11.1931: 2). Benzer haberler gazetede yer almış ve Kürt Sorunu'nun aciliyetine alımlayıcı kitlenin iknası aşamasında önemli bir rol oynamıştır.

Cumhuriyet Gazetesi 31 Ağustos 1931 tarihli '*Kürt İsyanları*' başlıklı haberinin içeriği;

*Kürtler çapulculuk adetlerinden vazgeçmek istemediklerinden ve yeni rejimin vazettiği tebellüattan münfeil olduklarından karışıklıklar çıkarmışlardır. Bunun neticesi olarak bir silsile kıyımlar olmuş ve bu kıyımlar altı sene sürmüştür. Bu kıyımlardan en şayanı dikkat olanı 1925 senesinde vuku bulan Şeyh Saik isyanı ve en son rakısı de geçen sene Ararat Dağı havalisindeki akınlardır. İsyanların gizli Ermeni ve Kürt cemiyetleri tarafından idare edildiği meydana çıkmıştır. Yani eskiden birbirine düşman olanların **Türkiye'ye karşı** müttehit bir cephe teşkil ettikleri anlaşılmıştır. İngiltere hükümeti miralay (lavrence)i Kürtler ile Ermenileri **Türkiye hükümeti aleyhine** birleştirmeye ikna için alet olarak istihdam etmekle itham edildi (Cumhuriyet, Kürt İsyanları, 31.08.1931: 5).*

Cumhuriyet Gazetesi 10 Temmuz 1930 yılında Ağrı Dağı isyanlarının askeri harekâtlar sonucu nasıl bastırıldığını gösteren bir harita ile birlikte "*Şark Hududumuzdaki Vaziyete Bir Nazar: Evvelki gün Büyük Mikyastaki İlk Harekâtın Mahiyeti*", başlığını yayınladığı haberde isyanın bastırılmasının içeriğini şu haber içeriği ile vermiştir;

*Ağrı Dağı'nda patlayan Şark hadisesinin tenkil kuvvetlerimiz tarafından tamamen bastırılmak üzere olduğunu görüyoruz. Hükümetin ihatalı bir programla tatbik ettiği harekât çok çabuk inkişaf etmiştir. Binaenaleyh **eşkıyanın** tam bir demir ve ateş çemberi içinde kaldığına şüphe yoktur. Son iki günlük muharebede şakiler çok telefata vermiş, sergerdelerden bir kısmı ölümler arasında bulunmuştur. Karargâhı bu muntıkada bulunan süvari fırkamızın mızraklı alaylarından biri eşkıyaya karşı büyük muvaffakiyetler kazanmaktadır. **Aşiret eşkıyaları** mızraktan çok korkmaktadırlar. Alayın Ağrı'ya yaptığı ani bir baskın onlara çok telefata verdirmiştir. Ağrı havalisinde son vaziyet şöyledir: Askerlerimiz şakileri bu sarp dağda öylesine sıkıştırmıştır ki kısmı küllisinin 7 ve 8 Temmuz tarihlerinde işleri bitirilmiştir. Yüksek tepelere saklanmak isteyen eşkıya keşif tayyare bombardımanından filomuzdan kaçmak isterken diri diri yakalanmışlardır (Cumhuriyet, 10.07.1930: 1).*

Cumhuriyet'in 10 Temmuz 1930 tarihli "*Şark'ta İran Hükümetinin Vaziyeti nedir?*" başlıklı haberi isyanlarda daha önce ifade ettiğimiz gibi dış güçlerin yardımlarının

bulduğunu destekler niteliktedir. Haber içeriği İran'ın Ağrı isyanlarındaki rolünü şu şekilde ifade ediyor;

Hükümetimiz eşkıya yuvası haline gelen Ağrı Dağını tamamen temiz bir hale getirmek maksadı üzerinde duruyor. Hadisenin ilk aksinde teyit edildiği veçhile eşkıyanın Iranda silahlandırıldığı ve bu teslih keyfiyetinin öteden beri bu suretle vaki olmakta olduğu sabit olmuş bir hakikattir. Nihayet İran'ın bu şakiler için her zaman kapıları her zaman açık bir teçhizat deposu mahiyetinde olduğunu söyleyebiliriz. Bize gelince irtica akrebinin bu son kuyruk kaldırışı karşısında ruhaniyet ve natıkadan ziyade silaha silahla mukabele ederek memleketin huzur ve asayişini iade etmek mecburiyetindeyiz. (Cumhuriyet, 10.07.1930: 1).

Sonuç olarak, Kürt Sorunu'nun söz konusu dönemde hem güvenlik aktörlerinin söylemleri hem de yazılı basının işlevsel rolleriyle birlikte bir güvenikleştirme alanına dâhil edildiği söylenebilir. Sorun'un güvenikleştirilmesini ülkenin içinde olduğu iç ve dış koşullarda kolaylaştırmış ve alımlayıcı kitlenin de rızası sağlanarak olağanüstü önlemlere başvurulmuştur. Aslında ulusal güvenlik tanımlamasındaki tehditlerin çeşitliliğinin arttırılması kamuoyu tartışmasını sessizleştireceği ve olağanüstü önlemlerin alınmasını gerekçelendireceği gerçeğini de unutmamak gerekir. Yani Kürt Sorunu'nun çözümü aşamasında alımlayıcı kitlenin rızasının tam olarak alındığı sonucuna tanımlanan tehditlerin çeşitliliği nedeniyle ve ülkenin bu yıllarda demokrasiye tam olarak geçmediği gerçeği de göz önüne alındığında varmanın doğru olduğu kanısına varmak mümkün gözükmemektedir. Çünkü dönemde tehdit çeşitlemeleri iç-dış bağlamlarda çok fazla yapılmış ve aynı zamanda demokrasinin de yeni kurulan bir devlette hemen oturmayacağı gerçeği de göz önüne alındığında bu sonuca varmanın pekde yanlış olmayacağı söylenebilir. Demokratik ülkelerde askerin herhangi bir sorunu güvenlik alanına dâhil etme de söz sahibi olması pek görülmez (Bilgin, 2007: 562-563). Özetle belirtmek gerekirse, Cumhuriyet Gazetesi dönemde işlevsel bir aktör gibi davranarak Sorunu daha çok 'asayişsizlik', 'çapulculuk', 'eşkıya', 'Türkiye'yi bölmek' gibi ifadeleri sık sık kullanarak aktarmıştır. Böylece alımlayıcı kitlenin de onayı ile Sorunun çözümü için aşağıda detaylandıracağımız olağanüstü yöntemler kullanılmıştır.

3.6.7 Olağanüstü Önlemler

Kürt ayaklanmalarının bastırılmasında hangi tür önlemlerin alınması gerektiği konusunda Mustafa Kemal, Fethi Okyar, Kazım Karabekir gibi askeri ve siyasi aktörlerin üzerinde anlaştığı bir yöntemin olduğu söylenemez. Askeri, siyasi veya dini önlemlerden hangisinin alınacağı konusunda herhangi bir mutabakat sağlanamamış olsa

da genel uzlaşma noktası devletin aktif bir rol alması gerektiği üzerinde olmuştur (Mango, 1999: 20). Dönemde devlet yöneticilerinin de askeri kökenden geldikleri göz önüne alındığında özellikle isyanların bastırılması aşamasında kesin bir önlem tanımlaması olmamasına karşın sert yöntemlere başvurulduğu söylenebilir. (İçduygu, ve diğerleri, 1999: 993; Gürbey, 1996: 10-13). Aslında Sorunun çözümü için hangi önlemlerin alınması gerektiği konusunda siyasi figürler tarafından hazırlanan Kürt Sorunu Raporlarına¹¹ göre de hareket edilmiştir. Bu dönemde Sorun, daha çok asayiş kaygısı ekseninde homojen bir ulus inşa etme önündeki engellerin kaldırılması olarak okunduğu için hazırlanan raporların içeriği ve kullanılan üsluplarda daha çok bu yönlere dikkat çeken niteliklerde olmuşlardır (Yayman, 2011: 12).

Kürt Sorunu'nda olağanüstü önlemlerin alınmasını yerel Kürt isyanları belgeleri, hazırlanan doğu raporları ve resmi belgeler sağlamıştır (Birdisli, 2014: 7). Hazırlanan raporlarda çözüm olarak sunulan asayiş tedbirlerinin çoğu askeri yöntemler ile sağlanmışken, ekonomik ve toplumsal önerilerin birçoğu devletin iktisadi ve siyasi gücünün yetememesinden dolayı hayata geçirilememiştir (Yayman, 2011: 14). Raporların tümüne (hemen hemen hepsinin ön gördüğü çözüm stratejileri benzer olduğu için) burada değinilmeyecek sadece raporların içeriğinin ne olduğu konusunda bir fikir oluşması açısından bir örnek verilecektir. Cumhuriyet Dönemi'nin ilk Kürt Sorunu Raporu olarak bilinen belge dönemin Meclis Başkanı Abdülhalik Renda tarafından Şeyh Sait isyanı sonrası Doğu'nun 10 farklı şehrine yaptığı geziler sırasında 1925 yılında kaleme alınmıştır. 14 Eylül 1925 tarihinde dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye sunulan rapor isyanlar sonrasında Doğu Bölgesi'nin içinde olduğu durumu ve burada neler yapılması gerektiğini özetle şu ifadelerle aktarılıyor: Raporda, Türkçe konuşmaya 'teşvik' için bölgede Kürtçe konuşanlara işlerinde zorluk çıkarılmasını savunuluyor, bölgedeki aşiretlerin de zayıflatılmasını isteniyor, Kürtler arasında 'artan milliyetçilikten' duyulan endişe ve bölgede var olan gizli silahlanmanın önüne

¹¹ Söz konusu raporların isimleri ve tarihleri şöyledir: 1925 Cemil Ubaydın Raporu (İçişleri Bakanı Cemil Ubaydın), 1925 Abdülhalik Renda Raporu (Meclis Başkanı Abdülhalik Renda), 1926 Hamdi Bey Dersim Raporu (Mülkiye Müfettişi), 1926 Ali Cemal Bey Dersim Raporu (Vali), 1931 I. Umum Müfettişlik Raporu (Umum Müfettiş İbrahim Tali Öngören), 1931 Fevzi Çakmak Dersim Raporu (Genalkurmay Başkanı), 1931 Halis Bıyıktaş Dersim Raporu (Korgeneral), 1932 Şükrü Kaya (İçişleri Bakanı), 1935 Kürt Raporu (Başbakan İsmet İnönü), 1936 Abdullah Alpdoğan Dersim Raporu (Korgeneral), 1936 Şark Raporu (Başbakan Celal Bayar) (Yayman, 2011: s. 55). Hazırlanan diğer raporlar hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için bkz...İlyas, 2014: s. 332; <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/cumhuriyet-tarihi-kurt-raporlari>).

geçilmesi gerektiği de aktarıyor (İlyas, 2014: 332; <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/cumhuriyet-tarihi-kurt-raporlari>).

Sonuç olarak, Kürt Sorunu'nu Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve ulusal bütünlüğüne karşı var oluşsal bir tehdit olarak şekillendirmesi temel hakların sınırlandırılması, insanları gönüllü veya gönülsüz olarak göç ettirilmesi, Kürtçe dilinin kullanımının ve "Kürt" kelimesinin dile getirilmesinin dahi yasaklanması ve Kürtlerin yaşadığı bölgelerin askeri denetim altına alınması gibi olağanüstü önlemlerin alınmasına yol açmıştır (K. Polat, 2008: 77; Gürbey, 1996: 13; Nigogosian, 1996: 39).

3.6.7.1 Askeri Güç Kullanımı

Bir ülkede ulusal güvenliği sağlamak adına polis veya diğer güvenlik kuvvetleri kuvvet kullanımına başvurabilirler (Peoples ve Williams, 2010: 31). Bu tespitten hareketle, Kürt sorununa ve özellikle isyanların sonlandırılmasını sağlamak adına geleneksel olarak askeri yaklaşım düşüncesinin benimsendiği söylenebilir (Cizre, 2009: 3).

Dönemde meydana gelen Kürt İsyanlarının sonlandırılmasında genel olarak askeri yöntemlere başvuruma seçeneği kullanılmıştır. Örneğin, isyanlarda yer alanların çoğunun Hıyaneti Vatani'ye kanunu ile cezalandırılmasına karar verilmiştir. Vatan'a İhanet kanunu gereğince Meclisin meşruiyetine karşı çıkanlar, saltanatı geri getirmek isteyenler vatan haini sayılmışlardır (Birdisli, 2014: 8; <http://www.tbmm.gov.tr>; Barkey, 1996: 66). 1921 Koçgiri İsyanı¹² Nurettin Paşa komutasında askeri yöntem ile bastırılmıştır (Mango, 1999: 14). Benzer şekilde, 1925 Şey Sait İsyanı'nın askeri yöntemle bastırılması sonucunda isyanın önde gelen lideri Şeyh Said ve diğer 47 lideri Diyarbakır Şark İstiklal Mahkemesi'nde ölüm cezasına çarptırılmıştır (Yeğen, 1999: 560; Osmanlıdan Bugüne İsyanlar, [sabah.com.tr](http://www.sabah.com.tr)). Şeyh Sait ayaklanmasının olduğu dönemde Fethi Okyar tarafından sıkıyönetim yasası çıkarılarak isyana karşı askeri önlemlerin alınması kararlaştırılmıştır. Daha sonraki aşamada İsmet İnönü'ye İsyanı sert önlemler alarak bastırması için bir takım yetkiler verilmiştir (Mango, 1999: 19). Ağrı İsyanları bastırıldıktan sonra isyanda yer alan 34 kişi Adana Ağır Ceza Mahkemesi'nde ölüm cezasına çarptırılmış ve 1938'de Karaköse olan il Ağrı olarak değiştirilmiştir (Osmanlıdan Bugüne İsyanlar, [www. Sabah.com.tr](http://www.sabah.com.tr)). Dersim İsyanı'nın bastırılması için

¹² Dersim dağlarında 1921 yılının nisan ve mayıs aylarında Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne karşı Koçgiri aşiretleri ve diğer aşiretler tarafından meydana gelmiştir. Daha fazla bilgi için bkz... Mango, 1999: 14.

kara ve demir yolları yapılarak karakolların yapıları sağlamlaştırılmıştır. Ayrıca 1934 yılında İskân Kanunu ve 1935 yılında da Dersim Kanunu çıkarılmıştır (Oran, 2001: 248). 1937 yılında İsyanının lideri Seyyid Rıza ve diğerleri eşkıyalık suçundan dolayı ölüm cezasına çarptırılmıştır. 1939 yılına gelindiğinde ise bütün ayaklanmalar bastırılmıştır (Yeğen, 1999: 564; Kirişçi, 2004: 277; Barkey, 1996: 66). Sonuçta, Dersim Kürt isyanı 1938 tarihi ile buradaki ağaların ve şeyhlerin güçleri yok edilerek yeniden örgütlenemeyecek biçimde bastırılmıştır (Deniz, 2013: 825). Söz konusu olan askeri çözüm yöntemlerinin kullanılmasının Kürt Sorunu'nun genel olarak demokratik söylemlerle ele alınmasının önüne set çekmiştir (Cizre, 2009: 3). Askeri yöntemlere başvurulması Kürt Sorunu'nu çözememiş aksine meselenin bu şekillerde çözülemeyeceğini göstermiştir (Çoban, 2013: 448). Askeri yöntemler dışında aşiret liderlerini sürgün etme, bölge halkını göç ettirme ve yeniden yerleştirme politikaları da geliştirilmiştir.

3.6.7.2 Göç Ettirme-Yeniden Yerleştirme

Farklı etnik ve dini kimlikleri ortak ve homojen bir kimlik potasında eritme amacı taşıyan devletin bu anlamdaki dayanaklarını daha çok yeniden iskân etme ve göç ettirme yasaları oluşturmuştur. Söz konusu iki uygulama ise daha çok Kürt isyanları sonrası somutlaştırılmaya başlanmıştır. Aşiret liderlerini kontrol altına almak için yasalar çıkarılmış ve mecliste birçok rapor hazırlanmıştır (İlyas, 2014: 329). Örneğin, iskân yasalarının uygulanması gereği Türkçe konuşan Balkan göçmenleri Kürtlerin arasına yerleştirmiş ve daha ayrılıkçı gruplar da ülkenin batı kesimlerine gönderilmiştir (Kirişçi, 2004: 277). Benzer uygulamalar ülkenin doğu kesimi dışındaki bölgelere Kürtleri gönüllü veya gönülsüz bir şekilde yerleştirme sırasında gerçekleştirilmiştir (İçduygu ve diğerleri, 1999: 1002). Örneğin 1925 Şeyh Sait Ayaklanması'ndan sonra ayaklanmada yer alan aileler ve aşiretler Anadolu'nun batı kesimlerine göç ettirilmiştirlerdir (Tocci ve Kaliber, 2008: 3-4). 1925 tarihli Şark Islahat programı hazırlanmış ve bu program gereği Doğu bölgesine giriş ve çıkışlar izne bağlanmış, Doğu'da yaşayan Kürtler batı bölgelerine göç ettirilmiş ve Balkan ve Kafkaslardan gelen göçmenler ise Doğu'ya yerleştirilmiştir (Yayman, 2011: 14). Bu uygulama sonucu, Şeyh Sait Ayaklanması'ndan sonraki üç yıl içerisinde yaklaşık olarak bir milyon Kürt yerlerinden edilmiş ve diğer illerde azınlık durumuna girmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (Bood, 2013: 16; Barkey ve Fuller, 2000: 12).

Devlet 1934 tarihli İskân Kanunu ile kendi endişe ve istekleri doğrultusunda ülkenin demografik yapısını düzenleme hakkını elde etmiştir. Yani endişelerini gidermek amacıyla devlet temel nüfus dağılımını Kürtleri Türk nüfusu içerisinde dağıtarak yapmıştır. Çünkü isyanlar sonrasında Kürt Sorunu'nun çözümünün bir nevi yeniden iskân etme politikalarıyla geleceğine inanılmıştır (Tocci ve Kaliber, 2008: 3-4; Barkey, 1996: 66). Ayrıca, isyan eden ya da merkezi hükümeti tanımak istemeyen aşiretlerin iskân edilmesinden sonra yerlerine Kafkas ve Balkanlardan gelenlerin yerleştirilmesi de iskân politikalarının diğer bir gereğini oluşturmuştur (İlyas, 2014: 329). Örneğin, 18 Haziran 1937 yılında Başvekil İsmet İnönü tarafından okunan Dersim İslahat programının bu görüşü destekler bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir. Söz konusu programda “Dersimi haydut yatağı durumuna getirenlerin Batı illerine nakledilip orada iskân edilerek, namuslu, eğitilmiş vatandaşlar haline getirileceği” söylemine yer verilmiştir (Mehmet Kurthan, Genç Cumhuriyet'in Tunceli İslahat Programı”, <http://blog.milliyet.com.tr>, 21.11.2014.)

İskân politikalarının uygulanmasındaki temel amacın Türkleştirme anlamında toplumu daha fazla homojenleştirme olduğu açıkça ilan edilse de diğer taraftan etnik-temelli olmayan amaçlar da taşıdığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, bir takım aşiretleri ve aşiret ağalarını sisteme entegre etmek olduğu ifade edilmiştir (Yeğen, 1999: 561-562; Yeğen, 2006: 129; Yeğen, 2004: 58). Ülkenin özellikle batı kesimlerine göç ettirilen Kürtlerin Türkçe dilini, değerlerini ve sosyal kurumlarını benimsemeleri onları Türk toplumunun değerleriyle bütünleştirme amacı taşıdığı destekler bir niteliktedir (Cornell, 2001: 34-35). Bu anlamda Kürtçe isimlerinin kullanımı yasaklanmış ve Kürtçe dilinin konuşulmasına ciddi sınırlamalar getirilmiştir (Tocci ve Kaliber, 2008: 4). 1927 yılında yasallaşan Vatandaşlıktan Çıkarma Yasasına göre başka dilleri konuşmakta ısrar eden bazı kesimler Türk vatandaşlığına kabul edilmemişlerdir (Heper, 2008: 154). Bu tür uygulamalar aşağıda detaylandırılacaktır.

3.6.7.3 Toplum Homojenleştirme Çabaları: Eğitim-Dil Politikaları

Kürtlere Türkiye'nin ilk dönemi itibariyle iki farklı şekilde yaklaşmıştır. İlk yaklaşımda, Kürtlerin farklı olduğu ve bu nedenle sisteme entegre edilmesi gerektiği ikinci yaklaşımda da Kürtlerin farklı olduğu kabullenilmesine rağmen esasında Türk oldukları benimsenmiştir (Ergin, 2014: 326). Toplumdaki diğer farklı etnik ve dini kimlikleri sisteme entegre etmek ve daha homojen bir toplum oluşturmak için devlet

farklı yöntemler kullanmıştır. Bu yöntemler arasında en etkili kullanılanlar ‘Tek ulus ve tek dil’ söylemi etrafında şekillendirilimeye çalışılan eğitim ve dil politikaları olmuştur. Türk ulusu olmak ortak kültür, dil, din, kökler ve tarih gibi değerlere sahip olmak ile eş değer görülmüştür. Bu bağlamda, Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) 1931 yılı programında ulusun birbirilerine ortak kültür, dil ve ülkülerle bağlı bireylerden oluşacağını belirtmiştir (Birdisli, 2014: 10-11; Heper, 2008: 146; Ensaroğlu, 2013: 8; Çoban, 2013: 447). Yeni devletin özellikle 1923 yılından itibaren oluşturmaya çalıştığı eğitim ve dil politikaların da bu amaçları taşıdığı söylenebilir. Onların inancına göre, ülkede ortak bir zemin ancak Türk kültürü ve dili ile sağlanabilir (İçduygu ve diğerleri: 1999: 993). Yani modernleşmeyi gerçekleştirmek, İslami rolün önemini azaltmak ve Osmanlı mirasından sıyrılabilmek için devlet medya, eğitim, sanat ve askeri alanları da kullanmıştır (Yavuz, 2001: 8; Ergin, 2014: 326). Benzer düşünceleri dönemin entelektüellerinin de paylaştığı söylenebilir. Özellikle dönemde etkili entelektüellerden olan Ziya Gökalp’e göre de ulus olmak ortak kültürel değerlere sahip olmayı gerektirir. Atatürk ve diğer devlet yöneticileri de Ziya Gökalp’in fikirlerini benimsemişlerdir (Heper, 2001: 5).

Söz konusu uygulamalara Kürtler açısından bakıldığı zaman Kürtler genel olarak Sorunun ortaya çıkışından itibaren dört seçenek ile karşı karşıya kalmışlardır. Söz konusu seçeneklere göre ilk olarak, Kürtler Türkiye’de var olan sistemde ve statükoda yaşamaya devam edecekler, ikinci olarak Türkiye’nin Batı kesimlerine göç edecekler, üçüncü olarak devletle işbirliği halinde olacaklar ve son olarak da devletin politikalarına karşı çıkan bir takım gruplara katılacaklardır. Bu sadece tek bir seçeneğin seçilmesi anlamına gelmemelidir. Çünkü bir Kürt hem batıya göç edebilir aynı zamanda oradan devletin politikalarına karşı çıkışlarda da bulunabilir (İçduygu ve diğerleri, 1999: 995). Bu seçenekler bağlamında, Kürtlerin verdikleri tepkiler değişiklik arz etmiştir. Örneğin, bazı Kürtler ulus-devlet sistemi ile bütünleşmeyi seçtikleri zaman siyasi mevkilerde ve iş makamlarında yüksek pozisyonlara yerleştirilmişlerdir. Diğer taraftan, bütünleşmeye direnç gösterdikleri zaman ise farklı uygulamalar ile karşılaşmışlardır (Tocci ve Kaliber, 2008: 3). Homojenleşmeyi sağlamak adına geliştirilen ortak dil ve ortak dil ile eğitim politikasındaki uygulamalar ve verilen karşılıklar da farklılık göstermiştir.

Daha öncede belirttiğimiz üzere dönemde uygar bir devlet olma öncelikli hedeflerden bir tanesi olmuştur. Amaçlanan medeniyet seviyesini yakalamanın ise ön koşulu toplumun birliğinin vatandaşları ile birlikte sağlanmasında görülmüştür. Söz konusu

toplum birliğini sağlamanın bir yolu dini bağlardan çok ortak bir Türkçe dilinin kullanılmasıyla mümkün olacağı görülmüştür (Mango, 1999: 3; Yavuz, 1998: 11). Yani diğer gruplar ve özellikle Kürtler için medeni bir dünyaya ulaşabilmenin ön koşulu devletin resmi dilini öğrenmeye bağlanmıştır (Bruinessen, 1998: 40). Benzer bir uygulama da Sevr Antlaşması'nın bazı maddelerinde yer almıştır. Maddelerde Türkçe diline atıflar yapılarak devletin vatandaşı olmanın dilin de dâhil edildiği kültürel değerleri benimsemekle mümkün olacağına dikkat çekilmiştir (İçduygu ve Kaygusuz, 2004: 37). Anayasa'nın 12. maddesinde, milletvekili seçilme koşulları arasında, "Türkçe okuyup yazma bilmeyenler milletvekili seçilemezler" hükmü yer almıştır (İnsel, 2000: 48). Atatürk de 13 Şubat 1931'de Adana da yaptığı konuşmada ülkede yaşayan herkesin Türkçe bilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Çünkü ortak bir dil bilmenin birleştirici bir güç onayacağını ve Türkçe dışında başka dilleri konuşanların başka çevrelerle işbirliği yapıp ülkeye karşı harekete geçebileceğine dair taşıdığı inancı da dile getirmiştir. Bu nedenle ülke de tek hâkim dilin Türkçe olması gerektiğini belirtmiştir (Heper, 2008: 139-142). Kürt sözcüğünün gazetelerde ve diğer yayın organlarında kullanımı yasaklanmış, Kürtçe'nin resmi olarak özellikle eğitim dilinde kullanılmasının talep edilmesi, Kürt kültürünün yaşanmasına ve Kürtçe'nin kullanılmasına dair de birçok sınırlama getirilmiştir (Barkey, 1996: 66; Robins, 1993: 661; Çoban, 2013: 447). Dönem içerisinde Türkçe dili, Türk kültürü ve Türk tarihi kavramlarına yönelik vurgular da bir artış söz konusu olmuştur. Türk Tarih ve dil kurumlarının kurulması ve Güneş Dil teorisinin geliştirilmesi bu vurguların gücünü arttırır nitelikte olmuşlardır (Kirişçi, 2004: 277). Güneş Dil Teorisi dünyadaki bütün dillerin aslında Türkçe'den doğduğunu belirterek Türkçe'nin hâkimiyetini arttırmak amacı taşımıştır (Gunter, 2004: 200; M. Gunter, 2011: 7).

Özetle hem anayasalarda yapılan vatandaşlık tanımlamalarının belirli oranlarda sınırlarının bulunması ve günlük hayattaki uygulamalarının metinlerden farklı olması hem de eğitim alanında Türkçe dilinin zorunlu olması ve askeri sektörlerde çalışabilmenin ön koşulunun Türk olmak gibi şartlara bağlanması gibi homojenleştirme özelliği taşıyan uygulamalar Türk milliyetçi kimliğini de diğer farklı kimlikleri de çoğu zaman yakınlaştırmaktan ziyade radikalleştirme işlevi görmüştür (Yeğen, 2006: 127; Tezcür, 2009: 3). Uygulanan politikaların Kürt milliyetçiliğinin doğuşunu sağladığı ve Kürtlerin kendi kimliklerini tanımlamaya yönelttiği söylenebilir (Bruinessen, 1998: 41).

Ayrıca alınan tüm olağanüstü önlemler Kürtlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik açılarından etkileri bugüne kadar devam eden travmalar yaşamalarına yol açmıştır. Söz konusu alanlarda yaşadıkları sıkıntılar ise onları çoğu zaman şiddete ve başkaldırlara yöneltmiştir (Ensaroğlu, 2013: 9).

3.7 Başarılı Bir Güvenlikleştirme mi?

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülke yapısı gereği daha fazla otoriter bir eğilim sağladığı için güvenlik aktörü temelde hükümet olmuştur. Bu tarz bir yönetime sahip ülkelerde güvenlikleştirmenin daha başarılı olduğu kanısından hareketle daha başarılı olduğu söylenebilir. Çünkü daha az tartışmaya yer veren yönetimlerde eleştiri kabul edilebilirliği de yok denecek kadar az olduğu için alılmayıcı kitlenin tek bir merkez tarafından ikna edilmesi çok daha kolaydır.

Güvenlik bu dönem itibariyle aslında ulus devlete tehdit ve tehlike oluşturacak güvensizlik kaynaklarına karşı alınan tedbirleri daha çok kapsadığı söylenebilir. Rejime karşı siyasi başkaldırıda bulunanların (ayaklanmalar) bastırılmasında güvenliğe karşı güvensizlik oluşturdukları inancıyla olağanüstü yöntemlere başvurulmuştur. İsyanları sonlandırmak ülkenin güvenlik politikalarını sağlamanın büyük bir parçası olarak görülmüştür. Askeri harekâtlara başvurulması da güvenliğin sağlanması noktasında ülkenin düzenini sağlama anlamında meşruiyet dayanağı olarak kullanılmıştır. Kitlesele ölümler, yerinden göç ettirme, askeri yöntemlerin kullanılmasının meşrulaştırılması için Kürtlerin İngilizler ile gizli istihbarat yaptığı inancı ve Sevr Antlaşması gibi yardımcı koşullarla sosyal ve ulusal güvenliği sağlama adı altında meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. İsyanların askeri seçeneklerle bastırılması varoluşsal tehditleri yok etme aşamasında çözüm olarak inşa edilmiş ve güvenlik aktörlerinin söylemleri ve medyanın kolaylaştırıcı rolü ve diğer yardımcı koşullarla (dış mihraklar vb) da tek çözümün bu yol olduğuna alınmayıcı kitle ikna edilmiştir. Sonuç olarak, Kürt Sorunu 'eşkıyalık', 'çapulculuk', 'haydutluk', 'geri kalmışlık' söz edimleri yoluyla devletin bekasına tehdit olarak sunulmuş ve olağanüstü yöntemler güvenlik aktörleri ve yazılı basının da kolaylaştırıcı rolüyle meşruiyet sağlanarak alınmıştır. Kürt Sorunu özellikle 1925 Şeyh Sait İsyanı sonrası Türkiye'de güvenlik alanına daha fazla dâhil edilmiş ve bir güvenlikleştirme meselesi olarak ele alınmaya başlanmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bugün de Türkiye'nin iç ve dış politikasının şekillenmesini önemli derecede etkileyen Kürt Sorunu aslında çoğu kesimce ifade edildiği gibi 1984 yılında başlamamış aksine kökleri Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar uzanmakla birlikte bir güvenlikleştirme meselesine dönüşmesi Türkiye'nin kuruluşunun ilk yıllarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Kürt meselesinin ülkenin güvenlik politikalarını önemli ölçüde etkilemeye başlaması ve güvenlikleştirme alınma dâhil edilmesinde özellikle 1925 Şeyh Sait İsyanı'nın etkisi büyüktür. Çünkü özellikle bu isyan ile birlikte ve sonrasında baş gösteren isyanların arkasından Sorun daha çok güvenlik perspektifi çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra üniter bir devlet olarak Türkiye'yi oluşturmak isteyen yeni yöneticiler iç ve dış politika alanlarında yeni projeler üretmeye başlamışlardır. Ulus-devlet modeli örnek alınarak oluşturulmak istenen yeni devlet için bu amacı gerçekleştirmek kolay olmamıştır. Çünkü imparatorluk sisteminden ulus-devlet modeline geçmek arasında çok büyük farklar olmuştur. Toplumsal, siyasal, anayasal ve ekonomik alanda yapılmaya çalışılan yeni düzenlemeler kimi zaman taşıdığı bir takım sınırlayıcı özellikleri nedeniyle demokrasiye ve çoğulculuğa hizmet edememe özelliği göstermiştir (Gürbey, 1996: s. 10). Şöyle ki, geliştirilmeye çalışılan yeni proje ve politikalara ülke içerisindeki farklı etnik ve dini kesimlerden karşı çıkışlar olmuştur. Karşı çıkış odakları genel olarak merkezileşme çabalarına, halifeliğin kaldırılmasına, batıya ulaşılma projelerine, devletin kimliğinin ve vatandaşlık tanımının yeniden yapılmasına gelmiştir. Konumuz açısından ele aldığımız üzere Kürtlerin de en çok karşı çıktığı hususlar bunlar olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda millet sistemi içerisinde yaşamaya alışkın olan Kürtler alışkın oldukları sistemden çok farklı olan bu uygulamalara çoğu zaman isyanlara kadar giden karşı çıkışlar göstermiştir. Osmanlı Devleti'nde etnik bir ayırım yapılmaksızın özellikle ortak-İslami kimlik çerçevesinde tanımlanan vatandaşlık sistemi içerisinde ve yarı-özerk bir biçimde yaşamaktan memnun olan Kürtler sadece imparatorluğun son dönemlerinde huzursuzluk hissetmişlerdir. Kürtler açısından huzursuzlukların temel kayanğını özellikle Osmanlı'nın merkezileşme ve batılılaşma çabaları oluşturmuştur. Yerl çaplı Kürt isyanları bu dönemde de meydana gelmiştir. Ancak çok büyümeden

önlenen bu isyanlar devlet açısından dış ve iç politikasını önleyecek kadar bir güvenlik krizine tam olarak dönüşmemiştir. Kürt Sorunu bu şekilde Osmanlı döneminde daha çok ‘Şark Meselesi’ kavramıyla tanımlanmıştır. Sorunun ülkenin güvenlik politikalarını büyük ölçüde etkilemesi ve bir güvenikleştirme perspektifinden ele alınmasını sağlayacak olan asıl koşullar yeni kurulan devletin ilk yıllarında ortaya çıkmaya başlamış ve Kürt isyanları sonrasında da derinleşmiştir. Yeni kurulan devletin Kürt Sorunu’nu özellikle geçmiş imparatorluk sisteminden kalma bir iç güvenlik meselesi olarak görmesi sonucu eski düzeni ber taraf etmek adına geliştirdiği politikalar sorunun daha fazla güvenlik alanına dahil edilmesine yol açmıştır.

Kürt Sorunu’na cumhuriyet döneminde genel olarak iki farklı şekilde yaklaşmıştır. İlk olarak sorun Kürt milliyetçiliğinin artışı ve Kürtlerin taleplerinin dış destekli olduğu ve bu nedenle ulusal güvenliğe karşı iç ve dış tehditleri arttıran bir sorun olarak bakılmıştır. İkinci yaklaşımda ise Kürtlerin kimlikleri bir kimlik meselesi olarak görülmüştür. Devletin önde gelenlerinin Sevr Antlaşması ile başlayan mono-etnik bir toplum söylemlerini sürdürmeye çalıştıkları söylenebilir. Örneğin, söz konusu dönemde Kürtlerin de aslında Asya’dan gelen Türkler olduklarının sıklıkla ifade edilmesi bu durumu destekler bir nitelikte olmuştur. Söz konusu sorunun çözümüne de genel olarak iki farklı şekilde yaklaşmıştır. İlk olarak, sorunun askeri seçeneklerle ele alınması gerektiğini savunanlar ve diğer taraftan da Kürt kimliğinin ve kültürünün görmezden gelindiğinin ve çözümünde reformlarla olacağını öne sürmektedirler (Kirişçi, 2004: s. 275). Cumhuriyet döneminde her iki yöntemle de yaklaşıldığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle, sorun bu dönemde ülkenin ulusal güvenliğini tehdit eden ayrılıkçı bir hareket olarak tanımlanarak hem askeri sektörde bir güvenikleştirmeyi hem de etnik bir kimlik temeli ile Kemalizm ideolojisine tehdit yarattığı söylemleriyle yaklaşılarak toplumsal sektör düzeyinde bir güvenikleştirmeyi beraberinde getirmiştir.

İmparatorluk sonrası kurulan yeni devletin ilk yıllarından itibaren yerel çaplı birçok isyan ortaya çıkmış ve bunların çoğunluğunu ise Kürt isyanları oluşturmuştur. İsyenların kaynağı kimi zaman aşiret liderlerinin kendi yetkilerine getirilen sınırlamalara tepki vermek amaçlı olmuşken kimi zamanda dini, etnik, özerklik ve kültürel temelli istekler çerçevesinde olmuştur. Özellikle isyanlar sonrası bir yandan devletin Kürtlere yönelik olan ılımlı söylemleri sertleşmeye başlarken diğer taraftan da

Kürt milliyetçiliği de bugüne kadar uzanacak olan daha fazla siyasallaşan bir hal almaya başlamıştır (Gürbey, 1996: s. 14). Kürt Sorunu özellikle 1925 sonrası bir iç ve dış güvenlik meselesi olarak belirginleşmeye ve güvenlikleştirme alanına dâhil edilmeye başlamıştır. Çünkü Kürt Sorunu güvenlikleştirme teorisinin öngördüğü unsurları taşıma özelliği göstermeye başlamıştır. Şöyle ki, Sorun'da temel olarak varlığına kast edilen objeler ulusal güvenlik ve Kemalizm ideolojisi olmuşken, varoluşsal tehditler Kürtlerin eğitim, dini, kültürel, kimlik, özerklik talepleri ve özellikle isyanlar olmuştur. Güvenlik aktörlerinin söz edimleri yoluyla ve yazılı basının işlevsel rolüyle Sorunu bir güvenlik meselesi olarak inşa ettiğini, alımlayıcı kitleyi olağanüstü önlemler alınması konusunda ikna ettiğini ve böylece başarılı bir güvenlikleştirmeye ulaştığını aşağıda değineceğimiz üzere söylemek mümkündür.

1925 sonrası Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirme alanına dâhil edilmesinde güvenlik aktörlerinin, işlevsel aktörlerin ve kolaylaştırıcı koşulların etkisi çok büyük olmuştur. Bu dönemde asker, siyasi elitler ve devlet yöneticilerinden oluşan güvenlik aktörleri Kürt Sorunu'nu bir güvenlikleştirme meselesi olarak inşa etmek amacıyla temelde söylemlerini 'asayişsizlik', 'haydutluk', 'geri kalmışlık', 'çapulculuk', 'eşkıyalık', 'aşiret karşı çıkışları', 'medeniyete karşı çıkış' ve 'bölücülük' kavramları üzerine kurmuşlardır. Devletin bu tür söylemleri kullanmasının altında yatan bir neden Kürtlerin medenileştirilmesi ve disiplin altına alınması gerektiğini ifade etmektir (Özhan ve Ete, 2008: s. 3; Ensaroğlu, 2013: s. 9). Çünkü bu dönemde ulus devlet inşa etmenin bir önemli koşulu uygar devlet seviyesine ulaşmak olarak belirtilmiştir. Bu amaca ulaşmanın temel bir koşulu da Kürtlerin oluşturulan ortak değerler, kültür, eğitim ve dil ile medenileştirilmesi olarak belirtilmiştir. Bu nedenle Kürt Sorunu daha çok devletin modernleşme projelerine karşı Kürtlerin geri kalmışlığı ve karşı çıkışları şeklinde tanımlana gelmiştir (Ergin, 2014: 327). Güvenlikleştirme teorisinin de ön gördüğü gibi bir sorunu güvenlik alanına dâhil etmek için güvenlik aktörlerinin dışında işlevsel aktörler de bulunmalıdır. İşlevsel aktörün örneğini bu dönemde yazılı basın özellikle Cumhuriyet Gazetesi oluşturmuştur. Cumhuriyet gazetesi Kürt Sorunu ile ilgili yazdığı haberlerde ve haber başlıklarında sorunun acili yetine ve olağanüstü önlemlerin alınması için alımlayıcı kitlenin (bu dönemde parlamento, halk, diğer siyasi figürler) desteğinin alınmasını kolaylaştırmıştır. Cumhuriyet Gazetesi özellikle dönem itibariyle neredeyse hergün yayınladığı haberlerin içeriğinde ve başlıklarında isyanların ülkenin varlığını ve

bütünlüğünü bozmaya yönelik hedefler taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca Türkçe dışında başka dillerin kullanımının, Türk kültürü dışında diğer kültürlerin benimsenmesinin ve Türkçe eğitim dışında farklı eğitimlerin yapılmasının toplumun homojenliğini bozabileceği yönünde riskler taşıdığını belirtmiştir.

Kürt Sorunu'nun başarılı bir şekilde güvenlik alanına dâhil edilmesini sağlayan diğer kolaylaştırıcı koşulların da bu dönemde var olduğu görülmektedir. Söz konusu kolaylaştırıcı koşulların en önemlilerini Sevr Antlaşması, dış düşmanlar söylemleri, miras alınan tarihsel güvensizlik kaynakları ve Musul Sorunu oluşturmuştur. Sevr Antlaşması I. Dünya Savaşı sonrası galip devletler tarafından Osmanlı'nın topraklarının paylaşımını ve ülkenin doğu topraklarında Ermeniler ve Kürtler için ayrı devletler kurulmasını öngörmüştür. Antlaşma her ne kadar yeni devlet tarafından onaylanmamış olsa da devlet yöneticilerinin zihinlerinde bugünde dâhil olmak üzere 'Sevr Fobisi' olarak yerini almıştır. Çünkü Kürtler ve Ermeniler çoğu zaman bu antlaşmaya dayanarak özerlik ve bağımsızlık taleplerinde bulunmuşlardır. Yeni yöneticiler bir taraftan Osmanlı'nın yıkılmasının temel sebeplerinden bir tanesinin ülke içerisinde yaşayan farklı gruplar tarafından gerçekleştiğini diğer taraftan da 'dış düşmanlarla çevrili olma' anlayışını miras almışlardır. Özellikle Kürtlerin ve diğer farklı grupların bazılarının ülkenin varlığına karşı diğer devletlerle işbirliği yaparak tehdit yarttıklarını ifade etmişlerdir. Musul Sorunu da Kürt meselesi ile ilişkilendirilmiştir. Çünkü burada yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunu Kürtler oluşturmuştur ve bu nedenle buranın yönetimi Türkiye'nin elinde olmalıdır anlayışı hâkim olmuştur. Ancak İngiltere'nin de girişimleriyle Türkiye Musul'da hâkimiyet sağlayamamıştır.

Kürt Sorunu'nu böylece bu dönemde bir güvenlikleştirme meselesi olarak ele alınmış ve sorunun çözümü aşamasında askeri önlemler, toplumu homojenleştirmek adına eğitim-dil-kültür politikaları geliştirilmiş ve çıkartılan iskân kanunları ile özellikle Doğu'da ve Güneydoğu'daki halkın zorunlu ya da gönüllü göç etmeleri kimi zamanda sürgün edilmeleri sağlanmıştır. Yani sorun bu dönemde güvenlik perspektifinden geliştirilen politikalar ile çözülmeye çalışılmıştır. Olağanüstü önlemler alınmasına alımlayıcı kitlenin iknasının da sağlandığı söylenebilir. Teorinin ön gördüğü ahlaki ve resmi destek alınma süreçlerinin gerçekleşmiştir. Ahlaki destek daha çok halktan alınırken resmi destek ise meclis içerisinden alınmıştır. Dönem içerisinde meclisten resmi destek alınması Kürt Sorunu hakkında yapılan gizli oturumlar, meclis içerisinde yer alan elitler

tarafından hazırlanan Kürt raporlarıyla ve doğu illeri için hazırlanan resmi belgeler ile gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, aslında hem Türkiye'nin geliştirdiği politikaların hem de Kürtlerin bu politikalara karşı tutumlarının karşılıklı olarak birbirini etkilediği sonucuna varılabilir. Özetle, Kürt Sorunu'nun güvenlikleştirilmesinin başarıya ulaşması için gerekli koşulların oluşturulduğu ve alımlayıcı kitenin de sorunla baş edilmesi için olağanüstü önlemler alınmasına resmi ve ahlaki destek verdiği söylenebilir. Ancak Kürt Sorunu'nun çözümünün güvenlik kapsamında görülmesi sorunu çözmekten ziyade Kürtleri daha fazla siyasallaştırmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinden itibaren güvenlik(leştirme) penceresinden ele alınan Kürt Sorunu bazı dönemlerde bilhassa iktidar değişimlerine bağlı olarak güvenlik alanının dışında ele alınmaya başlanmıştır. Özellikle 1990ların sonundan itibaren Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olduğunun da açıklanmasıyla birlikte Kürt Sorunu daha demokratik bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Şöyle ki, Avrupa Birliği'nin de Türkiye'den yerine getirmesini istediği demokratik kriterlerin Kürt Sorunu'nun çözümüne katkı sağladığı söylenebilir. Kürt Sorunu geleneksel güvenlik yaklaşımının dışında ve askeri kemsin elinden çıkarak sivil yetkililer tarafından ele alınmaya başlanmıştır (M.Gunter, 2008: 244-246).

KAYNAKÇA

- ARAS, Bülent ve KARAKAYA POLAT, Rabia (2008), “From Conflict to Cooperation: Desecuritization of Turkey’s Relations with Syria and Iran”, *Security Dialogue*, 39 (5), ss. 495-515.
- AYDIN, Mustafa (2003), “Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey”, *Southeast and Black Sea Studies*, 3 (2), ss. 163-184.
- ATAY, Akdevelioğlu (2001), “Ağrı İsyancıları”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (Der.) Baskın Oran, Cilt I: 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 362.
- A.VOURI, Juha (2008), “Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Politic Orders”, *European Journal of International Relations*, 14 (1), ss. 65-99.
- BALCI, Ali ve KARDAŞ, Tuncay (2012), “The Changing Dynamics of Turkey’s Relations With Israel: An Analysis of ‘Securitization’”, *Insight Turkey*, 14 (2), ss. 99-120.
- B. NEUMANN, Iver ve C. WILLIAMS, Michael (2000), “From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity”, *Millennium-Journal of International Studies*, 29 (2), ss. 357-387.
- BALZACQ, Thierry (2005), “The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context”, *European Journal of International Relations*, 11(2), ss. 171-201.
- BALZACQ, Thierry (2008), “The Tools of Securitization: Information Exchange, EU Foreign and Interior Policies”, *Journal of Common Market Studies*, 46 (1), ss. 75-100.
- BALZACQ, Thierry (2010), “Securitization Theory: How Security Problems Emmerge and Dissolve”, Taylor&Francis, Routledge.

- BARKAWI, Tarak ve LAFFEY, Mark (2006), “The Postcolonial Moment in Security Studies”, *Review of International Studies*, 32, ss. 329-352.
- BARKEY, Henri J. Ve FULLER, Graham E. (2000), “Turkey’s Kurdish Question”, Rowman & Littlefield Publishers/Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, New York.
- BEŞİKÇİ, İsmail (1979), “Cumhuriyet Halk Fırkası Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu”, *Bilim Yöntemi Türkiye’deki Uygulama 3*, Araştırma Dizisi 9, Komal Yayınları 21, Ankara.
- BIGO, Didier (2001), “The Möbius Ribbon of Internal and External Security(ies)”, *Identities, Borders and and Orders: Rethinking International Relations*, (ed.) Mathias Albert, David Jacobson ve Yosef Lapid, Minneapolis: Minnssota University Press, , 91-136.
- BİLGİN, Pınar (2003), “Individual and Societal Dimensions of Security”, *International Studies Review*, 5, ss. 203-222.
- BİLGİN, Pınar (2007), “Making Turkey’s Transformation Possible: Claiming ‘Security-Speak’-not Desecuritization!”, *Southeast European Black Sea Studies*, 7 (4), ss. 555-571.
- BİRDİSLİ, Fikret (2014), “Securitization of Kurdish Question in Turkey” *International Journal of Research in Social Sciences*, 4 (2),ss 1-15.
- BİRAND, Mehmet Ali (2008), “Bugüne Kadar Kaç Kürt İsyanı Oldu”, *Hürriyet*, 3 Ocak.
- BOOD, Sofie (2013), “Securitising Kurdistan: How the Kurdish Question Has Affected, and Been Affected by, Turkey’s Security Policies 1984-2005”, <https://creatingnewknowledge.wordpress.com/tag/lu/>
- BOOTH, Ken (2007), *Theory of World Security*, Cambridge University Press, Cambridge.

- BOZARSLAN, Hamit (2000), "Why The Armed Struggle? Understanding the Violence in Kurdistan of Turkey", *Kurdish Conflict in Turkey: Obstacles and Chances for Peace and Democracy*, (ed.) Ferhad Ibrahim ve Gülistan Gürbey, ST. Martin Press, INC, ss. 17-39.
- BRUINNESEN, Martin Van (1998), "Shifting National and Ethnic Identities: The Kurds in Turkey and European Diaspora", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 18 (1), ss. 39-52.
- BUZAN, Barry ve HANSEN, Lene (2009), *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, Cambridge.
- BUZAN, Barry (1995), "Security, the State, the New World Order and Beyond", *on Security*, (ed.) Ronnie D. Lipschutz, Columbia University Press: New York.
- BUZAN, Barry ve WAEVER, Ole (2003), *Regions and Power: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge.
- BUZAN, Barry, WAEVER, Ole ve De WILDE, Jaap (1998), *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, CO & London: Lynne Rienner.
- BUZAN, Barry ve WAEVER, Ole (1997), "Slippery? Contradictory? Sociologically untenable? The Copenhagen School Replies", *Review of International Studies*, Vol. 23, ss. 241-250.
- CAMPBELL, David (1992), *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- CANEFE, Nergis (2002), "Turkish Nationalism and Ethno-Symbolic Analysis: the Rules of Exception", *Nations and Nationalism*, 8 (2), ss. 133-155.
- CANEFE, Nergis (2008), "Turkish Nationalism and the Kurdish Question: Nation, State and Securitization of Communal Identities in a Regional Context", *South European Societ & Politics*, 13 (3), ss. 391-398.

- CASIER, Marlies, JONGERDEN, Joost ve WALKER, Nick (2011), "Fruitless Attempts?": The Kurdish Initiative and Containment of the Kurdish Movement in Turkey", *New Perspectives on Turkey*, 44, ss. 103-127.
- CİZRE, Ümit (2009), "The Emergence of the 'Government's Perspective on the Kurdish Issue", *Insight Turkey*, 11 (4), ss. 1-12.
- CORNELL, Svante. E (2001), "The Kurdish Question in Turkish Politics", *Orbis*, 45 (1), ss. 31-47.
- C. WILLIAMS, Michael (1998), "Identity and the Politics of Security", *European Journal of International Studies*, 4 (2), ss. 204-225.
- ÇELİK, Ayşe Betül ve BLUM, Andrew (2007), "Future Uncertain: Using Scenarios to Understand Turkey's Geopolitic Environment and Its Impact on the Kurdish Question", *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, 6 (4), ss. 569-583.
- ÇOBAN, Savaş (2013), "Turkey's 'War and Peace': The Kurdish Question and the Media", *Critique: Journal of Socialist Theory*, 41 (3), ss. 445-457.
- DENİZ, Muzaffer (2013), "Alman Dışişleri Bakanlığı Arşiv Belgelerine Göre Dersim Ayaklanması", *Turkish Studies*, 8 (7), ss. 817-825.
- D. LIPSCHUTZ, Ronnie (1995), *On Security*, Columbia University Press.
- ENSAROĞLU, Yılmaz (2013), "Turkey's Kurdish Question and the Peace Process", *Insight Turkey*, 15 (2), ss. 7-17.
- ERDOĞAN, Onur (2014), "Ortadoğu'nun Kürt Tarihi", *Aljazeera Türk Dergi*, <http://dergi.aljazeera.com.tr/2014/10/15/ortadogunun-kurt-tarihi/>, 13.01.2015.
- ERGİN, Murat (2014), "The Racialization of Kurdish Identity in Turkey", *Ethnic and Racial Studies*, 37 (2), ss. 322-341.
- EVSİLE, Mehmet (2013), "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin Kürt Politikası", *History Studies*, 5 (3), ss. 59-66.

- GÜRBEY, Gülistan (1996), “The Kurdish Nationalist in Turkey since the 1980s”, *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the Middle East*, (Der.) Robert Olson, The University Press of Kentucky, ss. 9-37.
- HAFTENDORN, Helga (1991), “The Security Puzzle: Theory Building and Dicipline-Building in International Security”, *International Studies Quarterly*, 35 (1), ss. 3-17.
- HEPER, Metin (2008), *Devlet ve Kürtler*, Doğan Egmont Yayıncılık, İstanbul.
- HEPER, Metin (2001), “Turkey: Yesterday, Today and Tomorrow”, *Southeast European and Black Sea Studies*, 13 (1), ss. 1-19.
- HÜR, AYŞE (2008), “Osmanlı’dan Bugüne Kürtler ve Devlet: Kürt Milliyetçiliğinin ‘Geç’ Doğumu”, <http://arsiv.setav.org/ups/dosya/27464.pdf>
- İÇDUYGU, Ahmet ve KAYGUSUZ, Özlem (2004), “The Politics of Citizenship by Drawing Borders: Foreign Policy and Constrution of National Citizenship Identity in Turkey”, *Middle Eastern Studies*, 40 (6), ss. 26-50.
- İÇDUYGU, Ahmet, ROMANO, David ve SİRKECİ, İbrahim (1999), “The ETürkiyenic question in an Environment of Insecurity: The Kurds in Turkey”, *ETürkiyenic and Racial Studies*, 22 (6), ss. 991-1010.
- İNSEL, Ahmet (2000), “Asli Kurucu Unsur Mertebesinin Sorunları”, *Birikim Dergisi*, Sayı. 134-135, ss. 46-55.
- İLYAS, Ahmet (2014), “Tek Parti Döneminde Aşiretleri Kontrol Altına Almak İçin Çıkarılan Kanun ve Hazırlanan Raporlar”, *International Jurnal of Social Science*, No. 28, ss. 329-348.
- J. BARKEY, Henri (1996), “Under the Gun: Turkish Foreign Policy and The Kurdish Question”, *The Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the Middle East*, (Der.) Robert Olson, The University Press of Kentucky, ss. 65-83.
- J. BARKEY, Henri ve E. FULLER, Graham (1998), “Turkey’s Kurdish Question”, Rowman&Littlefield Publishers, INC, America.

- KARAKAYA POLAT, Rabia (2008), "The Kurdish Issue: Can the AK Party Escape Securitization?", *Insight Turkey*, 10 (3), ss. 75-86.
- KARDAŞ, Tuncay (2006), "New Perspectives in Security Studies", *Bilgi*, 13 (2), ss. 76-101.
- KİRİŞÇİ, Kemal (2004), "The Kurdish Question and Turkish Foreign Policy", *The Future of Turkish Foreign Policy*, (Ed.) D. Kerrides ve L. Martin, M.I.T Press, Cambridge, ss. 274-309.
- KRAUSE, Keith ve C. WILLIAMS, Michael (1996), "Broadening the Agenda of Security Studies: Politics and Methods", *Mershon International Studies Review*, 40 (2), ss. 229-254.
- KURTHAN, Mehmet, "Genç Cumhuriyet'in Tunceli Islahat Programı", <http://blog.milliyet.com.tr/genç-cumhuriyet-in-tunceli-islahat-programi/Blog/?BlogNo=480595>, 21.11. 2014.
- MANGO, Andrew (1999), "Atatürk and the Kurds", *Middle Eastern Studies*, 35 (4), ss. 1-25.
- MARK, Neocleous (2010), "Inhuman Security", *Critical Perspectives on Human Security: Rethinking Emancipation and Power*, (Ed.) Nik Hynek ve David Chandler, Routledge, ss. 186-189.
- MCDONALD, Matt (2008), "Securitization and the Construction of Security", *European Journal of International Relations*, 14 (4), ss. 563-587.
- McSWEENEY, Bill (1998), "Durkheim and the Copenhagen School: A Response to Buzan and Waever", *Review of International Studies*, Vol. 24, ss. 137-140.
- M. GUNTER, Michael (2004), "The Kurdish Question in Perspective", *World Affairs*, 166 (4), ss. 197-205.
- M. GUNTER, Michael (2008), "The Permanent and New Realities Facing The Kurdistan Regional Government: Options and Prospects", *Journal of Muslim and Minority Affairs*, 28 (2), ss. 237-149.

- M. GUNTER, Michael (2011), *Historical Dictionary of Kurds*, Scarecrow Press, INC
He Rowman&littlefield Publishing Group.
- M. GUNTER, Michael ve YAVUZ, Hakan (2007), “Turkish Paradox: Pgressive
Islamists versus Reactionary Secularists”, *Critical Middle Eastern Studies*, 16
(3), ss. 289-301.
- MİŞ, Nebi (2011), “Güvenikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenikleştirilmesi”,
Akademik İncelemeler Dergisi, 6 (2), ss. 345-381.
- MUMCU, Uğur (1989), “Gözlem: Türk ve Kürt”, *Cumhuriyet*, 5 Aralık.
- NIGOGOSIAN, Aram (1996), “Turkey’s Kurdish Problem: Recent Trends”, *The
Kurdish Nationalist Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the
Middle East*, (Der.) Robert Olson, The University Press of Kentucky,
Lexington, ss. 38-49.
- OLSON, Robert (1996), “The Kurdish Question and Turkey’s Foreign Policy Toward
Syria, Iran, Russia and Iraq Since The Gulf War”, *The Kurdish Nationalist
Movement in the 1990s: Its Impact on Turkey and the Middle East*, (Der.)
Robert Olson, The University Press of Kentucky, Lexington, ss. 84-113.
- ORAN, Baskın (2001), “Görelî Özerklik-1: 1923-1939”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş
Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*”, Baskın Oran (ed.), Cilt I:
1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 239-257.
- ÖZHAN, Taha ve ETE, Hatem (2009), “A New Agenda For The Kurdish Question”,
Insight Turkey, 11 (1), ss. 97-114.
- ÖZHAN, Taha ve ETE, Hatem (2008), “Kürt Meselesi: Problemler ve Çözüm
Önerileri”, *Seta Analiz*, Sayı. 1.
- PEOPLES, Columba ve VAUGHAN, Williams Nick (2010), *Critical Security Studies:
Introduction*, Routledge.
- RATHBUN, Brian (2008), “A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism ast the
Logical and Necessary Extension of Structural Realism”, *Security Studies*, Vol.
17, ss. 294-321.

- ROBINS, Philip (1993), “The Overlord State: Turkish Policy and the Kurdish Issue”, *International Affairs*, 69 (4), ss. 657-676.
- SOMER, Murat (2004), “Turkey’s Kurdish Conflict: Changing Context and Domestic and Regional Implications”, *Middle East Journal*, 58 (2), ss. 235-253.
- STRITZEL, Holger (2007), “Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond”, *European Journal of International Relations*, 13(3), ss. 357-383.
- TEZCÜR, Güneş Murat (2009), “Kurdish Nationalism and Identity in Turkey: A Conceptual Reinterpretation”, *European Journal of Turkish Studies*, Vol. 10, ss. 1-18.
- TOCCI, Nathalie ve KALİBER, Alper (2008), “Conflict Society and the Transformation of Turkey’s Kurdish Question”, *SHUR Working Paper Series*, ss. 1-35.
- ÜZGEL, İlhan ve KÜRKÇÜOĞULU, Ömer (2001), “Batı Avrupayla İlişkiler”, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı’ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, (Ed.) Baskın Oran, Cilt I: 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul, ss. 258-277.
- VARADARAJAN, Latha (2004), “Constructivism, Identity and Neoliberal (in)security”, *Review of International Studies*, Vol. 30, ss. 319-341.
- VOLODER, Lejla (2013), “Secular Citizenship and Muslim Belonging in Turkey: Migrant Perspectives”, *Ethnic and Racial Studies*, 36 (5), ss. 838-856.
- WAEVER, Ole (1995), “Securitization and Desecurization”, *On Security*, (Ed.) Ronnie D. Lipschutz, New York: Columbia University Press, ss. 46-86.
- Wæver, Ole (2000) ‘The EU as a Security Actor-Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders’, *International Relations Theory and European Integration: Power, Security and Community*, (Ed.) Michael C. Williams ve Morten Kelstrup, Florence: Routledge.

- WAEVER, Ole and BUZAN, Barry (2007), "After the Return to Theory: The Past, Present, and Future of Security Studies", *Contemporary Security Studies*, (Ed.), Allan Collins, Oxford University Press, Oxford, ss. 383-401.
- W. G, Colonel ve M. C, Elphinston (1948), "Kurds and the Kurdish Question", *Journal of the Royal Central Asian Society*, 35 (1), ss. 38-51.
- WILKINSON, Clarie (2007), "The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan Is Securitization Theory Usable Outside Europe?", *Security Dialogue*, 38 (1), ss. 5-25. WILLIAMS, Michael C. ve KELSTRUP, Morten (2000), *International Relations Theory and European Integration: Power, Security and Community*, Florence: Routledge.
- WILLIAMS, Michael C. (2003), "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics", *International Studies Quarterly* 47 (4), ss. 511-532.
- YAVUZ, Hakan (1998), "A Preamble to the Kurdish Question: The Politics of Kurdish Identity", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 18 (1), ss. 9-18.
- YAVUZ, Hakan (2001), "Five Stages of the Construction of Kurdish Nationalism in Turkey", *Nationalism and Ethnic Politics*, 7 (3), ss. 1-24.
- YAVUZ, Hakan ve ÖZCAN, Nihat Ali (2006), "The Kurdish Question and Turkey's Justice and Development Party", *Middle East Policy*, 8 (1), ss. 102-119.
- YAYMAN, Hüseyin (2011), "Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası", *SETA Raporu*, Seta Yayınları, Ankara.
- YEĞEN, Mesut (2004), "Citizenship and Ethnicity in Turkey", *Middle Eastern Studies*, 40:6, ss. 51-66.
- YEĞEN, Mesut (1999), "The Kurdish Question in Turkish State Discourse", *Journal of Contemporary History*, 34 (4), ss. 555-568.
- YEĞEN, Mesut (2007), "Turkish Nationalism and the Kurdish Question", *Ethnic and Racial Studies*, 30 (1), ss. 119-151.

YEĞEN, Mesut (1996), “The Turkish State Discourse and the Exclusion of Kurdish Identity”, *Middle Eastern Studies*, 32 (2), ss. 216-229.

Gazete kaynakları

“Dâhiliye Vekili Gitti: Şükrü Kaya Malatya’dan Başlayarak Şark Vilayetlerini Teftiş Edecektir”, *Cumhuriyet*, 08.11.1931.

“Dersimde Asayiş Çok Mükemmel”, *Cumhuriyet*, 09.08.1930.

“Dersim Dağlarında”, *Cumhuriyet*, 24.09.1930.

“Dersim Şakileri: Dâhiliye Vekaleti Kat’i Tedbirler Alıyor”, *Cumhuriyet*, 17.11.1931

“Güneydoğuda Kürdistan Kurulacak mı?”, *Cumhuriyet*, 07.04.2006.

“Kürt İsyanları”, *Cumhuriyet*, 31.08.1931.

“Şark Hududumuzdaki Vaziyete Bir Nazar: Evvelki gün Büyük Mikyastaki İlk Harekâtın Mahiyeti”, *Cumhuriyet*, 10.07.1930.

“Şark’ta İran Hükümetinin Vaziyeti nedir?”, *Cumhuriyet*, 10.07.1930.

“Palo’da İrfan ve Huzur”, *Cumhuriyet*, 14.08.1930.

İNTERNET KAYNAKLARI

“CHP’nin 1927 Tarihli Parti Tüzüğü”,

<http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/197000602%20CHP%20PROGRAMI%201935/197000602%20CHP%20PROGRAMI%201935%200001-0068%20BOLUM%2001.pdf>

“Cumhuriyet tarihi Kürt raporları”, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/cumhuriyet-tarihi-kurt-raporlari>, 26.12.2013.

“Osmanlıdan Bugüne İsyanlar”,

http://www.sabah.com.tr/fotohaber/gundem/osmanlidan_bugune_isyanlar_597071031250/20360

“Osmanlıdan Devralınan Sorun”, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/osmanlıdan-devralınan-sorun>, 26. 12. 2013.

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d01/c029/b025/tbmm010290250190.pdf>

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında Van'ın Erciş ilçesinde doğan TAŞ YETİM, ilk ve orta öğrenimini İzmir'de, lisans öğrenimini ise Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Halen Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir.